

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ ÇEVRELERİN KENTSEL YENİLEME
UYGULAMALARINDA MEKÂN VE HAFIZA
ETKİLEŞİMİ: KONYA TARİHİ KENT
MERKEZİ ÖRNEĞİ

Enes KEÇECİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Mayıs-2023
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Enes KEÇECİ tarafından hazırlanan “Tarihi Çevrelerin Kentsel Yenileme Uygulamalarında Mekân ve Hafıza Etkileşimi: Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği” adlı tez çalışması 28/04/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **oy birliği** / ~~oy çokluğu~~ ile Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Başkan Prof. Dr. Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU
Danışman Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ
Üye Dr. Öğr. Üyesi Sinan LEVEND

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/.../20.. gün ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. İbrahim KALAYCI
FBE Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Enes KEÇECİ

Tarih: .../.../20..

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ ÇEVRELERİN KENTSEL YENİLEME UYGULAMALARINDA MEKÂN VE HAFIZA ETKİLEŞİMİ: KONYA TARİHİ KENT MERKEZİ ÖRNEĞİ

Enes KEÇECİ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ

2023, 112 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ
Prof. Dr. Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU
Dr. Öğr. Üyesi Sinan LEVEND

Tarihi çevreler, içinde barındırdığı anlam ve anılarla geçmiş ile gelecek arasındaki bağlantının sağlandığı önemli kentsel mekân öğelerindedir. Küreselleşmenin getirmiş olduğu mutlak ekonomik büyüme hedefleri; toplumun ben merkezli, bireyseli yaklaşımlarıyla hem sosyo-kültürel hem de sosyo-mekânsal çevrede özgün değerlerin rant ve arazi spekülasyonuna odaklanarak, hızla tarihi çevre hafızasını da tüketmektedir. Tarihi çevre kentsel yenileme çalışmalarındaki tarihi hafızanın korunmasına yönelik olan plan, tasarım ve proje ilkelerinin, toplumun mekân ve hafıza etkileşimleriyle belirlenen; kimlik, aidiyet, yere bağlılık, algı, anlam, zaman, mekân ve kültür öğeleri ile ilişkilerini esas alması planlama ve toplumsal sorumluluktan doğan bir gerekliliktir. Mekân ve hafıza ilişkileri öncelikle bireylerin yaşadıkları çevreyi algılamasıyla başlar. Yaşadıkları çevreyi algılayan bireyler edindikleri deneyimlerle mekâna zihinlerinde anlam yüklerler. Mekânın anlam kazanmasıyla birlikte bireylerin yere bağlılık ve mekâna aidiyet hisleri oluşmaktadır. Kentsel mekânda yaşanan bu deneyimler kentlerin kimliklerinin oluşmasında önemli yer etmektedir.

Konya Tarihi kent merkezi örneğinde incelenecek olan tarihi mekân hafızasının yenileme projeleriyle değişimi; bedesten-çarşı-kale kapısı konumundaki Kapı Camii Mevkii I'inci Bölge, yeni Mevlâna Çarşısı II'nci Bölge, Bedesten Çarşısı güneyinde yer alan Buğday Pazarı III'üncü Bölge ve Üçler Mezarlığına bitişik Akçeşme Mahallesi'ndeki Mengüç Caddesi IV'üncü Bölgeden oluşmaktadır. Bu Bölgelerin tamamı tarihi Konya Kent Merkezindeki yenileme çalışmalarından etkilenmesi çalışma alanı olarak seçilme sebebimiz olup; Belediyesince yenileme alanı olarak ilan edilip kısmen sağlıklılaştırma, yenileme ve yeniden geliştirme projeleri ile yeni mekanlar üretilmesi ile mekân hafıza etkileşimi görece olarak ele alınmıştır. Çalışma alanına ilişkin kentsel yenileme ve mekân-hafıza etkileşimi konularının aydınlatılmasına yönelik; tarihi kent

özümlemesi tekniği ile Konya kenti tarihi belgeleri üzerinde literatür taraması yapılmış olup; seçilen inceleme alanda yürütölmüş olan kentsel yenileme faaliyetleri, mekân ve hafıza kavramlarının bileşenleri kapsamında, eski dönem imar planlarının yansıdığı hava görüntüleri ve yürürlükte olan imar planları ile eski-yeni Konya kenti Bedesten-Mevlana arşısı-Mengüç bölgeleri fotoğrafları yardımıyla görsel ve morfolojik analiz değerlendirme tekniği ile karşılaştırılıp ortaya çıkan mekan hafıza etkileşimi bulguları, alanında uzman şehir plancısı, mimar ve harita mühendisi katılımcılarla yapılan sözlü mülakat çalışmasıyla içerik özümlemesi tekniği ile karşılaştırılmıştır. Tezin sonuç kısmında Tarihi Bedesten arşısı, Mevlâna arşısı, Buğday Pazarı ile Mengüç Caddesi ve çevresinde yapılan kentsel yenileme projelerinin kimlik, aidiyet ve yere bağlılık kavramları çerçevesinde Konya kent kimliğine etkisi mekân ve hafıza etkileşimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi evre, Mekân Hafızası, Kimlik Kimliği, Tarihi evre Yenileme.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

SPACE AND MEMORY INTERACTION IN URBAN RENOVATION APPLICATIONS OF HISTORICAL ENVIRONMENTS: THE CASE OF THE HISTORICAL CITY CENTER OF KONYA

Öğrencinin Adı SOYADI

THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE IN CITY AND REGION
PLANNING

Advisor: Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ

2023, 112 Pages

Jury

Advisor Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ
Prof. Dr. Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU
Dr. Lecturer Sinan LEVEND

Historical environments are important urban space elements that provide the connection between the past and the future with the meaning and memories they contain. Absolute economic growth targets brought by globalization; By focusing on the rent and land speculation of original values in both the socio-cultural and socio-spatial environment with the self-centered, individualistic approaches of the society, it also rapidly consumes the memory of the historical environment. The plan, design and project principles for the preservation of historical memory in historical environment urban renewal studies are determined by the space and memory interactions of the society; It is a necessity arising from planning and social responsibility that it is based on identity, belonging, attachment to place, perception, meaning, time, place and cultural elements. Space and memory relations begin with the perception of the environment in which individuals live. Individuals who perceive the environment they live in attach meaning to the space in their minds with their experiences. With the meaning of the space, individuals' sense of attachment to the place and belonging to the place are formed. These experiences in the urban space have an important place in the formation of the identities of the cities.

The change of historical place memory, which will be examined in the sample of Konya Historical city center, with renovation projects; It consists of the Kapi Mosque District I, which is the gate of the covered bazaar, the new Mevlâna Bazaar, the IInd Zone, the Buğday Bazaar III, located to the south of the Bedesten Bazaar, and the Mengüç Street IV Zone in the Akçeşme District, adjacent to the Üçler Cemetery. All of these Regions are affected by the renovation works in the historical Konya City Center, which is the reason why we were chosen as the study area; The interaction of space and memory has

been dealt with relatively, as it has been declared as a renovation area by the municipality and partially rehabilitated, renovated and redeveloped, and new spaces are produced. In order to illuminate the urban renewal and space-memory interaction issues related to the study area; A literature review was made on the historical documents of the city of Konya with the historical city analysis technique; urban renewal activities carried out in the selected study area, within the scope of the components of the concepts of space and memory, with the help of the aerial images reflecting the old period zoning plans, the zoning plans in force and the photographs of the old-new Konya city Bedesten-Mevlana bazaar-Mengüç regions, with the help of visual and morphological analysis evaluation technique. The findings of spatial memory interaction were compared with the content analysis technique with the oral interview study conducted with the expert city planners, architects and mapping engineers. In the conclusion part of the thesis, the effects of the urban renewal projects in the Historical Bedesten Bazaar, Mevlâna Bazaar, Buğday Bazaar and Mengüç Street and its surroundings on the urban identity of Konya within the framework of the concepts of identity, belonging and attachment to the place are evaluated in the context of space and memory interaction.

Keywords: Historic Environment, Memory Of Space, City Identity, Historical Environmental Renovation.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince bilgi, birikim ve tecrübeleri ile beni yönlendiren, anlayış ve içtenlikleriyle sabrını ve desteklerini hiç esirgemeyen kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ 'ye saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Yaptıkları çok kıymetli değerlendirmelerle çalışmanın içeriğinin zenginleşmesine sağladıkları katkılar, hoşgöruları ve akademik titizlikleri ile yol gösterici oldukları için, Prof. Dr. Ümmügülsüm DAĞLIOĞLU (N.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama) Dr. Öğr. Üyesi Sinan LEVEND (K.T.Ü. Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama) ve lisans öğrenimimden bu yana emeklerini hep üzerimde hissettiğim kıymetli hocalarıma saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecim boyunca çalışma alanım ile ilgili materyalleri sağlamamda ve çalışmama yön veren görüşlerini edinmemde desteklerini esirgemeyen Konya Büyükşehir Belediyesi, Planlama Şube Müdürlüğü, Koruma Uygulama ve Denetim Şube Müdürlüğü, Kentsel Dönüşüm Şube Müdürlüğü çalışanlarına teşekkür ederim.

Lisans eğitim sürecimizden bu zamana düşünce ufukumuzu geliştirmemizde birbirimize destek ve motivasyon sağladığımız okuma ve kritik ekibimize teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitim sürecim ile başlayan bu serüvende, çalışma sürecim boyunca desteğini, sabrını ve fedakarlıklarını esirgemeyen sevgili eşim Sevde Nur KEÇECİ 'ye, moralimi ve motivasyonumu artıran biricik kızım Erva'ya ve tüm eğitim sürecimde desteklerini esiremeyen kıymetli aileme en içten teşekkürlerimi sunarım.

Enes KEÇECİ
KONYA-2023

TEZ ÇALIŞMA İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	viii
TEZ ÇALIŞMA İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ	xi
TABLO LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırı.....	3
1.3. Çalışmanın Metodu.....	4
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Kimlik, Hafıza ve Mekân.....	5
2.1.1. Kimlik Kavramı ve Kentsel Kimlik Bileşenleri	5
2.1.2. Hafıza Olgusu ve Kent Hafızası	8
2.1.3. Kimlik – Hafıza – Mekân Etkileşimi	10
2.2. Tarihi Çevrede Kent Kimliği ve Kent Hafızası İlişkisi	12
2.2.1. Kimlik ve Öz Benlik	12
2.2.2. Aidiyet ve Yere Bağlılık	13
2.2.3. Mekân, Zaman ve Kültür.....	14
2.3. Tarihi Çevrede Koruma, Yenileme ve Kent Kimliği.....	15
2.3.1. Tarihi Çevrede Koruma Kavramı	16
2.3.2. Tarihi Çevrede Kentsel Yenileme Kavramı	17
2.3.2.1. Tarihi Çevrelerde Yenileme Yaklaşımları- Yurt Dışı Uygulamaları.....	22
2.3.3. Yenileme – Kimlik ve Öz Benlik İlişkisi	28
2.3.4. Yenileme – Aidiyet ve Yere Bağlılık.....	29
2.3.5. Yenileme – Mekân, Zaman ve Kültür.....	30
3. KONYA TARİHİ KENT MERKEZİNDE KENTSEL YENİLEME	32
3.1. Konya Kenti Mekânsal ve Tarihsel Gelişimi	32
3.1.1. Selçuklu Dönemi’nde Konya.....	33
3.1.2. Osmanlı Dönemi’nde Konya	35
3.1.3. Cumhuriyet Dönemi’nden Günümüze Konya.....	36
3.2. Konya Tarihi Kent Merkezinde Yenileme Projeleri ve Bulgular.....	41
3.2.1. I. Bölge - Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi	49
3.2.1.1. I. Bölge – Araştırma ve Sözlü Mülakat Bulguları	50
3.2.1.2. I. Bölge – İçerik Çözümlemesi	55
3.2.2. II. Bölge - Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi.....	57

3.2.2.1. II. Bölge - Araştırma ve Sözlü Mülakat Bulguları.....	58
3.2.2.2. II. Bölge – İçerik Çözümlemesi.....	64
3.2.3. III. Bölge - Mevlâna Kültür Vadisi Projesi- Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresi	66
3.2.3.1. III. Bölge –Araştırma Bulguları.....	67
3.2.4. IV. Bölge - Mengüç Caddesi Sağıklaştırma Projesi	69
3.2.4.1. IV. Bölge – Araştırma ve Sözlü Mülakat Bulguları.....	70
3.2.4.2. IV. Bölge – İçerik Çözümlemesi.....	77
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	80
5. KAYNAKLAR.....	87
EKLER	95
ÖZGEÇMİŞ.....	99

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Kentsel Kimliği Oluşturan Bileşenler.....	8
Şekil 2.2. Kentsel Yenileme Yaklaşımları	19
Şekil 2.3. Barcelona Tarihi Kent Merkezi Gelişimi (Urbanismo E Historia De Barcelona, 2011)	23
Şekil 2.4. Ciutat Vella Bölgesi (Urbanismo E Historia De Barcelona, 2011).....	24
Şekil 2.5. Ciutat Vella Bölgesi (Urbanismo E Historia De Barcelona, 2011).....	24
Şekil 2.6. Verona 1946 Yılı Yeniden İnşa Planı.....	26
Şekil 2.7. Verona Tarihi Kent Merkezi (Eskidemir, 2016)	26
Şekil 2.8. Manchester Tarihi Kent Merkezi (William, 2000).....	27
Şekil 2.9. Manchester Kent Merkezi (EDAW, 1999)	28
Şekil 3.1. Konya İç ve Dış Surları (Karpuz, 1999).....	34
Şekil 3.2. 1946 Güzelkent Planı ve Arazi Kullanımı (Yenice, 2012).....	37
Şekil 3.3. 1965 Yarışma ile Belirlenen İmar Planı (Yenice, 2012).	38
Şekil 3.4. 1984 Çevre Düzeni Planı (Yenice, 2012).....	39
Şekil 3.5. 1999 Kon-Plan Anakent Nazım İmar Planı (Yenice, 2012).....	40
Şekil 3.6. Konya Tarihi Kent Merkezi Sit Alanı Sınırları (Yenice, 2011).....	42
Şekil 3.7. Çalışma Alanı Sınırı	42
Şekil 3.8. Tarihsel Dönemler Üzerinden Morfolojik İnceleme (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Haritalar).	44
Şekil 3.9. Çalışma Alanının 1950'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).....	45
Şekil 3.10. Çalışma Alanının 1980'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).....	46
Şekil 3.11. Çalışma Alanının 2000'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).....	46
Şekil 3.12. Çalışma Alanının 2020'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).....	47
Şekil 3.13. Çalışma Alanı Bölge Haritası (Google Earth, 2023 ve Tarafımdan Oluşturulan Bölge Haritası)	48
Şekil 3.14. Sağlıklaştırma Çalışması Öncesi Bedesten Çarşısı (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).....	49
Şekil 3.15. Sağlıklaştırma Çalışması Sonrası Bedesten Çarşısı ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).....	50
Şekil 3.16. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Teyfikiye Caddesi (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).....	54
Şekil 3.17. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Başarı Caddesi (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).....	54
Şekil 3.18. Yenileme Projesi Öncesi Mevlâna Çarşısı ve Çevresi (Karpuz, 2009; Yılmaz, 2019; URL-1, 2023; Google Street View Görüntüleri, 2023).....	57
Şekil 3.19. Yeniden Geliştirme Çalışması Sonrası Mevlâna Çarşısı ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).....	58
Şekil 3.20. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Mevlâna Meydanı (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).	64
Şekil 3.21. Yeniden Geliştirme Çalışması Öncesi Buğday Pazarı ve Çevresi (URL-2, 2023; URL-3, 2023)	66

Şekil 3.22. Yeniden Geliştirme Çalışması Sonrası Buğday Pazarı ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).....	67
Şekil 3.23. Sağlıklaştırma Çalışması Sonrası Mengüç Caddesi ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).....	69
Şekil 3.24. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Mengüç Caddesi (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).	75
Şekil 3.25. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Topraklık Caddesi	75
Şekil 3.26. Sağlıklaştırma Çalışması Sonrası Mengüç Caddesi ve Çevresinde Köhneleşen Mekânsal Doku (Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).	76

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – İstanbul Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).	51
Tablo 3.2. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Türbe Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).	52
Tablo 3.3. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) İçerik Çözümlemesi.....	56
Tablo 3.4. II. Bölgenin (Mevlana Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Aziziye Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).....	59
Tablo 3.5. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Türbe Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).	61
Tablo 3.6. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Mevlâna Meydanı (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).	63
Tablo 3.7. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) İçerik Çözümlemesi.....	65
Tablo 3.8. III. Bölgenin (Buğday Pazarı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Taşkapı Medrese Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).	68
Tablo 3.9. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Mengüç Caddesi 1 (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).....	71
Tablo 3.10. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Mengüç Caddesi 2 (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).....	73
Tablo 3.11. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) İçerik Çözümlemesi.....	78

1. GİRİŞ

Tarihi çevreler, içinde barındırdığı anlam ve anılarla geçmiş ile gelecek arasındaki bağlantının sağlandığı önemli kentsel mekân öğelerindedir. Günümüzde sanayileşme ve gelişen teknoloji ile tarihi çevreler insan ölçeğinden küresel bir ölçeğe taşınarak geleneksel kent merkezlerinin arazi değerlerini ve arazi kullanım yoğunluklarını arttırarak bu mekanların tarihsel görüntüsünün hızla bozulmasına neden olmuştur. Hızla çöküntü alanlarına dönüşen yıpranan tarihsel doku, kentsel yenileme, plan ve projeleri ile şehir planlama ve şehir yönetimi alanlarında sürekli olarak gündemdedir.

Küreselleşmenin getirmiş olduğu mutlak ekonomik büyüme hedefleri; toplumun ben merkezli, bireyci yaklaşımlarıyla hem sosyo-kültürel hem de sosyo-mekânsal yapıyı rant ve arazi spekülasyonuna odaklayarak tarihi çevre hafızasının hızla değer kaybetmesine neden olmaktadır. Kadim Anadolu şehirlerinden Konya örneği bu bakımdan incelendiğinde tarihi dönemlere ait karakteristik fiziki öğelerden; anıtsal yapılar bazında parsel parsel parçacıl korunabildiği, sivil mimarlık ürünlerinin ise neredeyse ada-parsel bazında özgün değerinden kayıplarla koruduğu, dolayısıyla kent hafızasındaki yerinin kaybolduğu, adeta bir sembol olarak korunageldiği görülmektedir. Kent hafızasındaki bu değişimler Cumhuriyet Dönemi sonrasında, Konya Kentindeki hızlı sanayileşme ve hızlı kentleşme sonucu işlevsel ve mekânsal dönüşümlerden kaynaklanmaktadır.

1960'lı yıllara kadar tek merkezli gelişen Konya kenti, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerine ait kentleşme sürecinde biçimlenen mekânsal kurgusu gereği, Selçuklu kale kenti modelinin birikimli olarak bozularak, kente dair kale izlerinin kale kapılarındaki anıtsal yapılarla tanıklık edildiği bir gelişim göstermiştir. Alaaddin Cami, çarşı (Bedesten, hanlar ve Kapı Camii, Aziziye Camii, Piri Mehmet Paşa Camii odaklı dükkanlarla), yönetim ve eşrafa ait konutlardan oluşan kent merkezinin tarihi kent merkezini oluşturduğu, Cumhuriyet Döneminde sanayileşme ve hızlı kentleşmenin etkisiyle geleneksel tarihi kent merkezine, Kazım Karabekir, Nalçacı ve Vatan Caddeleri kesişimindeki yeni merkezler eklenerek, çok merkezli yapıya geçildiği günümüzde ise kent dışı AVM'lerle metropolün getirdiği yeni alt merkezlerin kurgulandığı görülmektedir. Bu dönüşümlerde 1980'lerin ikinci yarısından itibaren metropolitenleşme sürecinin de başlamasıyla kentin hızla yayılıp; çok merkezliliğinde planlama ilkesi olarak kent mekanına yansıdığı gözlemlenmektedir (Çiftçi&Kunt, 2018).

Metropolitenleşme ile birlikte özellikle tarihi kent merkezinde yapılaşma baskısının artmasıyla birçok tarihi yapının yenilenerek modern yapılara dönüştüğü ve

koruma ilkelerinin tanımlandığı yenileme projelerinde kent tarihi dokusu, kent turizminin nesnesi olarak yerin ya da mekânın ruhundan farklılaştığı görülmektedir.

İnsan ölçeğinden kopma noktasına sürüklenen tarihi dokuda, ulaşım planlamasında eski tek merkezli dönemden gelen radyal ulaşım arterlerinin tarihi kent merkezinde kesişmesi dolayısıyla, artan kent içi ulaşım hacmi, toplu taşıma transfer noktalarının tek merkezde düğümlenmesi sebebiyle, kent merkezinin kullanım yoğunluğu yaya kenti ölçeğini aşarak, tarihi kentin görüntüsünde kullanışsız mekânsal değişimlerin oluşmasına ve merkezin değer kaybederek mülk sahiplerince terk edilip, tarihi mülklerin boşalmasına ve köhnemesine neden olmuştur.

Merkezin terk edilmesi ile birlikte yapılı çevrede tarihi kent dokusundan çok farklı yeni kentsel tasarım örüntüleri ortaya çıkmıştır. Mevcut yapıların boş kalması ile köhneleşip ucuz kira faktörünün de etkili olmasıyla, yabancı göçmen kitle için çekim merkezi olmuştur. Yerli halkın tarihi mekanları boşaltması ve yerlerine göçmenlerin merkezde yerleşmeleri ile kozmopolit bir tarihi kent yapısı oluşturmuştur. Kentin kalbinde gerçekleşen bu kullanıcı değişikliği de pek çok sosyo-kültürel sorunlarla beraber bu mekanların çöküntüleşme sürecini ve yenileme önceliğini hızlandırmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Tarihi çevrelerin günümüzden geleceğe sürdürülebilir erişimini sağlaması için, kentsel yenileme projeleri oluşturulmakta ve uygulamaya alınmaktadır. Bu projeler mekânda fiziksel yapının devamlılığını sağlamak amacını gütmektedir ve bu devamlılık sağlanırken; mekânın toplumun hafızasındaki algısı ile bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir (Özden,2008).

Çalışmada Konya Tarihi Kent Merkezinde uygulanan kentsel yenileme projelerinin mekâna ve kent hafızasına olumlu-olumsuz etkileri irdelenecektir. Uygulanan ve uygulanmakta olan kentsel yenileme projeleri, tarihi kent morfolojisinin biçimlenmesini etkilerken; kentin kimlik ve hafızasını oluşturan olguları da mekânın ruhuna uygun olarak geleneksel-modern kullanım bağlantısını da yönlendirmelidir. Dolayısıyla kentsel tarihi mekân koruma ilkeleri ile yenileme projelerinin ilkelerinin mekâna yön veren kimlik-hafıza olgularını, sürdürülebilir kültürel miras ögesi olarak ele alması zorunludur. Bu çalışma, örneklem alanı olarak seçilen Konya Tarihi Kent Merkezindeki yenileme yaklaşımlarının mekânın ruhu ilgili öğeleri ele alış biçimini, uygulamadaki mekânsal örüntü üzerinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Sınırı

Konya kenti geçmişte tarih öncesi ve tarihi dönemleri yaşayan özellikle Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve erken-geç Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde yoğun bir kullanıma ev sahipliği yapmıştır. Birçok tarihi değeri, mekânsal oluşumları üzerinde taşıyan Konya şehri sanayileşme ile gelişen ve değişen şartlar doğrultusunda bu tarihi alanlarda kentsel yenileme çalışmalarının uygulanmasına konu edilmiştir. Tarihi kentsel fonksiyonlar da bu süreç içinde mekânsal anlamda da hızlı değişime-dönüşüme konu edilerek, kentli hafızasındaki tarihi kent kimliğinin de değişmesine neden olmuştur.

Tezin örneklem alanı Konya Tarihi Kent Merkezini oluşturan bedesten- çarşı-kale kapısı konumundaki Kapı Camii Bölgesi, yıkılarak yeniden geliştirilen Mevlâna çarşısı, Bedesten Çarşısının güneyinde yer alan Buğday Pazarı ve Üçler Mezarlığına bitişik Akçeşme Mahallesiindeki Mengüç Caddesinden oluşmaktadır. Bu çalışma alanının seçilmesinde bölgelerin ayrı ayrı farklı yenileme alanı olarak uygulama görmüş olması, özetle kısmen sağlıklaştırma projesi ve kısmen yeniden geliştirme projeleri ile yeni mekanlar üretilmesinden dolayı özgün dokuya yansıyan mekânsal yapıları nedeniyle mekân hafıza etkileşimi görelisi olarak elimine edilmesinden dolayıdır. Konya'daki Geleneksel Kent Merkezi olarak nitelendirilen Tarihi Bedesten Çarşısı - Mevlâna Çarşısı - Buğday Pazarı ve Mengüç Caddesi ve Çevresini kapsayan alan çalışma alanı olarak sınırlandırılmış olup; alana ilişkin kentsel yenileme süreci ve mekân-hafıza etkileşimi tez kapsamında değerlendirilmiştir. Tarihi Bedesten ve Çevresi – Mengüç Caddesi ve Çevresindeki (Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı-Mengüç Caddesi) kentsel yenileme çalışmalarının mekân ve hafıza etkileşimi konusu, özgün tez araştırması olarak seçilmiştir. YÖK Tez Taramasında yapılan “Tarihi Kent Merkezi ve Hafıza, Yenileme Projeleri ve Konya’da Yenileme” konulu aramalarda, 1995-2023 yıllarına dair 41 adet lisansüstü çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar içerisinde Şehircilik ve Şehir Planlama Anabilim Dalı’nda Konya Tarihi Kent Merkezi ile ilgili 12 tezde koruma yenileme, mekân hafıza etkileşimi konuları ile ilgili bütüncül bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu tez kapsamında dokusu, işlevleri ile özgün olarak korunması gerekli olan tarihi çarşılarından Konya örneğinde Tarihi Bedesten ve Çevresi – Mengüç Caddesi ve Çevresi (Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı-Mengüç Caddesi) bütüncül olarak ele alınmıştır. Konya tarihi kent merkezini korumaya yönelik uygulamalar sokak sağlıklaştırması ve yıkarak yeniden inşa teknikleri kullanılarak 2023 yılında belediyesince tamamlanmıştır. Tezin hazırlandığı dönemde proje uygulamalarında inşaa safhası henüz tamamlanmış ve yapılar kullanıma yeni açılmaya

başladığından örneklemin Mevlana Çarşısı, Mengüç Caddesi ve Buğday Pazarı bölgelerine ait projelerin kente katkısı konu ile ilgili uzman görüşlerine dayalı olarak sözlü mülakat yolu ile değerlendirilmiştir.

1.3. Çalışmanın Metodu

Tarihi çevrelerin günümüzde de etkin kullanılması ve gelecek nesillere de kültürel değerlerin toplumsal hafızada ki konumundan farklılaşmadan aktarılması için mekân üzerinde koruma-kullanma dengesine bağlı kalarak kullanılması gerekmektedir. Konya'daki tarihi çevrelerde kentsel yenileme sürecinde mekân ve hafızanın etkileşimi kapsamına yönelik araştırmalar, bu tarihi çevrelere ilişkin kentsel yenileme projelerine ve toplumun mekân-hafıza etkileşimini yorumlayabilmesine dayanmaktadır. Şehircilik ve Şehir Planlama Anabilim Dalı'nda Konya Tarihi Kent Merkezi ile ilgili 12 tezde koruma yenileme, mekân hafıza etkileşimi konularında doğrudan araştırma bulunmamakla birlikte, peyzaj, sokak, kimlik, canlandırma ve yenileme konularında kullanılan araştırma teknikleri ise anket, sözlü mülakat, çalışma alanlarına ilişkin analitik analizler ve plan-proje irdeleme yöntemleridir.

Tez çalışmasında kullanılan bilimsel araştırma teknikleri, Konya Tarihi Kent Merkezindeki Tarihi Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı ve Mengüç Caddesi ve Çevresini kapsayan alan, kentsel yenileme ve mekân-hafıza etkileşimi konularının aydınlatılmasına yönelik tarihi belgeler üzerinde literatür taraması yapılmış olup, kentsel yenileme, mekân ve hafıza kavramlarının bileşenleri kapsamında, yürürlükte olan imar planları ile görsel ve morfolojik analiz tekniği ile karşılaştırılıp ortaya çıkan mekan hafıza etkileşimi bulguları alanında uzman 10 katılımcıyla yapılan sözlü mülakat çalışmasıyla doğrulanarak Konya tarihi kent merkezinde yapılan yenileme uygulamalarında mekan ve hafıza etkileşimi içerik çözümlemesi tekniği ile değerlendirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kimlik, Hafıza ve Mekân

Geçmişten bugüne her medeniyet farklı coğrafyalarda sosyal, kültürel, zihinsel ve fiziksel koşullar neticesinde birtakım izler bırakmışlardır. Her medeniyette toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda mekanlar oluşmuştur. Mekanlar ise varlığını sürdürebilmek için bireylere ihtiyaçlarından fazlasını sunmaktadır. Medeniyetlerin birbirinden farklı veya iç içe mekânda bırakmış olduğu bu izlerin arkasında sosyal ve kültürel yapının etkileşimi nasıl oluşmaktadır? Hafıza ve kimlik olgularının toplumların mekândaki arayışında ve mekânı değiştirme isteğindeki etkinliği nedir? Çalışmanın bu bölümünde kimlik, hafıza ve mekân kavramları üzerinden belirtilen soruların cevapları aranacaktır.

2.1.1. Kimlik Kavramı ve Kentsel Kimlik Bileşenleri

Kimlik, insanlığın var olduğu andan itibaren toplumları birbirinden ayıran en önemli unsur olduğu gibi bu toplumların fiziki çevre üzerindeki mekânsal organizasyonlarına da yön veren temel faktörlerden birisidir. Geleneksel ve modern ayrımının belirgin bir biçimde ifade edilmesinin arka planında kimlik kavramı yer almaktadır.

Kimlik, canlı veya cansız her nesneyi birbirinden farklı kılan ve bu nesnelerin duysal olarak algılanabilen kendine özgü durumlarının olmasıdır (Prohansky vd, 1983). Kimlik, bireylerin benzer ve farklı yönlerini ortaya çıkaran, kişinin benliği, kişiliği ve nasıl bir kişi olduğu ile ilgili bir durum olarak ifade edilmektedir (Nicholas, 2000).

Kendine has özellikleri olan özgün bir varlığın, diğerlerinden farklı olması durumu kimlik kavramı ile ifade edilmektedir. Kimlik, içerisinde birbirinden farklı olma durumu taşıdığı için hiçbir şeyle eşit değildir, tek ve biricik anlamı taşımaktadır (Lynch, 1960).

Sosyal, ekonomik ve kültürel insan hareketleri ile oluşan mekanlar birey ve toplum üzerinde kabul gördüğünde bir kimlik kazanmış olurlar. Bu kimlik mekânın evrilmesinde veya sürekliliğinin sağlanmasında etkin bir rol üstlenmektedir.

❖ Kişisel Kimlik

Weeks (1998)'e göre bireyin toplumsal ilişkileri ile oluşan kişisel konumunun farkındalığı, bireyselliğin ve kişisel kimliğin özünü oluşturmaktadır (Dalbay, 2018). Kişisel kimlik bireyin özgün ve kişisel özelliklerini içermektedir. Bu kimlikler, diğerleri ile etkileşim içerisinde şekillenir ve bu süreç de yaşam boyunca devam etmektedir (Hauge, 2007).

Erikson (1968) ise kişisel kimliği bireyin geçmişte yaşadıkları ve gelecekteki istekleri doğrultusunda gelişen duygularının aynı kalması ve devamlılığının olması şeklinde ifade etmiştir (Atak, 2011).

❖ Sosyal Kimlik

Tajfel (1982)'e göre sosyal kimlik bireyin belli bir gruba ya da bir kitleye yüklediği anlam ve aidiyetten oluşan olgudur. Turner (1991) ise bireyin algısal ve davranışsal olarak herhangi bir gruba dahil olmasıyla göstermiş olduğu eylemler olarak sosyal kimliği ifade etmiştir (Demirtaş, 2003)

Ergun (2000), birey tek başına bir bütün hareket yansıtamaz aksine birey nesnelerin ve olayların bir grup dahilinde birbirleri ile bağlantılı ve birleşmiş bir bütünü ile var olmaktadır (Özdemir, 2008)

❖ Kollektif Kimlik

Cerulo (1997), bir grubun 'bizliğini' ele almaktadır ve grup üyelerinin etrafında birleştiği benzerlikleri veya ortak nitelikleri vurgulamaktadır. Morley ve Robins, (1997) ise kollektif kimliğin toplumun üyelerinin birbirleri ile entegrasyon kazanmaları ile meydana geldiğini belirtmiştir (Solak, 2014).

Kollektif bellek toplumun veya belli bir grubun zihinlerinde temsili soyut ve kutsallığı olan bir mekân oluşturularak koşullar değişse bile bu temsili mekanların sürdürülebilirliğinin sağlanması ile oluşmaktadır (Assman, 2015).

Kimlik, farkı disiplinlerde birbirinden farklı anlamlar kazanmış bir kavramdır. Kimlik kavramı her disiplinin tanımlı olmasını sağlamış ve kendine özgü formlarının oluşmasına olanak tanımıştır. Mekânda organizasyon kimlik kavramı ile tanımlı hale gelmektedir. Bireyin kimliği ve çevresi ile etkileşimi mekâna yön verirken; mekân da bireyin kimliğini ve özgün durumunu olumlu/olumuz biçimde etkilemektedir.

Kentte yaşayan her birey kentsel mekânın belli bölümlerinde sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan etkileşim kurmuştur. Bireyin mekânda yaşadığı bu etkileşim, zihninde olumlu ya da olumsuz anılar oluşturmuştur. Kentsel mekanlar her bireyin zihninde farklı bir anı ile algılanması kentlerinde birbirinde bağımsız özgün kimliklerinin oluşmasını sağlamaktadır. Kentsel mekanlar sadece fiziksel yapısı ile değil bireyin ve toplumun zihnindeki algısı ile bütüncül bir şekilde oluşmaktadır (Lynch, 1960).

Bireylerin öznel tutumları ile oluşan kimlikleri toplumun sosyal ve kültürel yapısını biçimlendirmektedir. Zamanın şartları değişim gösteren çevresel faktörler toplumun oluşturduğu kimlik yapısını baskılayıp bireylerin öznel tutumlarının değişmesine sebep olmaktadır. Doğal ve yapay çevreyi oluşturan kentsel kimlik öğeleri

toplumun sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri ile meydana gelmektedir (Ocakçı, 1993).

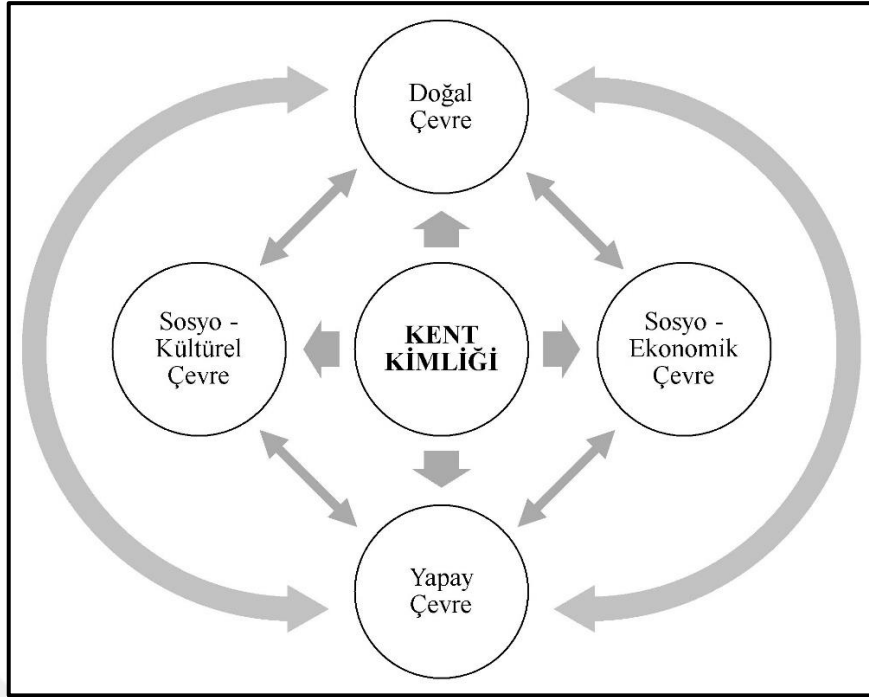
Kimlik her ne kadar birey temelinde oluşmuş olsa da toplumsal etkileşimler kimlik kavramına bir dinamizm kazandırıp toplumun bütününe etkileyip kimliğin bireyselliğinin sınırlarının değişmesine olanak sağlamıştır. Kimlik, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel faktörler ile birlikte yaşanan mekânda oluşan mekânsal organizasyonu da etkilemiştir. Mekânda yaşanan olumlu veya olumsuz bu gelişmeler, kimlik kavramının kent bütününe sağladığı anlam ile farklı bir boyut kazanıp kentlerinde bir kimliğinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Kent kimliği, kentin sürekli ya da kesintili olarak birbirinden farklı kültürel değerlerin kesişmesi ile meydana gelen tarihsel olgudur. Kültürel faktörlerin etkisi ile oluşan kimlik zamanla dönemin şartları ile değişti göstermektedir. Meydana gelen bu değişimlerle birlikte kente yüklenen idealleştirme ve duygusal bağların anlamı kentsel kimliği oluşturur. Tarihsel süreç içerisinde önemli bir yere sahip olan kentler zamanın farklı dönemlerinin kesişmesi ile oluşan kimliği içinde barındırırlar (Tekeli, 1991).

Kent kimliği, kentleri birbirinden farklı kıldığı ve öznelik içerdiği için kentlerin tanımlı olmasını sağlamaktadır. Kentlerin kimliği, içinde barındırdıkları doğal, yapay ve sosyal özelliklerinin tamamını kapsamaktadır. Toplumda meydana gelen her değişim çevresel ve fiziki yapının da değişimine/dönüşümüne imkân sağlar. Fiziksel ve sosyal yapının etkileşimi ile meydana gelen bireyin/toplumun faaliyetlerinin mekânsal yapıya yön vermesiyle kentsel kimlik oluşmaktadır. Kısaca kimlik tarihsel süreçte geniş bir zamana yayılarak oluşan, gelişim gösteren, değişip evrilen ve sürekli olarak yeniden üretilen bir kavramdır (Şentürk, 2018).

Kentsel kimlik kavramı kentleri birbirinde ayıran, farklılaştıran ve her kentin kendine has özelliklerini oluşturan birtakım bileşenlerden meydana gelmektedir. Kimliği oluşturan doğal, yapay, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevre bileşenleri kentlerin gelişimine etki etmektedir. Kent kimliğini oluşturan bileşenler birbirleri ile etkileşim halinde olup kentlerde bıraktıkları etki değişim göstermektedir.

Kent kimliğini oluşturan bileşenlerden doğal çevre ve yapay çevre kentin mekânsal oluşumunun ortaya çıktığı fiziksel yapıyı meydana getirmektedir. Bu fiziksel yapının en önemli faktörü olan ve aynı zamanda kentsel kimliğin okunmasında etkili olan yapay çevre; doğal çevrenin değiştirilemeyen unsurları ile sosyo kültürel ve sosyo ekonomik çevre unsurlarının nitelikleri ile şekillenmektedir.

Şekil 2.1. Kentsel Kimliği Oluşturan Bileşenler

İçinde buldukları doğal çevrenin imkanlarına uyum sağlayarak yaşamlarını sürdüren toplumların sosyo kültürel ve sosyo ekonomik faaliyetleri de buna bağlı olarak değişim ve gelişim göstermektedir. Toplumların birbirlerinden farklı sosyo kültürel ve sosyo ekonomik özelliklere sahip olması oluşturdukları yapay çevrenin de birbirinden farklılaşmasını sağlamaktadır. Değişiklik gösteren çevre faktörleri ise kentlere yansıtıp birbirinden farklı kimliklerin oluşmasına olanak sağlamaktadır.

2.1.2. Hafıza Olgusu ve Kent Hafızası

Geçmiş ile gelecek arasında bir bağ kurulması ve sürekliliğin olması hafıza kavramı ile sağlanmaktadır. Hafıza, geçmişi olumlu/olumsuz anılar ve deneyimler ile bugün hatırlatan ve geleceğe bu hatıralar doğrultusunda yön verebilen bir etkiye sahiptir. Yaşadığımız çevrelerde de hafızanın bu etkisi mekanlar üzerinden bireylere ve topluma yansımaktadır.

Hafıza kavramı anımsama ile unutma arasında karşılıklı etkileşime ve değişime elverişli olup süreç içerisinde bu iki olgunun formunun değişimine elverişlidir. Anımsama ile unutma olgularının ani ya da uzun süreli gelişimi hafıza ve hafızanın etkilediği öğelerinde değişip gelişmesine imkân sağlamaktadır (Nora, 2006).

Tarihsel sürecin dönemlerinin oluşumu sırasında olay ya da olguların devamlılığı ve özgünlüğü hafıza ile ilişkilidir (Nora, 1989). Toplumsal olaylara ve toplumun yapısı

ile doğrudan ilişkili olan hafıza; kendi içinde dinamizmi olan ve sürekliliğini toplumsal etkileşim ile sağlayan bir kavramdır (Halbwachs, 2018).

Zamana ve mekâna bağlılık gösteren bir kavram olan hafıza, bireyin ve toplumun zihninde hatırlanan deneyimlerin belli bir mekânda somutlaşarak ve belli bir zamanda güncellenmesi ile sürekliliğini sağlamaktadır (Assman, 2015).

Hafıza geçmişteki anıların hatırlanarak hikayeleşmesi değildir. Hafıza, tarihsel süreç içerisinde yaşanan deneyimlerin algılanıp anlamlandırılmasının yanı sıra bu deneyimlerin yeniden form kazanıp geçmiş ile gelecek arasında bağlantısının sağlanmasıdır (Till, 2005).

Hafıza geçmişte yaşanan olaylara dayalı olarak geçmişi her zaman hatırlatan bir kavramdır. Geçmiş, hafıza ile bireyin zihninde yeniden üretilmez çünkü geçmişi hatırlatan her olay her olgu bireylerin zihin yapısını oluşturmaktadır. Hafıza geçmişte var olan kültürel ve mekânsal değerlerin sürdürülebilir olmasını sağlayan, nesiller arasında köprü vazifesi olan önemli bir kavramdır. Geçmiş hafıza ile anlaşılabilir olup geleceği de geçmişin hatıraları/anıları ile yönlendirebilmektedir (Olick vd., 2011).

Hafıza, geçmişte ve şimdi deneyimlenen olayların, anıların, hatıraların geleceğe dair kurulan hayallerin bütünüdür. Bireyin dün ve bugüne dair algılayıp zihninde yer edindirdiği imgeler hafızanın temelini oluşturmaktadır. Hafıza geçmişi, şimdiki zamanı ve geleceği kapsayan zaman örgüsünü içinde barındıran ve bu süreç içerisinde deneyimlenen olayların zihinde bağdaştırıldığı soyut bir ortamdır. Bireyin yaşadığı olumlu ya da olumsuz her deneyim hafızanın gelişmesini sağlamaktadır (Huysen, 1999).

Kentsel mekânı oluşturan sosyo-kültürel değerler, doğal ve yapay değerler bireyin ve toplumun etkileşimi ile oluşup anlam kazanmaktadır. Mekansal yapının devamlılığının sağlanarak kentsel hafızanın oluşması ise kentin özünü oluşturan bu değerler ile meydana gelmektedir (Barthes, 2008).

Bireylerin yaşantısının temelini oluşturan ve biçimlendiren değerler mekânsal yapının da oluşumuna yön vermektedir. Bu gelişmeler ile Kültürel ve mekânsal dokunun devamlılığının sağlanması kentte hafızayı oluşturmaktadır (Rossi, 2006).

Bireyin ve toplumun zihninde soyut bir biçimde yer alan olguların mekânda somut olarak yansıtılması kentsel hafızanın temelini oluşturmaktadır. Hafızanın varlığı mekâna yansması ile sağlanmaktadır (Assmann, 2001).

Kentte mekânsal yapı bölgeler, nirengi noktaları, düğüm noktaları, yollar ve kenarlardan oluşmaktadır. Kent içerisinde mekânsal organizasyon toplumsal ilişkiler doğrultusunda kentsel imaj öğelerine bağlı olarak oluşmaktadır. Hafıza, bireysel ya da

toplumsal ilişkilerin kültürel değerler ile birleşerek mekânın form kazanıp sürekliliğinin sağlanmasında etkili olmaktadır. Mekânda hafızaya dayalı meydana gelen değişimler kent morfolojisinin de değişip gelişmesine imkân tanımaktadır (Lynch, 1960).

Mekânda bir olayı ya da olguyu anlatmaya yarayan yapı ve heykel gibi öğeler kadar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturan anılar/hatıralar gibi öğelerde kentin hafızasını ve kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen toplumu olumlu ya da olumsuz etkiler bırakan olaylar mekânsal yapının da şekillenmesine etki etmektedir. Mekânsal yapıda meydana gelen bu değişimler ise toplumsal yapının mekânsal öğeler üzerinden net bir şekilde okunmasını sağlamaktadır (Dizman, 2017).

Kentsel mekanlar, bireylerin hem geçmişte hem de şimdi yaşadığı deneyimleri anı/hatıralarla sakladığı hafıza mekanlarıdır. Toplumsal ya da bireysel olarak sosyal ve kültürel açıdan izler bırakan olaylar mekânsal yapının oluşumunda ve değişiminde önemli bir yere sahiptir. Geçmişte yaşayan toplumların deneyimleri ile mekâna şekil veren olaylar; bugün ve yarın yaşayan toplumlar için farklı bir anlam kazanabilmektedir. Mekânsal hafıza olduğu andan geleceğe aktarıldığında geçen sürede değişime ve gelişime uğrayabilmektedir bu durum mekânın her birey ya da toplum için farklı bir anlamının olduğunu göstergesidir (Urry, 2018).

2.1.3. Kimlik – Hafıza – Mekân Etkileşimi

Mekân toplumun yaşamsal faaliyetlerini gerçekleştirdiği ve çeşitli faktörler neticesinde fonksiyonel yapıya sahip olan bir olgudur. Mekân, üretim ve tüketim gibi toplumsal ilişkilerin gerçekleştiği ve devamlı olarak ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden üretilen, değişen ve dönüşen bir temeli bulunmaktadır. Toplumsal ilişkilerin çevresel faktörler ile etkileşiminin fiziksel yapıya yansması mekânı oluşturmaktadır (Çubuk vd., 1978).

Mekânı oluşturan fiziki çevrenin arka planında mekâna şekil veren ve anlamlı kılan hafızanın etkisi vardır. Hafıza mekanları; bireyin gündelik yaşantısındaki hareketleri, tarihsel süreç, bireysel/toplumsal ilişkiler, anılar, hatıralar ve kimlikler ile fiziki çevreye yön verip hafızanın mekân üzerinden algılanabilirliğini ortaya çıkarmaktadır (Halbswach, 1992).

Hafızanın varlığının yansıdığı mekânlar her ne kadar durağan yapıda olduğu düşünülse de birey ve toplumun yaşanmış hikâyeleri ile aktif bir dinamizme sahiptir. Mekân üzerinde yaşanmış tecrübeler ile oluşan hafıza yine mekânın taşıdığı izler aracılığıyla hatırlanır. Mekân üzerinde hafızayı oluşturan unsurlar aynı zamanda mekânda

'Genious Loci' yani yerin ruhunu da oluşturmaktadır. Yerin ruhu, içinde barındırdığı anılar ile kentsel mekânın anlamının ve kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır (Norberg-Schulz, 1979).

Hafıza hem kentin dinamizmine hem de bireyin zihnine bağlı olarak kendini geliştirip güncelleştirebilmektedir. Bir mekân, yaşanmış tecrübeler üzerinden hafızada anıları hatırlatıyorsa yer anlamı kazanmış olup, geçmişte edindiği kimliği değiştirmeden devam ettiremez (Poete, 2010).

Toplumsal yaşamın temelini oluşturan sosyo-kültürel değerler ile zamanın sürekliliği ve mekânsal sürekliliğin etkileşimi hafızanın oluşmasında etkili olan olgulardır. Yaşanmış tecrübeler ve anılar ile form kazanan mekân, aynı zamanda hafızayı ve kimliği de yansıtmaktadır. Hafızanın ve kimliğin devamlılığı mekân ile sağlanmaktadır (Nora, 2006).

Geçtiğimiz dönemlerin aksine içinde bulunduğumuz yüzyılda değişen/gelişen ihtiyaçlar ve çevresel koşullar küresel bir ölçeğe ulaşmıştır. Bu artan ve gelişen ihtiyaçlar kentsel mekâna yön veren sosyal ve kültürel yapıyı da etkilemiştir. Meydana gelen bu değişimler mekânın ve hafızanın temelini oluşturan gelenek, görenek, anılar ve hatıraların dezenformasyona uğramasına ve mekânsal sürekliliğin zayıflamasına yol açmıştır (Boyer, 1996).

Zaman içerisinde değişen çevresel koşullar dönemin ihtiyaçlarının da değişmesine neden olmaktadır. Gelişen bu koşullar kentsel mekânda birtakım müdahalelerin yapılmasını gerektirmektedir. Kentsel mekanların ihtiyaçlar doğrultusunda gelişen koşullara göre biçimlenip uyumu yakalaması kimlik ve hafızanın korunması ile sağlanmaktadır. Kentsel mekâna yansıyan zamanın, kimliğin ve hafızanın okunabildiği anılar, hatıralar, deneyim ve tecrübeler mekânda meydana gelebilecek değişimlerin sınırlarını belirlemektedir (Madanipour, 2017).

Mekânda sürekliliğin ve oluşum sürecinin bir ifadesi hafıza ile açıklanabilmektedir. Hafızanın algılanabilirliği ise kente kimliğini veren fiziksel, çevresel sosyal ve kültürel faktörlerin birbiri ile etkileşimlerinin açıklayıcı bir şekilde yorumlanması ile sağlanmaktadır. Hafızanın kente tezahürü mekân ve zaman etkileşimi ile ortaya çıkmaktadır (Olgun, 2009).

Mekân, bireyin ve toplumun yer aldığı tüm alanlarda bir bütün olarak kendini ifade edebildiği ölçüde oluşmaktadır. Bu kapsamda mekân değerler bütününe yansıtan bir anlam kurgusudur. Mekân farklı faktörlerin bileşkesi olarak bireyin ve toplumun hayatını bir organizma gibi yansıtır, içinde yaşayanlar ile birlikte nefes alır. Mekân birey

ve toplumla birlikte nefes alırken üzerine yüklenen anlam ile birlikte yenilenir, değişim gösterir. Mekânı hareketli ve değişken kılan ise değerler sistemini mekâna yüklediği anlamdır (Emre, 2017).

2.2. Tarihi Çevrede Kent Kimliği ve Kent Hafızası İlişkisi

Korumanın nesnesi öznesi olan tarihi mekanlar kent hafızasına ışık tutmaktadır. Kültürün zaman içindeki gelişimi ve bu gelişimin mekâna yansımaları, tarihi çevrenin koruma değerlerini ortaya koymaktadır. Kültürün zaman içindeki gelişimi kimlikli toplum, kent kimliğinin ortaya koyduğu medeniyeti de biçimlendirmektedir (Rapoport, 1977; Nora, 2006). Aşağıda kent kimliği ve kent hafızası kavramlarını oluşturan bileşenler literatür özeti biçiminde incelenmiştir.

2.2.1. Kimlik ve Öz Benlik

Geçmişten bugüne varlığını sürdüren her kent bulunduğu coğrafi konum, ticari/ekonomik kaynaklar, doğal yapı, sosyal yaşantı, kültürel değerler gibi faktörler neticesinde toplumun ve bireyin hafızasında kimlik edinmiştir.

Kimliğin temelini oluşturan öz benlik, kişinin kendisini keşfetmesi ve olumlu-olumsuz yönlerinin saptanması olarak değerlendirilebilir. Başka bir deyişle kişinin yaşantısındaki farklı zaman dilimlerinde algıladığı sosyal, kültürel ve psikolojik etmenler doğrultusunda meydana gelen düşünce ve davranışlarının bütünüdür. Öz benlik bireyleri birbirinden ayıran ve kişiyi kendine özgü bir varlık yapan kavramdır. Bireyleri ve toplumu birbirinden farklılaştıran öz benlik, kimlik kavramının da temelini oluşturduğu için tarihi çevrelerdeki kimliğinde birbirinden farklı, özgün bir yapıda olmasını sağlamıştır (Faust ve Smardon, 2001).

Tarihi çevrelerde bireyin öz benliğinin ve toplumsal benliğinin mekâna yansımaları ile birlikte kimlik oluşmaktadır. Genel anlamıyla bireyin öz benliği insanın kendine has sadece kendi özünde yer alan düşünce ve davranışlarını kapsarken; toplumsal benlik ise insanın içinde bulunduğu grup ya da toplumun bütününde hâkim olan düşünce ve davranışları kapsamaktadır (Tajfel, 1981).

Kentlerde oluşan kimlikler, kentlinin yani kentte yaşayan bireylerin birbirleri ile ilişkilerine dayanmaktadır. Bireyi mikro; kenti makro ölçekte ele alacak olursak kentin bir bölümünde belli bir meslek grubuna ithafen oluşan çalışma alanları benlik ve kimlik ilişkisini açıkça ifade edebilmektedir.

Geleneksel el sanatları ile uğraşan birey ve çevresinde ki esnaf, buldukları bölgede uğraştıkları zanaat ile yer edinmiştir. Bu durum ise mekânda o bölgeye bir zanaat

ile kimliğini vermiştir. Birey ve benliği mekânda kimliğin oluşmasında önemli bir role sahiptir.

Tarihi çevrelerin geçmişten bugüne ve geleceğe eksiksiz aktarılmasındaki en önemli faktörlerden biri tarihi çevrelerin kimliğidir. Tarihi çevrelerde kimlik, bireyin kendi davranışları ile toplumun içerisinde ki öz benliğine bağlıdır. Bireyin öz benliği topluma, toplumda oluşan benlik ise mekânda kimliğe yansımaktadır.

Bireyde öz benliğin oluşması sürecinde doğal, yapay, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevre faktörleri etkili olmaktadır. Kişinin öz benliğine etki eden bu faktörlerin gelişim ve değişim göstermesi kentte oluşan mekân ve kimlik algısına da etki etmektedir.

2.2.2. Aidiyet ve Yere Bağlılık

Kentsel mekânların oluşum sürecinde mekânın kimlik ve öz benlik kazanması bireyin ve toplumun mekân ile arasında oluşan aidiyet bağı ile sağlamaktadır. Birey içinde bulunduğu çevrede deneyimlediği olumlu/olumsuz anılar ile hafızasında mekânı anlamlı kılar ve aidiyetini oluşturur.

Bireysel ve toplumsal etkileşim ile meydana gelen mekânda, benliğin ve kimliğin temeli aidiyet ve yer bağlılık kavramı ile oluşmaktadır (Spencer, 2005). Tarihi çevrelerin ilgi odağı olmasında ve bireylerin o çevreleri deneyimlemesindeki en önemli unsurlardan biri, tarihi çevrelerin olduğu dönemdeki aidiyet hissi ile meydana gelmesidir. Bu mekanların aidiyet ve yere bağlılık kavramları ile birlikte oluşması, kullanıcı tarafından benimsenip kültürel değerlerin de etkisi ile mekânın değişmesinde/dönüşmesinde de yönlendirici bir yapıya sahiptir.

Toplumun ya da bireyin kentsel mekânda kendine yer bulması ve buldukları mekâna aidiyet hissetmeleri ile birlikte birey-toplum-mekân kimlik kazanmış olur (Aydın, 1999). Bireyin ya da toplumun buldukları mekâna uyum sağlayamamaları ve aidiyet hissetmemeleri bu çevrelerin değişimine ya da mekânda kullanıcı profiline değişmesine sebep olmaktadır. Aidiyet bu bağlamda mekânda kimliği oluşturan faktörlerdendir.

Bireyin /toplumun mekâna olan aidiyet duygusu; sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler doğrultusunda oluşan iletişim ile ortaya çıkmaktadır. Bu iletişim ile birlikte çevre ve birey arasında karşılıklı dinamizmi olan bir etkileşim meydana gelmektedir. Birey ve çevre arasında ki iletişim ise anlam ve aidiyet ile birlikte gelişim göstermektedir (Manzo, 2003).

Yer kavramının anlaşılabilmesi insanın yapısı ve içinde bulunduğu çevrede ki ilişkilerinin zihindeki anlamına bağlıdır. Yer olgusu ile birlikte mekânın sadece analitik

bir yerinin olmadığı, duygular ile hissedilebildiği de ortaya çıkmaktadır. Mekân soyut olarak meydana gelen etkileşimlerin somut olarak fiziki çevreye yansımalarıdır. İnsanlar ise mekâna dair duygular hissedebildikleri ölçüde mekânı yer olarak algılayıp bağ kurabilmektedir (Norberg-Schulz, 1971).

Yer ve yere bağlılık duygusu mekâna olan aidiyetin oluşmasında ki en önemli etkidir. Bir mekânın yer olabilmesi bireylerin içinde buldukları çevreye karşı besledikleri duygu ve anlamlar ile doğrudan ilişkilidir. Bireyin zihninde oluşturduğu öznel duygular ile anlamlandırıldığı mekânda yere bağlılığı oluşmaktadır (Steele, 1981).

Kullanıcının mekân içinde birey/toplum tarafından olumlu-olumsuz yaşadığı anılar ile yere bağlılık duygusu meydana gelmektedir (Harrison ve Dourish, 1996). Mekânın bireysel ya da toplumsal olarak hafızalarda birtakım deneyimler ile anlam kazanıp biçimlenmesi mekâna olan aidiyet hissini ve yere bağlılık düzeyini doğrudan etkilemektedir. Yere bağlılık ve aidiyet kavramları ise birbirini tamamlayan bir bütündür.

Yere bağlılık, duygusal hisler ve anlayıp yorumlayabilme dengesi ile bireyin zihnine tezahür eder (Hummon, 1992). Bireylerin tarihi çevrelerde kısa sürede uyum sağlaması ve aidiyet hissetmesi duygusal ve bilişsel dengenin sağlanması ile meydana gelmektedir.

Kentsel tarihi mekanlarda doğal ve yapılı çevrenin mekân organizasyonunun insan ölçeğinde oluşması ve bu mekanların devamlılığının nesilden nesle sorunsuz sağlanması yer bilinci ile açıklanabilir (Crowe, 1995). Geçmişten bugüne ulaşabilen tarihi çevrelerin hem yaşayan hem de yaşatan mekanlar olması bireylerin bu yerlere bağ kurup aidiyet hissetmeleri ile sağlanmaktadır.

2.2.3. Mekân, Zaman ve Kültür

Kentsel mekanların medeniyet tasavvurunun var olduğu andan bugüne ve geleceğe bir bütün olarak korunarak aktarılması, içinde bulunulan dönemin ihtiyaçları ve kültürel öğelerin sürekliliği ile ilişkilidir. Tarihi çevreler, toplumun sosyal yapısını oluşturan kültürel değerlerin mekâna yansıdığı ve zaman içerisinde aktarımının sağlandığı yerlerdir.

Tarihi çevreler için kültür, zaman içerisinde tecrübe ile deneyimlenen, geçmişten geleceğe, nesilden nesile aktarılan sürdürülebilir değerler sistemidir. Kültür, gelenek, görenek ve inançlara bağlı kalan toplumun bir yaşam tarzı oluşturmasıyla meydana gelmektedir (Rapoport, 1977).

Kentsel mekanların geçmiş dönemlerdeki gibi bozulmadan hatırlanması ve aynı biçimde kalması mümkün olmayabilir. Kentin hafızası, mekânsal ve zamansal devamlılık

ilişkisi ile ele alındığında kentin mekânsal yapısına yön vermektedir. Zamanın şartlarına bağlı olarak meydana gelen kültürel varlıkların ve öğelerin temeli mekanlardır (Nora, 2006).

Hafızanın canlı kalması ve korunarak aktarılması mekânın kullanımına bağlıdır. Toplumunu bir arada tutan sosyal ve kültürel değerler mekân üzerinden yansıtılabilir. Kentsel mekanlar, içinde bulunan kitlelere hem geçmişi ve kültürel değerleri hatırlatan hem de bu olguları hatırlayan bir yapıya sahiptir (Assmann, 2001).

Kentsel mekanların oluştuğu dönemden itibaren nesilden nesile aktarımı sağlanırken, mekânı oluşturan neslin sonraki dönemlerde mekânı kullanacak neslin yaşamını kısıtlarcasına kalıcı mekanlar oluşturması toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına müdahale etmektedir (Cansever, 2016). Kentsel mekanlar oluşurken sürdürülebilir olmasının yanı sıra değişen dönem şartlarına bağlı olarak esnek bir yapıya sahip olması gerekmektedir.

Tarihi çevrelerin hafızası, mekânın ve kullanıcıların kimliğini oluşturur. Zamanla ihtiyaçlar doğrultusunda mimarisinden ticaret alanlarına, bağlantı yollarından yeşil alanlarına kadar ölçeği değişen kentler bireyin öz benliğini etkileyip mekâna olan aidiyetlerini ve bağlılıklarını deforme etmektedir (Emre, 2017).

Kentsel mekanlar, tarihsel süreç içerisinde sanayi devrimine kadar yerel/bölgesel ölçekte geleneksel yöntemlerle oluşup devamlılığını sürdürmüştür. Sanayileşme ile birlikte nüfus artışının gerçekleşmesi üretim-tüketim dengesinin değişmesini meydana getirmiştir. Buna bağlı olarak toplumun sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının farklılaşması mekânsal yapının da küresel ölçekte değişip gelişmesine sebep olmuştur.

Sanayileşme etkisi ile kentler, minimal ölçekten metropol ölçeğe gelişim göstermiştir. Yaşanan bu gelişmeler ise tarihi çevrelerin toplumun zihnindeki kimliğini de etkilemiştir. Tarihi çevrelerin oluştuğu dönemin şartları ile günümüz şartlarının keskin bir biçimde farklılaşması tarihi çevrelerin kente entegre olmasında müdahaleleri gerekli kılmaktadır.

2.3. Tarihi Çevrede Koruma, Yenileme ve Kent Kimliği

Tarihi çevreler zamanın getirdiği değişim ve gelişimlere karşı mekânsal sürekliliğin sağlandığı yerlerdir. Zaman ile gelişen kültürel değerler mekânı yönlendirdiği gibi mekanlarda zamanın getirdiği koşullara bağlı olarak kültürel değerlere katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda tarihi çevrelerin hem kent ile bütüncül olarak hem de geçmiş ile gelecek arasında bir köprü vazifesi görecektir şekilde yenilenerek sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir (Ahunbay, 2017).

2.3.1. Tarihi Çevrede Koruma Kavramı

Tarihi çevreler geçmiş, bugün ve gelecekteki toplumların ilişkilerin düğüm merkezi olmuştur. Bu alanlar bireyler arasındaki aidiyetin sağlandığı yerler ve insan ölçeğinde olması sebebiyle hem ilgi odağı hem de öğretici mekanlar olmuştur. Geleneksel yapım tekniklerinin değişmesi hızlı üretimin yaygınlaşması ile mekânsal değişim/dönüşüm hız kazanmıştır. Kentsel mekanlara yansıyan bu değişim, tarihi çevrelerin geçmişte olduğu dönemin koşullarını ve tekniklerini ortaya çıkaran açık hava müzeleri olarak nitelendirilebilir. Tarihi çevreler arkeolojik ve sanatsal özelliklerinin yanı sıra içinde bulundurduğu topluma özgün değerleri sebebiyle de önem arz etmektedir. Geleneksel yaşam tarzının somut bir yansıması olan tarihi çevreleri sürdürülebilirliği koruma kullanma dengesi ile sağlanabilmektedir (Ahunbay, 2017).

Geçmişte var olan medeniyetlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerinin yansıdığı mekânsal yapının, zamanla toplumda meydana gelen değişim/dönüşüm ile birlikte yıpranıp kaybolması önlenerek, kent ile entegre olup nesilden nesile sorunsuzca aktarılması koruma ile sağlanmaktadır. Koruma, geçmiş ve gelecek arasında köprü olan tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini sağlayan unsurdur (Kiper, 2006).

Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eser ile sınırlı kalmayıp, bununla birlikte bir medeniyetin, tarihte önemli bir olayın meydana geldiği kentsel-kırsal yerleşim alanlarını da kapsamaktadır. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de ele alır. (Venedik Tüzüğü, 1964).

Geçmiş dönemlerde mimari açıdan değeri olan yapıları kapsayan ve sadece yapı ölçeğinde olan koruma anlayışı, tarihi değeri olan yapı topluluğu ile oluşan kentsel mekanlardaki dokunun ve mekân organizasyonunun öneminin anlaşılmasıyla kent ve çevre ölçeğine genişlemiştir.

Koruma kavramının yapı ölçeğinden çevresel ve kentsel ölçeğe genişlemesi ile birlikte bölgesel planlama ve kültürel mirasın korunması ile ilgili yasa ve ilkelerin birlikte entegre edilerek bütünlük koruma politikaları oluşturulmalıdır. Tarihi çevrelerde kültürel değerlerin korunarak bütüncül olarak sürekliliğinin sağlanması için bütçe oluşturulması gerekmektedir. Bu bütçe ile birlikte bütünlük koruma politikaları kapsamında iyileştirme ve yenileme çalışmaları yapılmalıdır (Amsterdam Bildirgesi, 1975).

Ülkemizde koruma adına, taşınır ve taşınmaz kültür varlıkları ile tarihi çevrelerin korunması, devamlılığının sağlanması ve bu alanlarda yapılacak olan çalışmaların

oluşturulup düzenlenmesine ilişkin ilke ve uygulama kararlarının oluşmasında yetkili kuruluşların belirlendiği 21.07.1983 tarihinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu oluşturulmuştur. Koruma kavramı 2863 sayılı kanuna göre; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işlerini kapsamaktadır (Resmî Gazete, 1983).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile birlikte koruma hususları ve yapı-çevre nitelikleri gibi detayların yer aldığı 7463 sayılı Hususi Şahıslara Ait Eski Eserlerle Tarihi Abidelerin istismali Hakkında Kanun, 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ve 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkiline ve Vazifelerine Dair Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanunlara dair plan-proje hazırlık detayları, kültürel öneme sahip yerlerin koruma nitelikleri ve tanımlamaları kapsayan hususlar 2863 sayılı Kültür Varlıklarını Koruma Kanununda yer almaktadır. 2863 sayılı kanunda eksik görülen tanımlar ya da bilgilerin güncellenmesi, plan-projelere dair hazırlık süreçlerinde ki eksikliklerin giderilmesi için 2863 sayılı kanuna ilave 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun oluşturulmuştur (Resmî Gazete, 1983).

Kültür varlıklarının fiziksel mekânda buldukları çevreleri ile korunması, korunması zorunlu alanları yani tarihi çevreleri meydana getirmiştir. Tarihi çevreler, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile kapsamlı bir öneme sahip olmuştur.

2.3.2. Tarihi Çevrede Kentsel Yenileme Kavramı

Geçmişten bugüne varlığını sürdüren her yerleşim içinde bulunduğu dönemin sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarının etkisi ile değişim ve gelişim yaşamıştır. Tarihi çevreler de olduğu dönemi ve zaman içerisinde uğradığı değişimi yansıtan özel mekanlardandır. Kentlerin ölçeğinin değişmesi ile birlikte tarihi çevreler bu hızlı değişimin etkisi ile baskı altında kalmaktadırlar. Tarihi çevrelerin kentin bütünü ile entegre olabilmesi için günümüzde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır ve kentsel yenileme kavramı bu alanlarda kullanılan yöntemlerdendir. Konya tarihi kent merkezini oluşturan Bedesten Çarşısı çevresi ve Mengüç Caddesi çevresinde kentsel yenileme çalışmaları kapsamında uygulama yapılmıştır.

Kentlerin artan tüketim ve üretim faaliyetleri sebebiyle mekânsal yapıları da genişlemektedir. Kentlerin merkezlerini oluşturan tarihi çevreler, günümüz şartları ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalması gerekçe gösterilerek terkedilmektedir. Boş

kalan bu alanların sosyal ve ekonomik yapıları olumsuz etkilenip fiziki yapısı da yıpranmaya ve köhnemeye başlamaktadır. Kentlerin çekirdeğinde yer alan bu mekanların kente entegre edilerek tarihi ve mekânsal değerlerinin korunarak geleceğe aktarılmasında kentsel yenileme bir araç olmaktadır. Kentsel yenileme ile tarihi çevrelerde sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değerler eski önemini kazanıp sürdürülebilir bir yapıda olacaktır (Erden, 2003)

Dünyayı etkisi altına alan sanayileşme dönemi ile birlikte kentlerde de ekonomik yapı temelde olmak üzere sosyal ve kültürel yapıda gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler kentlerin mekânsal yapısını etkilemiştir. Kentlerin ölçeklerinin değişmesi tarihi çevreleri etkilemiş ve bu alanların mekânsal yapısının oluşmasında etkili olan kimlik-hafıza kavramlarının önemini ortaya çıkarmıştır. Küresel ölçekte meydana gelen gelişmeler tarihi çevrelerdeki sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıyı etkileyip mekânsal ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında değişim/dönüşüm yaşanmasına sebep olmaktadır (Deniz, 2004).

Sanayi devrimi ile birlikte üretimin hız kazanması ekonomik büyümeye dayalı nüfus artışına, dolayısıyla kentsel arazi kullanım politikalarında gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kentleri tarihi merkezlerinin yetersiz kalması kentsel dönüşümlerin ve yenileme çalışmalarının da hızlanmasına sebep olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler ile birlikte kentlerin kimliğinin değişmesi ve kaybolmaya başlaması kültürel miras ve tarihi çevre kavramlarının önemini ortaya çıkarmıştır. Kentlerin tarihi merkezlerinin kültürel miras olarak değerlendirilip önemi fark edilince sürdürülebilir koruma ve yenileme kavramlarının ortaya çıkması ile birlikte tarihi çevrelerde çalışmaların bu yönde ilerlemesi sağlanmıştır (Uzunoğlu, 2018).

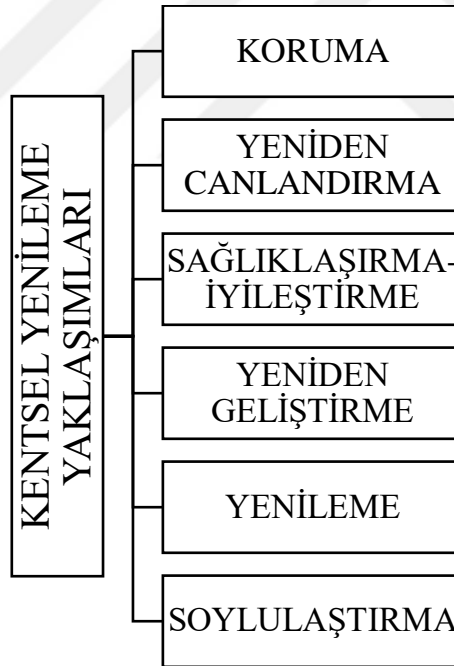
Kentsel yenileme, yıpranan bölgenin mekânsal yapıdaki bıraktığı etki ile bu alanda ki kaynakların ve potansiyelin ortaya çıkarılarak, sürdürülebilir çalışmaların yapılmasıdır (Tiesdell, 1996). Yenileme kavramı, kentsel mekanların içinde bulunduğu çağın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi için planlı olarak yapılan müdahalelerdir (Hasol, 1998).

Zaman içerisinde çevresel faktörlerin etkisi ile yıpranan kentsel mekânın sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel şartlar doğrultusunda değiştirilip dönüştürülerek kente yeniden kazandırılması yenileme kavramı ile ifade edilmektedir (Çavdar ve Sayan 2003).

Tarihi çevrelerde kentsel dokunun farklı sebepler ile köhnemesi ve terk edilmesi ülkemizde de önemli bir sorun haline gelmiştir. Ortaya çıkan sorunların tarihi çevrelerin mekânsal yapısında bozulmalara sebep olması, bu alanların korunup devamlılığının

sağlanması için Sürdürülebilir koruma, bütünleşik koruma ve korumada kentsel tasarım gibi yeni yaklaşımlar meydana gelmiştir. Bu yaklaşımların düşünce yapısı yenileme çalışmalarına yol göstermektedir (Meşhur, 1999).

Tarihi çevrelerin korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ve işlevini devam ettirebilmesi koruma-yenileme ile sağlanabilmektedir. Tarihi çevrelerde yenileme çalışmaları bu mekanların hem bireysel hem de toplumsal hafızadaki yeri ve anlamı ile önem kazanıp kullanıcıların mekâna aidiyeti ve bağlılığı ile kapsamlı/detaylı olarak yürütülmektedir. Koruma kavramının mevcut duruma kısıtlı ölçüde değişim imkânı tanınması ihtiyaçların karşılanmasında da kısıtlılık getirmektedir. Dönemin şartlarının değişkenlik göstermesi ve çevresel faktörlerin değişmesi bu tarihi çevrelerin devamlılığı için esnekliği olan ve gelişmelere ayak uyduran kentsel yenileme kavramını bir ihtiyaç haline getirmiştir. Kentsel yenileme yaklaşımları Koruma, Yeniden Canlandırma, Sağlıklaştırma/İyileştirme, Yeniden Geliştirme, Yenileme ve Soylulaştırma kavramları ile ifade edilmiştir.

Şekil 2.2. Kentsel Yenileme Yaklaşımları

Kentsel yenileme temelde değişim/dönüşüm ve canlanma gibi aktif bir yapıya sahiptir. Zaman içerisinde yıpranan, köhneyen çöküntü haline gelen alanların sosyo-ekonomik programlar dahilinde bir strateji dizgisi ile dönemin sosyal, ekonomik, fiziksel ve kültürel şartlarına uygun olarak yeniden düzenlenmesidir (Özden, 2008).

Kent merkezinde yer alan tarihi çevrelerin mekânsal yapısında meydana gelen köhneme ve yıpranma bu mekanların terk edilmesini ve bakımsız kalmasını beraberinde getirmektedir. Tarihi çevrelerde yer alan yapıları çevrenin bakımı için gerekli olan maliyetin yüksek olması ve kısıtlı ölçüde bakım/onarımın yapılmasına olanak sağlanması ve burada yaşayan bireylerin bu mekanları terk etmesini hızlandırmaktadır. Köhnemeye bırakılan bu çevrelerde mekânsal sorunlarının yanı sıra güvenlik sorunları da ortaya çıkmaktadır. Bu alanlarda yapılan ya da yapılacak olan kentsel yenileme çalışmaları kentsel dokuya ve mekânın morfolojisine uyumlu olmakla beraber ekonomik açıdan da uygun maliyet ile yapılmasını gerektirmektedir.

❖ **Koruma (Conservation)**

Koruma kavramı 2863 sayılı kanuna göre; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işlerini kapsamaktadır (Resmî Gazete, 1983). Kültür varlıklarının fiziksel mekânda buldukları çevreleri ile korunması, korunması zorunlu alanları yani tarihi çevreleri meydana getirmiştir. Tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için korumacı ve sınırlı müdahaleleri olan bir yaklaşımdır.

Tarihi çevrelerde kentsel dokunun korunması ve gerektiğinde basit/esaslı onarımların yapılması koruma çalışmaları ile sağlanmaktadır. Kentsel tarihi mekanların altyapı ve üstyapı bakım/onarımlarının yapılması, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının sürekliliği, bununla birlikte işlevinin bozulmadan devam etmesi koruma kavramının temelini oluşturmaktadır (Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 2005).

❖ **Yeniden Canlandırma**

Yeniden canlandırma kentsel mekânın fiziksel açıdan kentsel yaşam kalitesi ve konut alanlarının artırılmasını; ekonomik açıdan yeni iş imkanları ve hizmet olanaklarının oluşturulmasını; sosyal açıdan güvenlik ve refah seviyesinin artırılmasını temel alarak kentlerin sosyal, ekonomik ve fiziksel açıdan iyileştirilmesini ve gelişim göstermesini kapsamaktadır (Kennedy ve Leonard, 2001).

Kentsel mekanın merkezinde meydana gelen sosyal yapıyı etkileyen ani nüfus artışı ve göç hareketliliği, ekonomik yapıda yaşanan değişim ve kültürel yapıdaki bozulmalar gibi sorunlar fiziksel yapıda yıpranmaya ve çöküntüye sebep olmaktadır. Bu mekanlarda ortaya çıkan sorunlarının önüne geçerek yıpranan fiziki çevrenin

güçlendirilerek gelişiminin sağlanması yeniden canlandırma ile mümkün olmaktadır (Alterman, 1991).

Kentsel yenileme yaklaşımlarından biri olan yeniden canlandırma, üst ölçekli politikalar doğrultusunda demografik, ekonomik ve fiziksel yapıda meydana gelen sorunlarla çöküntü bölgesine dönüşen alanlarda ya da tarihi merkezlerde sorunlara yeterli ölçüde ve zamanında müdahale edilmesini kapsamaktadır (McDonald, S., Malys, N., vd. 2009).

❖ Sağlıklaştırma - İyileştirme

Kentsel mekanlarda fiziksel çevre ögesi olan yapıların günümüz teknikleriyle bakım, onarım ve yenilemesinin yapılması sağlıklaştırma çalışmaları ile sağlanmaktadır. Sağlıklaştırmanın temel amacı, sokaklarda/caddelerde ya da mahalle ölçeğindeki bölgelerde yıpranan binaların bozulan yapısal özelliklerinin, binanın formunun ve alanının değiştirilmeden iyileştirilmesidir (Andersen ve Leather 1998).

Sağlıklaştırma, kentsel mekânın belli bir bölgesinin işlevsel özelliklerini kaybetmesinin önüne geçerek bu mekandaki yapıların işlevsel olarak geçmişteki gibi etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanmasıdır. Kısaca sağlıklaştırma özgün kimliğini ve dokusunu yitirmeyen bu alanların gerekli müdahaleler yapılarak eski hali ile devamlılığının sağlanmasıdır (Keleş, 1998).

Bozulmanın ve yıpranmanın başladığı fakat özgün dokusunu kaybetmeyen kentsel mekanların ya da tarihi çevrelerin kullanılmaya başlandığı ilk haline getirilmesidir. Sağlıklaştırma çalışmaları ile fiziksel yapıda eski fonksiyon kaybolmuş ise yeni fonksiyonlar vererek kapsamlı onarımların yapılmasıyla işlevsel olarak kullanılması sağlanmaktadır (Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 2005).

❖ Yeniden Geliştirme

Yeniden geliştirme kentsel mekânda yıpranan fiziki yapının tamamıyla yıkılıp mevcut durumdan farklı olarak arazi kullanım politikalarına, alt/üst ölçekli plan kararlarına, demografik yapıya uygun olarak yeniden inşa edilmesidir. Yeniden geliştirme mevcut ya da özgün dokunun aksine yeni bir kentsel dokunun oluşmasına sebep olmaktadır (Çetiner, 1981).

Kentsel sağlıklaştırma/iyileştirme çalışmalarının yapılmasının mümkün olmadığı ve mekânın köhneleşip metruk bir yapıda olduğu alanlarda yeniden geliştirme çalışmaları ile bu alanlar ihya edilmektedir. Yeniden geliştirme sistematik bir eylem dizgesi ile yıpranan mekanlarda uygulanabilmektedir (Diacon, 1991).

❖ Yenileme (Renovation)

Yenileme kavramı, yıpranan ya da eskiyen kentsel bir mekân içerisinde yeniden yapma, iyileştirme, altyapı-üstyapı düzenlemeleri, ulaşım çalışmaları gibi fiziksel müdahaleleri gerekli kılıp bu müdahalelerin yapıldığı mekânların korunarak yenilenmesini sağlamaktadır (Hasol, 1998). Yenileme; tarihi çevrelerde fiziksel müdahalelere bağlı olarak kentsel mekanların sürdürülebilirliğini sağlayan koruma yenileme yaklaşımıdır.

Sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel açıdan yıpranmış kentsel mekanların yıpranmasına sebep olan faktörlerin fiziksel ve işlevsel müdahalelerle düzenlenmesi yenileme ile sağlanmaktadır. Yenilemenin amacı yıpranan bu mekanları birtakım müdahalelerde kente yeniden kazandırılmasını sağlamak ve bulunduğu mekâna hareketlilik kazandırmaktır. Yenileme çalışmaları yapılırken sorunların çözümü için tercih edilen müdahaleler sağlıklılaştırmadan daha detaylı ve kapsamlı olmak zorundadır (Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 2005).

❖ Soylulaştırma

Arazinin kıymetli ve değerinin yüksek olduğu yerler olan kent merkezlerinde yıpranan ve tahribata uğrayan mekanların ekonomik olarak üst gelir grubunda olan bireyler tarafından mülk edinilerek değişmesi/dönüşmesidir. Soylulaştırma çalışmaları kent merkezinin kıymetli arazi yapısı olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Glass, 1964).

Soylulaştırma çalışmaları ile birlikte kentsel hareketliliğin yoğun yaşandığı ve özgün bir mekânsal yapıya sahip olan kentin merkezinin her zaman ilgi çekici olması ve eğitim-kültür-ekonomik düzeyi yüksek olan bireylerin bu alanlarda yaşamaları ile birlikte yıpranan fiziki çevrenin onarılarak merkezin eski önemini kazanması hedeflenmektedir (Carmon, 1999)

2.3.2.1. Tarihi Çevrelerde Yenileme Yaklaşımları- Yurt Dışı Uygulamaları

Tarihi çevreler zamanla değişen sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler sebebiyle yıpranmaya ve mekânsal değişimin yaşanmasına mecbur kalmaktadır. Mekâna yansıyan bu değişim tarihi çevrelerin kimliğini de etkilemektedir. Tarihi çevrelerin yenilenmesi kapsamında Barcelona (İspanya), Verona (İtalya) ve Manchester (İngiltere) kentlerinin tarihi merkezlerinde ki uygulamalar irdelenmiştir.

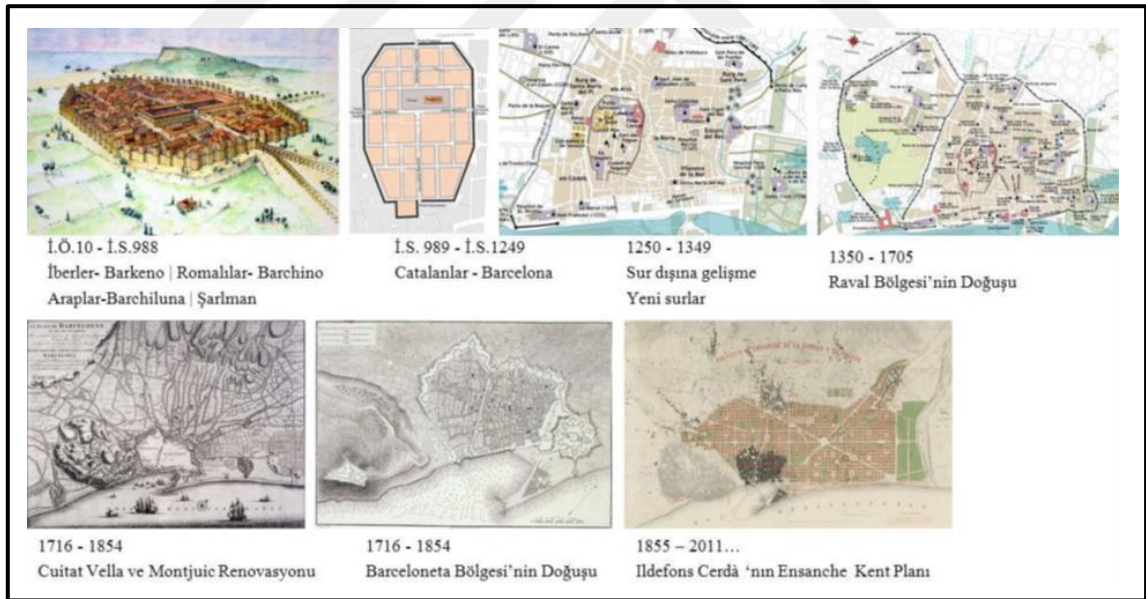
❖ Barcelona (İspanya) - Ciutat Vella

Barcelona tarihi kent merkezinde yer alan Ciutat Vella; El Raval, La Ribera, La Mercè, Santa Caterina ve La Barceloneta mahallelerinin yer aldığı bölgedir. İki bin yıllık bir tarihi geçmişi olan yerleşim birbirinden farklı grupların/toplumların düşünce

formlarını, sosyal ve kültürel yapısını içinde barındırmaktadır. Günümüz teknoloji çağına yaklaşırken gelişen sanayi ve hızlı üretimin getirdiği baskı bu tarihi merkez üzerinde olumsuz bir etkiye sebep olmuştur (Project Ciutat Vella, 1986).

El Raval mahallesi ile sınırlı olan Ciutat Vella bölgesi, 1200'lü yıllarda nüfus artışının yaşanmasıyla mekânsal yapı yetersiz kalıp La Ribera, La Mercè, Santa Caterina ve La Barceloneta mahallelerini kapsayacak şekilde genişlemiştir. Fiziksel yapıda yaşanan bu gelişmeler farklı kültürlere sahip bireylerinde bulunmasıyla kentsel dokuyu oluşturmuştur. Belirtilen mahalleleri kapsayan ve tarihi bir dokuya sahip olan bölgeye 'tarihi şehir' anlamı taşıyan 'Ciutat Vella' ismi verilmiştir (Garcia, 2008).

Tarihsel süreçte meydana gelen gelişmeler ile birlikte 1800'lü yıllarda tarihi kent merkezinin dışında şehrin büyümesinin kontrollü bir biçimde olması için Ildefons Cerdà, başarılı tasarımlardan biri sayılan "Etsanche Kent Planı"nı hazırlamıştır. Bu plan ile birlikte Barcelona tarihi kent merkezi ve çevresinde düzenli kentsel gelişim sağlanmış, dönemim ihtiyaçları karşılanmış ve bugüne kadar varlığını bozulmadan sürdürmesi sağlanmıştır (Garcia, 2008).

Şekil 2.3. Barcelona Tarihi Kent Merkezi Gelişimi (Urbanismo E Historia De Barcelona, 2011)

Ciutat Vella bölgesinin yer aldığı tarihi merkezin çevresi hızla gelişim gösterirken Ciutat Vella bölgesi köhneleşmeye başlamaktadır. Bu bölgenin de kent merkezinden kopmasının aksine entegre olması ve mekan-kimlik yapısının sürdürülebilmesi için Ciutat Vella Projesi hazırlanmıştır. Proje, Ciutat Vella bölgesinin en önemli aksı olan; tarihi

merkez-Ciutat Vella-sahil bölgelerini birbirine bağlayan La Rambla Caddesi ve çevresini kapsamaktadır.

Şekil 2.4. Ciutat Vella Bölgesi (Urbanismo E Historia De Barcelona, 2011)

Ciutat Vella Projesinin temel amaçları bölgede yaşam kalitesinin artırılması için bölgenin kent bütünü ile entegrasyonunun sağlanması, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşulların geliştirilmesi için köhneleşmiş yapıların bulunduğu fiziki çevrenin sağlıklılaştırılması, toplumun ve tarihi mekânın yapısına uygun yeni kent mekanları ile kamusal alanların oluşturulması, bölge yaşayanları ve yönetimin etkileşimi ile yerleşmesinin sağlanması olarak belirlenmiştir (Project Ciutat Vella, 1986).

Şekil 2.5. Ciutat Vella Bölgesi (Urbanismo E Historia De Barcelona, 2011)

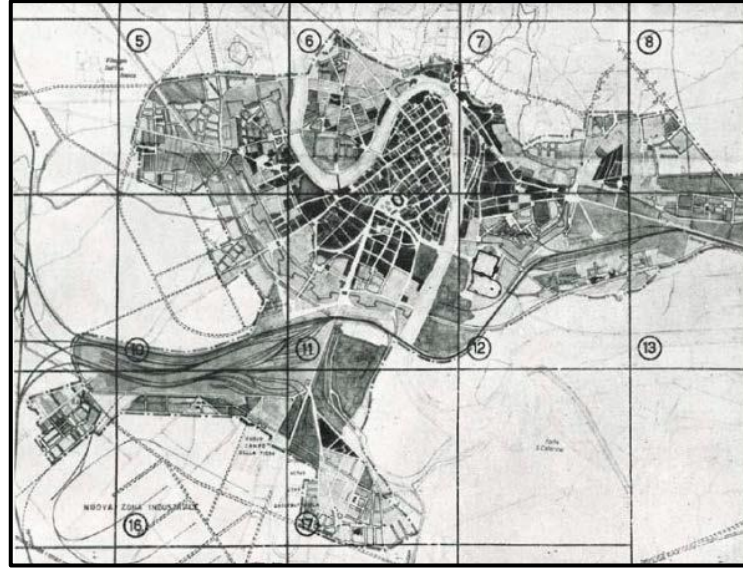
Barcelona Kent Konseyi (City Council of Barcelona) çabaları ile Ciutat Vella bölgesinde kent ile bütünleşik bir biçimde sağlıklılaştırılması için yenileme uygulamaları kapsamında yeniden canlandırma çalışmaları başlatılmıştır. Projeden önce terk edilen bölgede yapılar restore edilmiş ve orta gelir düzeyinde olan bireyler bölgeye yeniden yerleşmiştir. Bu gelişmeler ile birlikte bölgede ki kamusal alanların ve ticari alanların etkin kullanımı ile birlikte bölge sakinlerinin kullanımı dışında kentin diğer bölgelerinde yaşayan bireylerinde kullanımı da artmıştır. Bölgede ki kullanımın artması, toplumun hafızasındaki olumsuzlukların silinip bölgede yeni bir kimliğin oluşmasına olanak sağlamıştır (Project Ciutat Vella, 1986).

❖ Verona (İtalya) – 1946 Yeniden İnşa Planı

Verona kenti, İtalya'nın Veneto bölgesinde bulunmaktadır. Neolitik dönemden bugüne kadar birbirinden farklı toplumların yer aldığı Verona'da mekânsal organizasyon Roma İmparatorluğu zamanı ile birlikte başlamıştır. Veneto bölgesinde bulunan dört Roma yolunun kesişim noktasında yer alan Verona kenti gelişime açık ve güvenli mekânsal yapısını 2000 yıl kadar sürdürmüş ve günümüze ulaştırmıştır (Arabacıoğlu, 2007).

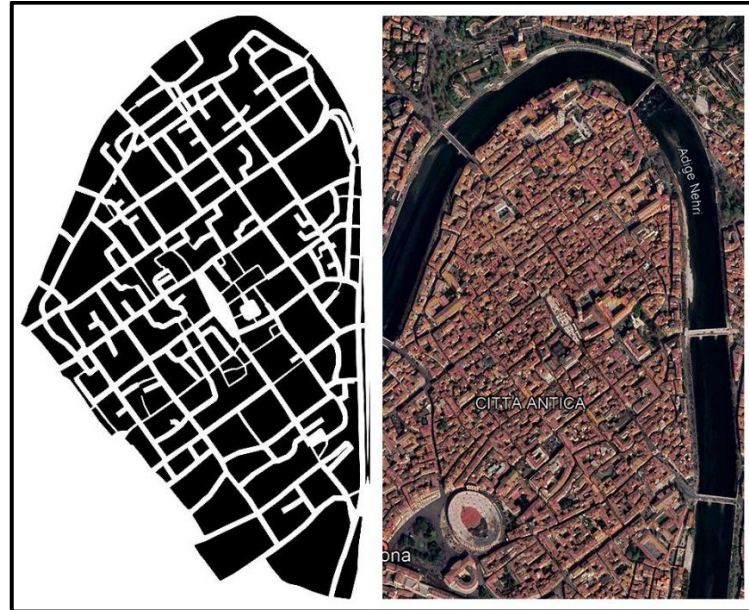
Verona kentinde Ortaçağ dönemi modernleşmesinin etkisiyle ticari faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla Roma planına dayanan kentin büyük bir bölümü yeniden inşa edilmiştir. Yaşanan bu dönüşümle birlikte ihtiyaçlar doğrultusunda açık alanlar, kamusal alanlar ve anıtsal öğeler antik kentin üzerine inşa edilmiştir. Buna rağmen kentin ana akslarının korunması ve Roma mekân yapısı üzerinde değişen mekân organizasyonu farklı kültürlerin mekânda okunabilir olmasına olanak tanımıştır (Stanciulescu vd., 2014).

Tarihsel dönemde ihtiyaçlar doğrultusunda meydana gelen değişimler Verona kentini de etkilemiştir. Tarihi kimliğini korunarak değişim gösteren Verona kentinde 1939 yılında Master Plan hazırlanmıştır fakat II. Dünya Savaşından etkilenen kentin genelinde tahribat meydana gelmiştir. Bu tahribatı gidermek ve kenti yeniden yapılandırmak için 1946 yılında Yeniden İnşa Planı hazırlanmıştır.

Şekil 2.6. Verona 1946 Yılı Yeniden İnşa Planı

1946 Yeniden İnşa Planının temel amacı tahribata uğrayan ve yıkılan yapılar ile mekânsal yapının oluşturulması ve savaştan en çok etkilenen Santa Lucia, Tomba ve Paron bölgelerinin yeniden canlandırılmasıdır. Bu çalışma ile birlikte Verona kentinin tarihi dokusunun korunarak yeni oluşturulacak yapıların kentsel doku ile uyumlu yapılması, tahribat sonrası meydana gelen kentsel boşlukların kentin ihtiyaçları doğrultusunda sosyal, kültürel ve ticari amaçlı yapıların oluşturulması hedeflenmiştir (Stumpo, 2010).

Şekil 2.7. Verona Tarihi Kent Merkezi (Eskidimir, 2016)

Verona kentinin tarihi bir öneme sahip olması, yeniden inşa planları ile birlikte dokusunun korunarak yenilenmesine olanak tanımıştır. Kentin hafızasında yer alan Roma kent planı olan ızgara sistemi plan özelliklerini içinde barındırması mekânın oluşumunda etkili olmuştur. Endüstri çağı gelişmeleri Verona'nın tarihi kent yapısını etkilemiş olsa da kentin günümüze kadar korunarak yenilenerek sürdürülebilmesini sağlamıştır.

❖ Manchester (İngiltere) – Manchester Kent Merkezi Yerel Planı

Manchester tarihi kent merkezi nehir ve demiryolu ağı ile çevrilmiş bir yapıya sahiptir. Kent geçmişte Roma dönemi planı ile oluşan kentin sanayi faaliyetlerinin artarak gelişmesinden sonrasında mekânsal yapısında değişimler meydana gelmiştir. Tarihi kent merkezinde meydana gelen bu gelişmeler merkezin terk edilmesine sebep olmuştur (Malet, 1977).

Manchester tarihi kent merkezinde meydana gelen bu gelişmeler ile Kent Konseyi kültürel mirasın korunarak yenilenmesi için 1985 yılında koruma statüsünde bulunan alanların sınırlarını genişletmesini sağlamıştır. 1982 Manchester Kent Merkezi Yerel Planı ile birlikte en önemli problemlerden biri olan kent merkezinin terk edilmesinin önüne geçilmesi amaçlanmış ve kent merkezinde turizm potansiyelin bulunması mekânsal yapının gelişmesini sağlamıştır (Tiesdell vd, 1996).

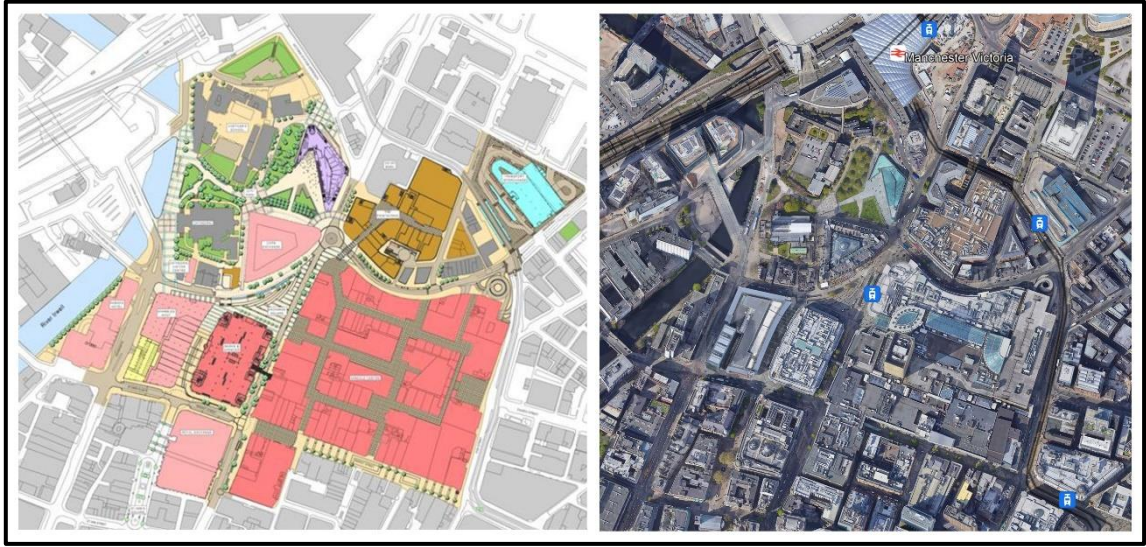

Şekil 2.8. Manchester Tarihi Kent Merkezi (William, 2000)

1982 Manchester Kent Merkezi Yerel Planı'nın çalışmalarının hız kazandığı ve mekânsal yapının oluştuğu 1990'l yıllarda Manchester kenti ve yapılan çalışmalar için olumsuz bir durum meydana gelmiştir. 1996 yılında kent merkezinde bombalı bir saldırı gerçekleşmiş ve ağır kayıplar verilmiştir. Yaşanan bu olumsuz olay toplumun mekânda

yaşanacak olan yenileme çalışmalarına aidiyetlerini oluşturmuş ve hız kazanmasını sağlamıştır. Bölgede saldırının meydana geldiği alanı kapsayan lokal bir yenileme çalışmasının aksine tüm bölgeyi kapsayan bütüncül bir çalışma yapılması amaçlanmıştır (Williams, 2000).

Manchester tarihi kent merkezini kapsayan yenileme çalışmasının temel amacı, kentin sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için bütüncül bir yapıya sahip olan sürdürülebilir mekânsal bir yapı oluşturmak ve tarihi merkezin korunarak geliştirilmesini sağlamaktır (Williams, 2000).

Şekil 2.9. Manchester Kent Merkezi (EDAW, 1999)

Kent merkezinde yenileme çalışmaları ile birlikte öncelikle mevcut yapılar restore edilip topluma kazandırılmıştır. Bununla birlikte sosyo-ekonomik ve soso-kültürel mekanlar oluşturularak cazibesi artan kent merkezinde nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Manchester tarihi kent merkezinde meydana gelen bu gelişmeler merkezin ölçeğini genişletmiş olup farklı bir kimlik kazanmasına neden olmuştur.

2.3.3. Yenileme – Kimlik ve Öz Benlik İlişkisi

Bireyde öz benliğin oluşması sürecinde doğal, yapay, sosyal, kültürel ve ekonomik çevre faktörleri etkili olmaktadır. Kişinin öz benliğine etki eden bu faktörlerin gelişim ve değişim göstermesi kentin mekânsal yapısını ve kimliğini de etkilemektedir.

Tarihi çevrelerde bireyin öz benliğinin ve toplumsal benliğinin mekâna yansımaları ile birlikte kimlik oluşmaktadır. Genel anlamıyla bireyin öz benliği insanın kendine has sadece kendi özünde yer alan düşünce ve davranışlarını kapsarken; toplumsal benlik ise

insanın içinde bulunduğu grup ya da toplumun bütününde hâkim olan düşünce ve davranışları kapsamaktadır (Tajfel, 1981).

Kentler, üretim tüketim ilişkisi ve devamında artan nüfus çerçevesinde büyüyüp genişlemektedir. Kentlerin sosyo-ekonomik etkenler sebebi ile büyümesi fiziksel yapının yetersiz kalıp genişlemesine ve toplumun benliğinin de değişmesine sebep olmaktadır. Fiziksel yapıda meydana gelişmeler tarihi çevrelerde sosyal ve mekânsal yapıyı etkileyip değişim ve dönüşümün yaşanmasına neden olmaktadır (Deniz, 2004).

Tarihi çevrelerin bu gelişmeler sırasında terk edilmesi ya da köhnemeye başlamasına neden olmaktadır. Yıpranan tarihi çevrenin mekânsal yapıdaki bıraktığı etki ile bu alanda ki kaynakların ve potansiyelin ortaya çıkarılarak, bu mekanların yenilenmesi, bakım-onarımlarının ve sürdürülebilir çalışmaların yapılmasını beraberinde getirmektedir (Tiesdell, 1996).

Tarihi çevrelerin dönemin şartları neticesinde yıpranması bakımsız kalması yenileme çalışmalarının yapılmasını zorunlu kılmıştır. Yenileme çalışmaları yapılırken geliştirilen stratejiler mekânın yapısını, kültürel değerlerini koruyup sürekliliğini sağladığı gibi mekânsal yapının değişmesine işlevlerin ve kullanıcı kitlesinin değişmesine de neden olmaktadır.

Bireyin ve toplumun benliğinde ki yapının sürekliliği sağlandığı kadar tarihi çevrelerin korunması için mekânsal yapıda da süreklilik sağlamalıdır. Yenileme çalışmaları uygulama süreçleri ile birlikte kimliğin mekânı, mekânında kimliği değiştirmesine neden olmaktadır. Yenileme stratejilerinden mekânın kimliğini ortaya çıkaracak müdahale ve uygulamaların yapılması yıpranan tarihi çevrelerin yeniden kente kazandırılması sürecini hızlandıracaktır.

2.3.4. Yenileme – Aidiyet ve Yere Bağlılık

Kentsel mekânların oluşum sürecinde mekânın kimliğinin ve benliğinin oluşması bireyin ve toplumun mekânı benimsemesi aidiyet bağı ile sağlamaktadır. Birey içinde bulunduğu çevrede deneyimlediği olumlu/olumsuz tecrübeler ile mekân anımsar ve hafızasında mekânı anlamlı kılıp aidiyetini oluşturur.

Bireysel ve toplumsal etkileşim ile meydana gelen mekânda, benliğin ve kimliğin temeli aidiyet ve yer bağlılık kavramı ile oluşmaktadır (Spencer, 2005). Tarihi çevrelerin ilgi odağı olmasında ve bireylerin o çevreleri deneyimlemesindeki en önemli unsurlardan biri, tarihi çevrelerin oluştuğu dönemdeki aidiyet ve yere bağlılık hissi ile meydana gelmesidir.

Kentsel mekânda yer olgusu ile birlikte mekânın sadece analitik bir yerinin olmadığı, duygular ile hissedilebildiği de ortaya çıkmaktadır. Mekân soyut olarak meydana gelen etkileşimlerin somut olarak fiziki çevreye yansımalarıdır. İnsanlar ise mekâna dair duygular hissedebildikleri ölçüde mekânı yer olarak algılayıp bağ kurabilmektedir (Norberg-Schulz, 1971).

Kentsel mekanlar, dönemin şartları, kullanım yoğunluğu ve işlevsel etkinliğine bağlı olarak zaman içerisinde yıpranmaya başlayıp birtakım müdahalelere ihtiyaç duymaktadır. Kentsel mekanların içinde bulunduğu tarihsel dönemin şartlarına ayak uydurması ve sürdürülebilir olması için planlı olarak yapılan müdahaleler ile yenileme çalışmaları yapılmaktadır (Hasol, 1998).

Bu mekanların geçmişte sosyal, kültürel ve ekonomik değerler çerçevesinde oluşması ve devamlılığını sürdürmesi bireyin/toplumun mekâna aidiyet ve yere bağlılığını oluşturmaktadır. Aidiyetin oluştuğu bu mekânlarda kullanım yoğunluğunun artması kentsel yenilemeyi bir ihtiyaç haline getirmektedir. Kullanıcı tarafından benimsenen bu mekanların değişmesinde/dönüşmesinde kültürel değerler, aidiyet ve yer bağlılık olgusu yönlendirici bir yapıya sahiptir.

Her kentsel mekânın ve tarihi çevrenin kendine özgü kimliğinin, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yaşantılarının ve özgün mekânsal dokusunun olması yenileme stratejilerinin özenle belirlenip yer olgusuna uygun müdahalelerin yapılması bu mekanlarda aidiyet açısından önem arz etmektedir. Müdahalelerin gerçekleştiği çevrelerde yapılan çalışmaların hem kullanıcılar hem de mekânda ki anlam ile uyumu bu bireylerin mekânı yeniden aktif kullanımı ve bağlılıklarının oluşmasını olumlu/olumsuz yönde etkilemektedir.

2.3.5. Yenileme – Mekân, Zaman ve Kültür

Kentsel mekanların geçmişten, bugüne ve geleceğe bir bütün olarak korunarak aktarılması, içinde bulunulan dönemin ihtiyaçları ve kültürel öğelerin sürekliliği ile ilişkilidir. Tarihi çevreler, toplumun sosyal yapısını oluşturan kültürel değerlerin mekâna yansıdığı ve zaman içerisinde aktarımının sağlandığı yerlerdir. Kentin merkezinde yer alan zaman içerisinde yıpranan tarihi çevreler köhneleşip ve terk edilemeye başlanmaktadır. Bu anların kente kazandırılması yenileme çalışmaları ile mümkün olmaktadır.

Tarihi çevreler için kültür, zaman içerisinde tecrübe ile deneyimlenen, geçmişten geleceğe, nesilden nesile aktarılan sürdürülebilir değerler sistemidir. Kültür, gelenek,

görenek ve inançlara bağlı kalan toplumun bir yaşam tarzı oluşturmasıyla meydana gelmektedir (Rapoport, 1977).

Hafızanın canlı kalması ve korunarak aktarılması mekânın kullanımına bağlıdır. Toplumun bir arada tutan sosyal ve kültürel değerler mekân üzerinden yansıtılabilir. Kentsel mekanlar, içinde bulunan kitlelere hem geçmiş ve kültürel değerleri hatırlatan hem de bu olguları hatırlayan bir yapıya sahiptir (Assmann, 2001).

Kentsel mekanların geçmiş dönemlerdeki gibi bozulmadan hatırlanması ve aynı biçimde kalması mümkün olmayabilir. Kentin hafızası, mekânsal ve zamansal devamlılık ilişkisi ile ele alındığında kentin mekânsal yapısına yön vermektedir (Nora, 2006).

Kentsel mekanlar ve tarihi çevreler zaman içerisinde çevresel faktörlerin etkisi ile yıpranmaktadır. Bu mekanların sosyal, kültürel, ekonomik ve fiziksel şartlar doğrultusunda değiştirilip dönüştürülerek kente yeniden kazandırılması ve sürdürülebilirliği yenileme çalışmaları ile sağlanmaktadır (Çavdar ve Sayan 2003).

Tarihi çevrelerde mekânın sürekliliği, zamanın getirdiği şartlara uyumu ve kültürel açıdan önemi bu alanların hafızalarda yer edinmesini sağlamaktadır. Kentsel yenileme çalışmalarının uygulandığı alanların mekânsal yapısı, kültürel değeri ve zaman içerisindeki gelişimi, yapılacak olan müdahalelerin temelini oluşturmaktadır.

Tarihi çevrelerde yenileme çalışmaları sonrasında kullanıcıların kültür, gelenek ve göreneklere bağlı olarak mekânsal yapı ile uyumu ve buna göre bir yaşam tarzını oluşturup devam ettirmesi gerekmektedir. Yenileme çalışmaları bu mekanların özgün niteliklerinden bağımsız uygulanması durumunda hem kullanıcılar hem de kentin bütününe olumsuz bir etki bırakmaktadır.

3. KONYA TARİHİ KENT MERKEZİNDE KENTSEL YENİLEME

Konya kenti, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerine ait kentleşme süreci, mekânsal kurgusu gereği kale kent modelinde gelişim göstermiştir. Ulu Cami, çarşı, yönetim ve topluma ait konutlardan oluşan kent merkezi, tarihi kent merkezini oluşturmuştur ve Cumhuriyet Dönemine kadar aynı merkez ekseninde gelişim göstermiştir. Cumhuriyet Döneminde de sanayileşme ve hızlı kentleşmenin etkisiyle tarihi kent merkezini oluşturan bölüme yeni merkez eklenerek, çok merkezli yapıya dönüştüğü görülmektedir. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren metropolitenleşme sürecinin de hızla başlamasıyla, kent merkezi yetersiz kalmaya başlamıştır. Günümüzde de bu durumun devam etmesi ve kullanımın artması yeni mekanların oluşmasını gerekli kılmıştır. Kent merkezinin canlılığını kaybetmemesi, yıpranan bölümlerinde köhnemenin önlenmesi için tarihi kentsel yenileme projeleri uygulanmaya başlamıştır.

3.1. Konya Kenti Mekânsal ve Tarihsel Gelişimi

Konya'da geleneksel kent merkezinin oluşum gösterdiği en eski yerleşim yeri İç Kale çevresinde yer almaktadır. Mahalleler, İç Kale ve çevresinden başlayarak dış surlara doğru gelişim göstermektedir. Konut alanları ve çalışma alanlarının büyük bir kısmı bu bölgede yer almaktadır. Bir bütün halinde yer alan çarşı alanı ve pazar yerleri, Alaeddin Tepesinden Valilik çevresi ve Mevlâna Türbesine doğru parçacıl bir biçimde yer almaktadır. Ayrıca dış surun çevresinde ve dışında da çalışma alanları bulunmaktadır. Bununla birlikte büyük bir kısmı Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlı dönemlerinden kalma han, hamam ve medrese gibi sosyal tesisleri oluşturan yapılar şehrin dış suruna doğru olan bölümünde yer almaktadır (Küçükdağ, 1989).

Geleneksel Konya çarşısı ve kent merkezi, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde de kısmen aynı alanda bulunmaktadır. Konya tarihi kent merkezinde yer alan çarşısının mekânsal yapısının oluşumuna yön veren bedesten-uzun çarşı 19.yy sonunda ve 20. yy da yapılan müdahaleler neticesinde kısmen yıkılmıştır. Konya çarşısı Osmanlı dönemindeki fiziksel özelliklerini, tarihi dokusunu ve mekânsal yapısını 1950'li yıllara kadar devam ettirmiştir. Konya tarihi kent merkezinde yer alan bedesten ve çarşı yapısında ki değişim 1980'li yıllardan itibaren çok katlı iş yerlerinin yapılması ile başlamıştır. Konya çarşısında dönemin getirdiği şartlara ve ihtiyaçlarına göre yeni ticaret fonksiyonlar eklenmiştir bunun neticesinde mekânsal ve işlevsel açıdan değişim/dönüşüm meydana gelmiştir. Bedesten çarşısı içerisinde parçacıl olarak yapılan müdahaleler çarşının dokusunda ve silüetinde bozulmaları meydana getirmiştir bu durum yeni inşa edilen yapıların eski yapılar ile uyumsuz olmasına neden olmuştur. Konya tarihi

bedesten çarşısı fiziksel yapısında zaman içerisinde bozulmalar yaşansa da geçmişteki kimliğini devam ettirmektedir (Uysal, 2010).

3.1.1. Selçuklu Dönemi'nde Konya

Atçeken (1998)'in ifade ettiği üzere Anadolu'nun kapılarının 1071 Malazgirt Zaferi ile Türklere açılmasından sonra İznik çevresinde Kutalmışoğlu Süleymanşah tarafından Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur. I. Haçlı Seferi ile birlikte son yıkılan Anadolu Selçuklu Devleti'nin yerine I. Kılınçarslan tarafından Selçuklu Devleti kurulmuş ve başkenti Konya olmuştur. Konya, Başkent olma özelliğini Selçuklu Devleti son bulana kadar devam ettirmiştir. İdari yapılanmasının yanı sıra bilim, sanat ve kültürel doku gibi etmenlerle tam manasıyla dönemin başkent özelliklerini içinde barındırmaktadır. Konya içinde bulundurduğu bu özellikleri ile en ihtişamlı zamanını yaşamıştır (Ter, 2002).

Selçuklu döneminde Konya, kapalı-kent olarak gelişmiştir. Dolayısıyla kentin mekânsal gelişiminde iç ve dış surlar önemli yer edinmiştir. Bizans döneminde var olan sur içindeki yerleşim yapısı, kentin Türkler tarafından fethedilmesinden sonra surların dışına taşarak gelişmeye devam etmiştir. I. Alaeddin Keykubad döneminde yeni fethedilen bölgeler yer almasına rağmen mevcut yerleşim yerlerinde imar çalışmaları da tüm hızıyla devam etmiştir. Şehirlerde imar çalışmaları kale, köşk ve Kervansaray gibi yapıların inşa edilmesini kapsamaktadır. I. Alaeddin Keykubad döneminde Asya ülkelerinden Konya'ya göç eden dönemin bilim insanları, tasavvuf alimleri, şairler ve sanatçıları ile Konya ilim ve irfan şehri kimliğini edinmiştir. I. Alaeddin Keykubad' tan sonraki dönemlerde de ilim ve bilime verilen önemin neticesi olarak Konya'da han, hamam, medrese ve mescit gibi sosyal tesisler inşa edilmiştir. Karamanoğulları dönemine kadar kent içerisinde ki imar faaliyetleri devamlılık sağlamıştır (Baykara, 1998).

Kentin mekânsal gelişimi 1221 tarihinden öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönemde değerlendirilmektedir. Bizans döneminde kale kenti olarak gelişim gösteren Konya kenti Türklerin fethinden sonra 1221 tarihine kadar olan sürede açık kent modeli biçiminde gelişmeye devam etmiştir. Konya kentinin temelini oluşturan Kalede Türkler ve Hıristiyanlar birlikte yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Alaeddin Tepesi'nin kuzeyinde Türklerin yerleştiği bölümde yönetim birimi olan saray ve hükümet daireleri, konut alanları, medreseler, mescidler ve hamamlar yer almaktadır. Hıristiyanlar ise Alaeddin Tepesi'nin güneyinde kiliselerin çevresinde yaşamlarına devam etmişlerdir. Şehirde kısıtlı ölçü de nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması için pazar yerleri kurulmuştur. Alman haçlıları tarafından 1190 yılında şehrin pazar yerlerinin yakılması sebebiyle hızlı bir şekilde yeni çarşı ve pazar alanları oluşturulmuştur (Tanyeli, 1987).

mahalle oluşmuştur. Sahip Ata Külliyesi'nin Larende Kapısı dışında oluşması da yerleşmenin sur dışında gelişmeye başladığının bir göstergesidir (Tanyeli 1987).

Selçuklu döneminde şehirde han, hamam, medrese, mescit, cami ve çarşı yapısı gibi birçok yapıyı kapsayacak biçimde imar çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Kentin sosyal ve ticari kullanımlarının yoğunluğu Alâeddin tepesi ve doğusunda yer alan bugünkü Mevlâna Türbesinin olduğu bölüm arasında olmuştur. Kentin mekânsal gelişimi Alâeddin tepesi çevresinde yoğunluk göstermektedir. Arta nüfus ile birlikte kent sur dışına doğru gelişim göstermeye başlamıştır (Baykara 1998).

3.1.2. Osmanlı Dönemi'nde Konya

Selçuklu Devletinin varlığını yitirmesinden sonra kısa bir süre Karamanoğulları Beyliği Konya' da hüküm sürmüştür. 13. yüzyılda kurulan Osmanlı İmparatorluğu İstanbul'un Fethinden sonra 15. yüzyılda Konya'yı Karamanoğulları Beyliğinden almıştır. Konya'da, Selçuklulardan Osmanlılara geçene kadar Karamanoğulları himayesinde kaldığı sürede çok fazla bir mekânsal gelişme yaşanmamıştır (Baykara 1998, Atçeken 1998, Bildirici 1994).

Yavuz Sultan Selim döneminde temel ihtiyaçlardan birisi olan suyun Alaeddin Tepesinin doğusuna getirilmesi ve kentte her dönem özel ve önemli bir yeri olan Mevlevi Dergahının kentin doğuda olması, Kent merkezinin Osmanlı döneminde de kentin doğusunda doğru gelişim gösterdiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu dönemde kentin doğusunda ve sur dışında yer alan Mevlâna Dergâhının kuzey ve doğusunda yeni yerleşim bölgeleri oluşmuştur. Mevlâna soyundan gelen çelebilerin yerleştiği bu alan Çelebi mahallesi olarak ismini almıştır. Ayrıca Mevlâna Dergahının yakın çevresinde olması ve kullanıcıların Mevlâna soyundan gelmesi sebebiyle kentin seçkin bir statüye sahip yerleşim yeri olmuştur (Bildirici 1994).

Osmanlı imparatorluğu döneminde merkezi bir yönetim anlayışının olması nedeniyle sur yapıları eski önemini yitirmiştir. Fakat şehrin giriş ve çıkış yolları yine sur kapılarının bulunduğu noktalardan olmuştur. Her giriş ve çıkış kapısının çevresinde sanat ve ticaret yapılarının inşa edilmesiyle sur kapıları birer alt merkezlere dönüşmüştür. Şehre giriş ve çıkışların yapıldığı ve hem şehir içi hem şehirler arası yolların başlangıç noktası olan sur kapıları şehrin gelişimini sağlayan han, hamam, mescit, bedesten gibi sosyal ve ticari yapıların oluşmasında yer almaktadır (Ergenç, 1995).

Konya kentinin mekânsal yapısının gelişimi Selçuklular dönemine dayanmaktadır. Selçuklular döneminde sosyal ve ticari faaliyetlerin meydana geldiği han ve çarşı gibi yapıların bir kısmı Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar ulaşmış olup, bir

kısmı da işlev ve fonksiyonunu yerine getiremediğinden dolayı yitirilmiş ve yerine yeni binalar yapılmış ya da boş kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bedesten ve uzunçarşı kentin ticaret alanlarının mekânsal yapısının değişmesine ve gelişmesine yön vermiştir (Ergenç, 1995).

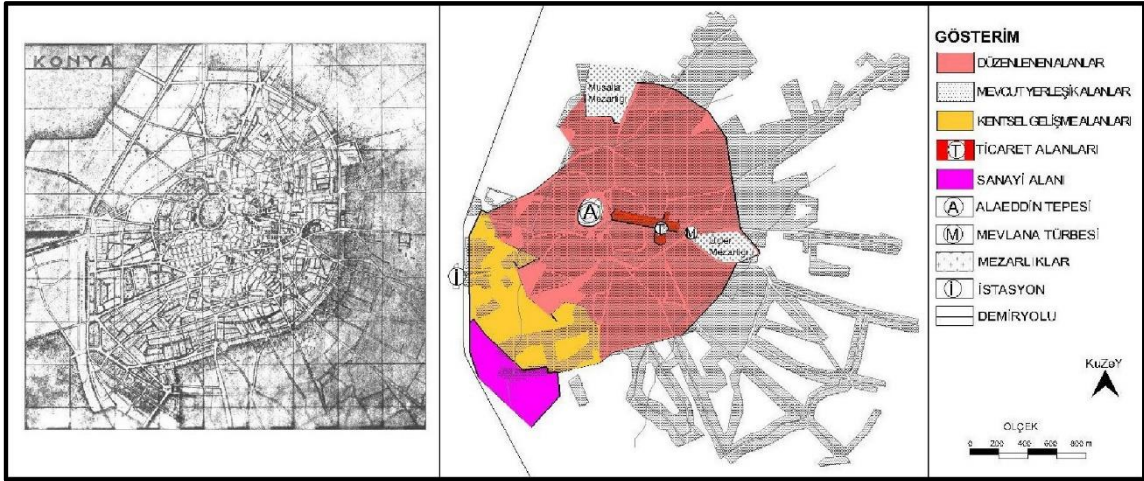
Selçuklu döneminde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu döneminde de kent Alaeddin Tepesi'nin doğusuna doğru gelişim göstermiştir. 19. yy'a gelindiğinde ise kentin gelişim yönü Alaeddin Tepesi'nin güney ve güneydoğu istikametine doğru olmuştur. Sosyal ve ticari faaliyetlerin bir arada gerçekleşmesi nedeni ile büyük cemaatin toplandığı (Cuma namazının kılındığı) Ulu Camii kent bu bölümünde yer almıştır. Kapı camii ve Aziziye Camii, Şerafettin Camii ve İplikçi Camii'nin ticaret alanları içinde yer alması sosyal etkileşimlerin bu bölgede yoğunlaştığını göstermektedir (Ergenç 1995).

I. Dünya Savaşı'nda ve sonrasında cephelerden uzakta yer almış olsa bile ülkedeki tüm şehirler gibi Konya kenti de zarara uğramıştır. Konya, İtalyanlar tarafından 1919-1920 yıllarına işgal altında kalmıştır. Savaş sonrasında ilerleyen tarihsel süreçte Cumhuriyetin kurulması ile birlikte Osmanlı İmparatorluğuna karşı anlayış neticesinde Konya'daki tarihi ve kültürel miras değeri taşıyan mimari yapılara sahip çıkılmaması bu yapıların yıpranıp yıkılmasına neden olmuştur. Cumhuriyet Döneminde tarihi doku içerisinde yeni caddeler açılmış ve anıtsal yapıların belirgin bir biçimde ortaya çıkarılması için bu yapıların çevrelerindeki özgün doku yok edilmiştir (Ter, 2002).

3.1.3. Cumhuriyet Dönemi'nden Günümüze Konya

İlk Kent Planı : 1946 Güzelkent Planı

1946 yılında Asım Kömürcüoğlu tarafından güzel kent teması çerçevesinde hazırlanan 1/2.000 ölçekli Konya İmar Planı, Konya kentinin kapsamlı ve bütüncül ilk mekânsal planı olmaktadır. Nüfus artışının getirdiği yoğunluk temel alınarak hazırlanan ve yaklaşık 816 hektar (ha) alanı kapsamakta olan İmar planında kentin 1965 yılı hedef nüfusu 75.000 kişi olarak tahmin edilmiştir. 1946 Konya imar planında yer alan öncelikli hedefler, sağlıksız ve denetimsiz biçimde oluşmuş kentsel yapının denetim altına alınması, kent içinde yer alan boşlukların düzenlenmesi, anıt eserlerin ve yakın çevrelerinin yapılardan temizlenerek yeniden düzenlenmesi ile sosyal-tekni altyapı eksikliklerinin giderilmesini kapsamaktadır (Kömürcüoğlu, 1947).

Şekil 3.2. 1946 Güzelkent Planı ve Arazi Kullanımı (Yenice, 2012)

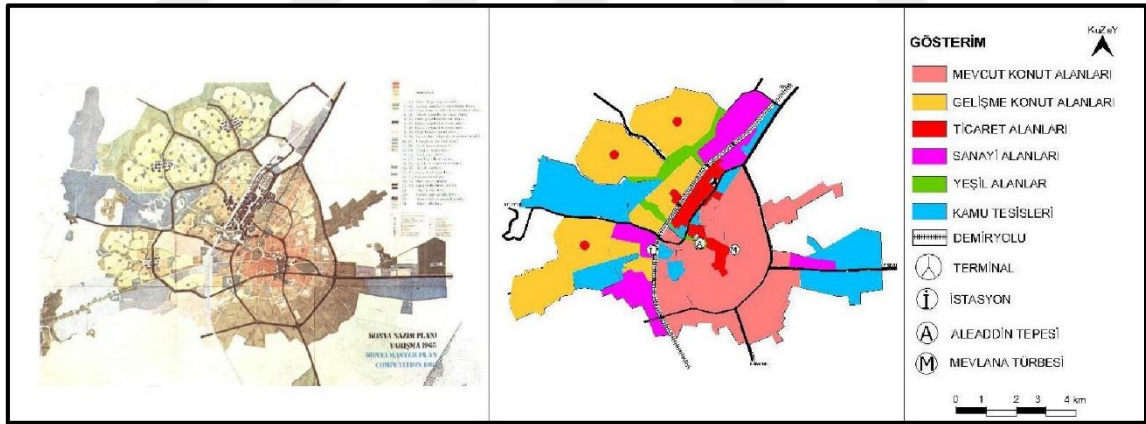
İlk Revizyon ve İlave Plan (1954)

1946 yılında Güzelkent teması ile hazırlanan imar planında 1965 hedef yılına henüz ulaşılmadan planda belirlenen demografik ve mekansal gelişmeler hususunda belirlenen koşulların aşılması kent genelinde revizyon ve ilave gerektiren yeni bir imar planının hazırlanmasını gerektirmiştir. 1965 yılı için belirlenen 75.000 kişi hedef nüfus 1960 yılına gelindiğinde 119.000 kişiye ulaşılması nedeniyle imar planını yetersiz kılmıştır. Bunun neticesinde Ferzan ve Leyla Baydar tarafından yaklaşık 912 hektar (ha) alanı kapsayan, yasadışı veya planlama kararları dışında gelişmelerin önüne geçmek için ve konut ve donatı gereksinimlerinin karşılanması amacıyla 1954 yılında ilave imar planı hazırlanmıştır (Baydar, 1954).

1954 Konya imar planı kararları incelediğinde planlama alanının yaklaşık %75'inin konut alanları için ayrılması, kentin konut gereksiniminin ortaya çıkarılması açısından önemli bir yere sahiptir. Bu doğrultuda kentin yönelimini de etkileyecek biçimde kentin batı ve kuzeybatı bölgelerinde yeni konut alanları imar planı kararları arasında yer almıştır. Planın şehir içi ve şehir dışı ulaşım yapısını etkileyen önemli kararlarından bir diğeri ise tarihi kent merkezinin güneydoğu bölgesinde yer alan ve günümüzde Eski Garaj olarak bilinen Karatay Şehirlerarası Otobüs Terminalinin plan kararları arasında yer almasıdır. Bu öneri ile birlikte Tarihi Kent Merkezindeki baskıyı azaltmak adına Alâeddin Tepesi–Mevlâna Müzesi arasında uzanan ticaret bölgesinin gelişimi Tarihi Bedesten Çarşısının güneyine doğru yönlendirilmiştir (Yenice, 2012).

İlk Yarışma Planı (1965)

Aniden gerçekleşen hızlı nüfus artışı sonucunda Konya kentinin fiziksel gelişim sürecinde ortaya çıkardığı baskı ve talepler eşliğinde biçimlenen beklenmedik mekânsal gereksinimler, yeni bir kent planının hazırlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda, Yavuz Taşçı–Haluk Berksan tarafından 1965 yılında bir imar planı hazırlanmıştır. Bu plan; İller Bankası tarafından düzenlenen ulusal bir yarışma yoluyla elde edilen ilk plan olması açısından önemli bir yere sahiptir. Yarışma öncesinde hazırlanmış analitik etüt raporlarında 1985 yılı kestirim yılı hedefi için kent nüfusu 300–350.000 kişi olarak tahmin edilmekle birlikte, Devlet Planlama Teşkilatı'nın yapacağı yatırımların tamamlanması durumunda ise 480.000 kişiye çıkabileceği ön görülmüştür. Yaklaşık 2.380 ha planlama alanını kapsayan 1965 Konya imar planının öncelikli hedefleri üç başlıkta toplanabilir. Bunlardan birincisi kentin güney çeperlerindeki kırsal nitelikli tarımsal alanlar üzerinde oluşan kentsel baskıların azaltılmasıdır. İkincisi kentin çeper bölgelerindeki sosyal–teknik altyapı donatı eksikliğinin giderilerek kaçak yapılaşmanın önlenmesidir. 1965 İmar Planının üçüncü hedefi ise kentin açık–yeşil alan gereksiniminin karşılanmasını kapsamaktadır (Taşçı ve Berksan, 1968).

Şekil 3.3. 1965 Yarışma ile Belirlenen İmar Planı (Yenice, 2012).

Parçacıl Planlar (1967-1983)

1965 imar planının ardından başlayan ve 1980'li yıllara kadar devam eden süreçte Konya kentinin mekânsal gelişimi bir dizi ilave ve mevzi imar planları ile yönlendirilmiştir. Parçacıl planlar ile temelde yasadışı konut üretiminin önlenmesi, nitelikli konut sağlamaya yönelik gecekondu önleme bölgelerinin planlaması ve yeni sanayi alanlarının planlanması yapılmıştır. Bu sürecin gelişiminde 1966 yılında yürürlüğe

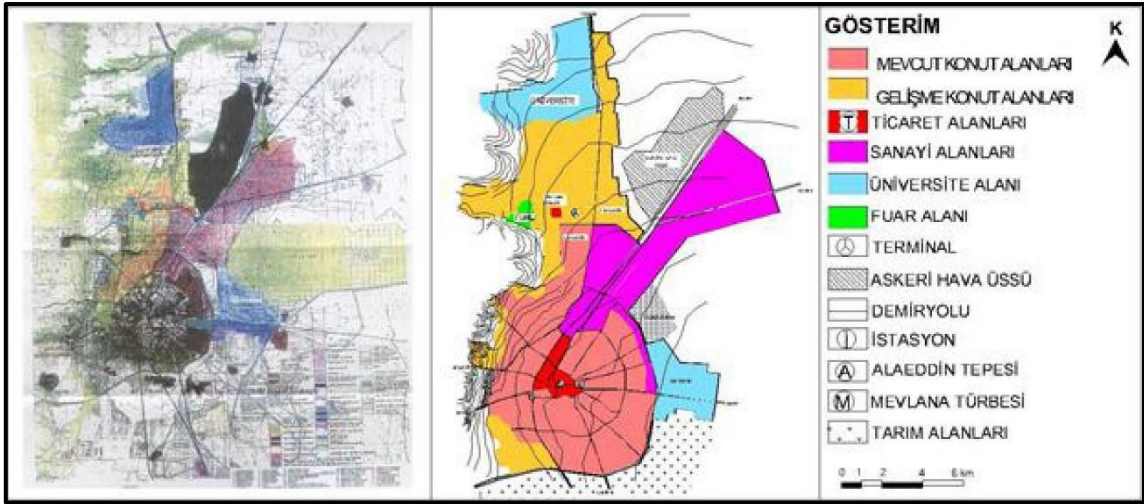
giren ve yasadışı konut bölgeleri ile mücadeleleyi amaçlayan 775 sayılı Gecekondu Yasası etkili olmuştur (Taşçı ve Berksan, 1978).

Parçacıl yaklaşıma dayalı olarak üretilen planlama eylemleri; Aydınlikevler, Nalçacı, Cumhuriyet ve Binkonut Mahalleleri ve Konya organize sanayi bölgesi ikinci etap çalışmalarıdır.

İlk Çevre Düzeni Planı (1984)

1967 ve 1983 yılları arasında bir dizi yeni konut alanları planlaması yapılmasına karşın; kent nüfusunun hızla artmasına koşut olarak mevcut konut stoku yetersiz kalmıştır. Artan konut talebinin yanı sıra üniversite alanı ve organize sanayi bölgelerinin kent çeperi dışında yer seçimi ile yeni çekim merkezleri ortaya çıkarması kaçak yapılaşma baskılarını artırmıştır. Kentin yakın komşuluğunda plansız gelişmelerin kontrol altına alma isteği ve mücavir alan sınırının genişletilmesine yönelik tartışmalar yeni bir plan hazırlığının gündeme gelmesinde etkili olmuştur (Taşçı, 1998).

Yaşanan bu gelişmeler ışığında çalışmalarına 1983’de başlanan 1/25.000 ölçekli Konya Çevre Düzeni Planı 1984 yılında onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Yaklaşık 128.600 ha alanını kapsayan çevre düzeni planı, 2000 yılı kent nüfusunun 1.300.000 kişiye ulaşacağını öngörülmüştür (Yenice, 2012).

Şekil 3.4. 1984 Çevre Düzeni Planı (Yenice, 2012)

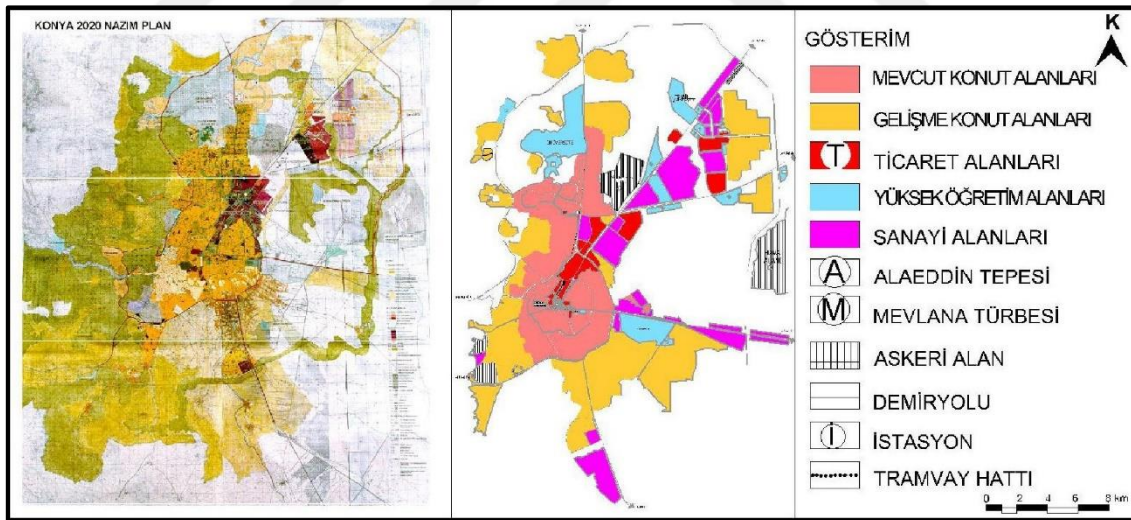
İmar Affı ve İlave-İslah-Revizyon İmar Planları (1990-1998)

Konya kentinin 1990–1998 döneminde mekânsal gelişim sürecinin ağırlıklı olarak ıslah imar planları ile yönlendirildiğini söylemek mümkündür. Bu dönemde üretilen imar planlarının, 1984 tarihli İmar Affı Kanunu’nun da etkisi ile özellikle kentin güney

çeperlerinde ortaya çıkan kaçak yapılaşmaların önlenmesi ve denetim altına alınması üzerine odaklanan ıslah planları niteliğinde olduğu görülmektedir (Yenice, 2012).

Kon-Plan İlk Anakent Planı (1999)

1984 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediye Kanunu kapsamında, 1989 yılında Büyükşehir statüsü kazanan Konya kenti için, 1999 yılında ilk büyük kent planı niteliğindeki 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı hazırlanmıştır. Yaklaşık 29.000 ha alanı kapsayan Nazım İmar Planı, 2020 kestirim yılı için kent nüfusunun 1.800.000 kişi olacağını öngörmektedir. Kestirim yılı hedefine atfen Kon-Plan 2020 olarak adlandırılan Nazım İmar Planı; temelde denetimsiz ve plansız konut gelişme taleplerinin tarımsal alanlar üzerinde yarattığı baskının azaltılması, mevcut organize sanayi bölgelerinin arsa arzında yetersiz kalması, kentin kuzey koridorunda mevzi planlar ile yapılan müdahalelerin plan kurgusunu değiştirmesi, uluslararası havaalanı, şehirlerarası demiryolu, nitelikli otel ve kongre olanaklarının eksikliği gibi konular üzerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, Kon-Plan 2020 Anakent Nazım İmar Planının önceliği; ileri düzeyde bir kent uygarlığı için gerekli tesis ve sistemleri kurmak ve metropoliten kent düzeyine ulaşma isteği olarak nitelendirilmektedir (Taşçı, 1998).

Şekil 3.5. 1999 Kon-Plan Anakent Nazım İmar Planı (Yenice, 2012).

Plan, ticaret bölgelerine yönelik merkezi iş alanı, büyük alt merkez, küçük alt merkez ve semt merkezlerinden meydana gelen bir merkezler hiyerarşisi kurgulanmıştır. Çok merkezli kent yapısının sağlayacağı üstünlüklerden yararlanmak amacı taşıyan bu kurgu içerisinde 900 ha alan ticaret alanı öngörülmüştür. Kentin yeni sanayi alanlarının ileri teknolojiye dayanan üretim bölgeleri olacağı öngörüsüyle konut ve hizmet ağları ile bütünleşik planlanmıştır. Nitekim planın teknopol olarak tanımladığı bu alan; serbest

bölge, depolama alanları, organize sanayi bölgesi ve konut alanlarını içermektedir (Yenice, 2012).

Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Projeleri (2000 ve sonrası)

2000 yılı ve sonrasına ilişkin Konya kentinin mekânsal gelişimini biçimlendiren temel planlama yaklaşımı kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri olmuştur. Bu dönemdeki planlama eylemleri amaç çerçevesinde değerlendirildiğinde, temelde iki problemin üzerine odaklandığı söylenebilir. Bunlardan birincisi kent içerisinde bulunmakla birlikte işlevini yitirmiş, ekonomik ömrünü tamamlamış, terk edilmiş-boş alanların konut ve ticaret odaklı yeniden geliştirilerek kent hayatına kazandırılmasıdır. 2000 yılında şehirlerarası otobüs terminalinin kentin kuzey gelişme koridoru bölgesine taşınmasıyla işlevsiz kalan 11 ha alan büyüklüğündeki eski otogar bölgesinin, günümüzde kule-site olarak bilinen alışveriş merkezi, büro hizmetleri ve konut kullanımlarına dönüştürülmesi; Meram Belediyesi mülkiyetine devredilen istasyon bölgesi civarındaki 65 ha alan büyüklüğündeki Et-Balık Kurumu alanının, konut ve ticaret kullanımlarına dönüştürülmesini öngören proje çalışmaları bu kapsam içerisinde değerlendirilebilir. (Yenice, 2012).

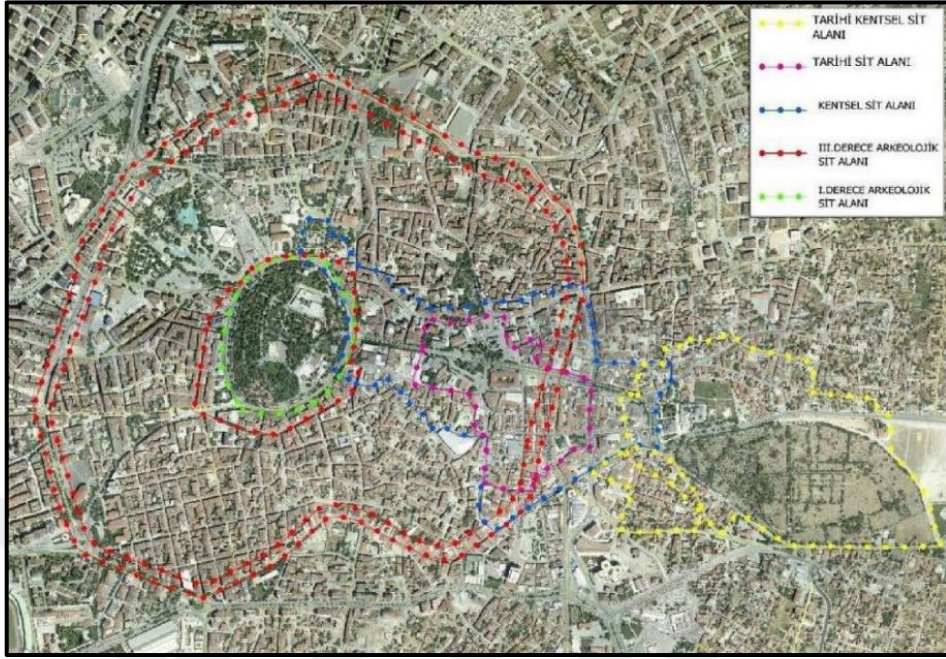
Planlı döneme geçilmesi ile birlikte Konya kent merkezini kapsayan imar planları incelendiğinde, hazırlanan alt ölçekte ve üst ölçekte hazırlanan planların kent makroformunun belirlenmesinde, biçimlenmesinde ve gelişmesinde etkilerinin olduğu görülmektedir. Kent formu oluşturmaya yönelik üretilen imar planı kararları; kentsel biçim veya makroform, fonksiyon alanları, ulaşım sistemi, kentsel büyüklük ve nüfus yoğunluğu kararlarına dayandırılarak hazırlanmıştır. Bu doğrultuda gelişen kentlerde nüfus hareketleri meydana gelmiştir. Konya için yapılan imar planlarında ön görülen nüfus gelişimleri mekânsal yapının da değişmesinde etkili olmuştur.

3.2. Konya Tarihi Kent Merkezinde Yenileme Projeleri ve Bulgular

Konya tarihi kent merkezinde mekânsal hafıza, birbirinden farklı özellikte ve işlevde olan yapı öğelerin bir araya gelmesi ile oluşan özgün doku ile meydana gelmektedir. Tarihi merkezi oluşturan bu doku ve morfoloji kentte yaşayan ve kenti deneyimleyen kullanıcıların hafızasında mekâna dair edindiği yaşanmışlıkların somut halini yansıtmaktadır. Tarihi merkezi oluşturan kentsel mekanların kullanıcıların zihnindeki hali ile korunması ya da dönemin ihtiyaçları doğrultusunda değişip/dönüşmesi kentsel doku ve morfoloji ile okunabilmektedir.

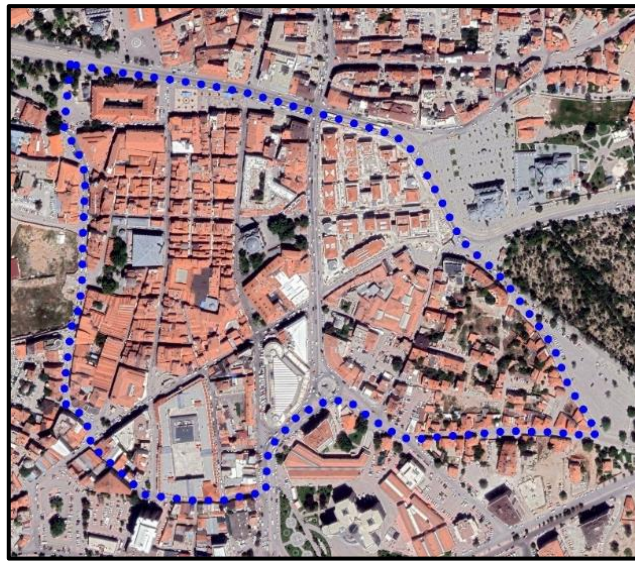
Tarihi kent merkezinde meydana gelen her değişim/dönüşüm içinde bulunduğu dönemi ve gelişmeleri yansıtmaktadır. Konya'nın tarihine ışık tutan kent merkezinin

korunması ve kültürel devamlılığının sağlanması için tarihi kent merkezinde koruma alanı ve sınırları belirlenmiştir (Şekil 3.6.).

Şekil 3.6. Konya Tarihi Kent Merkezi Sit Alanı Sınırları (Yenice, 2011).

Konya tarihi kent merkezinde yer alan Tarihi Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı ve Mengüç Caddesi ve Çevresini kapsayan bölge çalışma alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 3.7.). Konya tarihi kent merkezinde bulunan çalışma alanında geçmişte ve bugünde kentsel dokuda ve morfolojide meydana gelen değişimler meydana geldikleri dönemin izlerini yansıtmaktadır.

Şekil 3.7. Çalışma Alanı Sınırı

Yaşanan mekânsal gelişmeler fiziki çevreyi etkileyip sosyal ve kültürel yapıda da değişimleri beraberinde getirmiştir. Konya kentini dönemin şartları neticesinde büyümeye ve genişlemeye başladığı her döneminde yapıların mimarisi ve ölçeğinde değişimler meydana gelmiştir. Bedesten Çarşısı ve Çevresinde – Mengüç Caddesi ve Çevresinde yapı özelinde meydana gelen değişimler mekânsal dokuda ve morfolojisinde, bölgenin kimliğinde ve silüetinde olumlu/olumsuz anlamda değişmesine neden olmuştur.

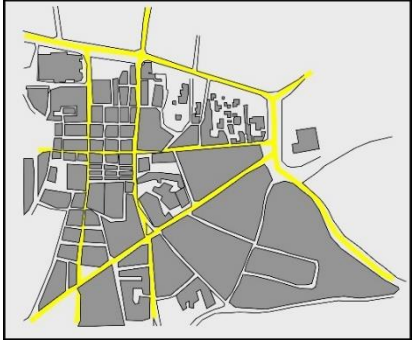

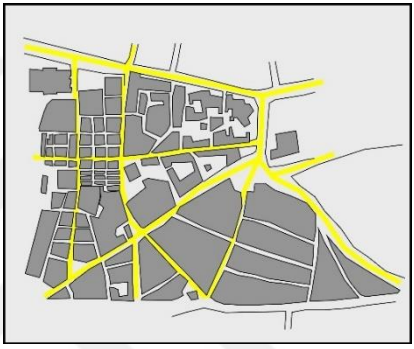

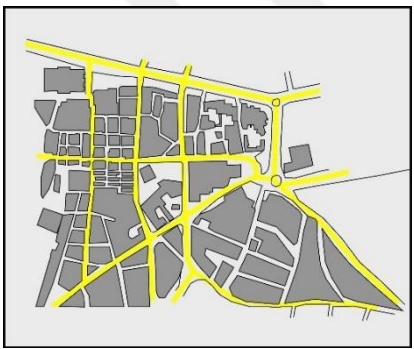

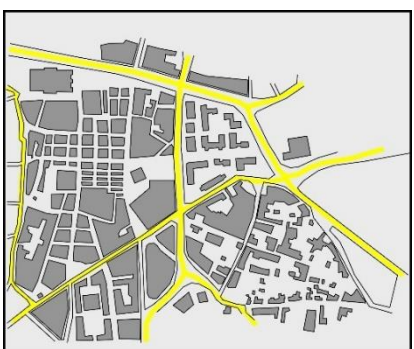
Konya tarihi kent merkezinde yenileme çalışmaları parçacıl bir biçimde devam etmiştir. Çalışma alanı içerisinde yer alan Tarihi Bedesten Çarşısı Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında değerlendirilip Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi Özel Proje Alanı olarak belirlenmiştir. Özel Proje Alanı olarak belirlenen kuzeyde Mevlâna Caddesi, doğuda Aziziye Caddesi, güneyde Selimiye ve Sahibiata Caddesi ile batıda Başaralı Caddesini kapsayan alan içerisinde yapı ölçeğinde sağlıklaştırma, bakım-onarım ve cephe yenilemesi gibi çalışmalar yapılmıştır (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).

Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi ise Koruma Amaçlı İmar Planına bağlı olarak özgün sokak dokusunun korunduğu, yapıların cephelerinin bakım-onarımlarının yapılarak yenilenmesi, sokağın bütün olarak sağlıklaştırılmasını ve Mengüç Caddesinin kente kazandırılmasını amaçlayan yenileme çalışmalarını kapsamaktadır (Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi, 2009)

Tarihi Bedesten Çarşısı ile Mevlâna Türbesi arasında kalan alanda Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi uygulanmıştır. Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşayı kapsayan projede imar planı doğrultusunda bölgedeki yapıların tamamı yıkılarak yerine yeni yapıların inşa edilmesiyle yenileme çalışması yapılmıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Bedesten Çarşısı Çevresinde kalan alanlardan Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresi de Mevlâna Kültür Vadisi Projesi kapsamında lokal bir yenileme çalışması ile düzenlenmiştir. Tarihi Buğday Pazarının koruma altında bulunan iki giriş kapısı referans alınarak yeniden geliştirme çalışmaları kapsamın yenileme projesi uygulanmıştır (Eseroğlu, 2018).

Konya tarihi kent merkezinin mekânsal ve kültürel özellikleri ile kent hafızasındaki yeri, güncel yenileme çalışmalarında yapılması beklenen uygulamalar hususunda neler yapılabileceğini yansıtmaktadır. Çalışma alanının hafıza ve mekân etkileşimi görsel analiz ve mekânın morfolojik irdelemesi neticesinde ifade edilecektir.

	DÖNEM UYDU GÖRÜNTÜSÜ	DÖNEM MORFOLOJİ HARİTASI
1950		
1980		
2000		
2020 +		

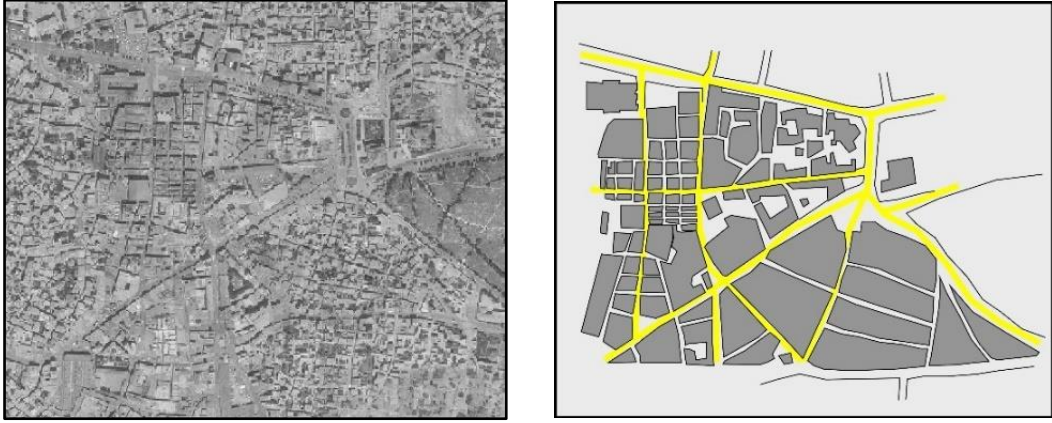
Şekil 3.8. Tarihsel Dönemler Üzerinden Morfolojik İnceleme (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Haritalar).

Tez çalışma alanımızdaki belirlenen Tarihi Bedesten Çarşısı ve Çevresi – Mengüç Caddesi ve Çevresinde (Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı-Mengüç Caddesi) yer alan bölgenin kentsel dokusu Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemine dair izler taşımakta olup; bu izler tarihi Türk Kentleri plan tipolojisine yansıtmaktadır. Örneğin tarihi çarşılar gridal yapıda olup; sokak ve mahalle dokusu ise organik dokuya sahip bir özellik göstermektedir. Bedesten Çarşısı 7-8 dükkânın bitişik ve sırt sırta bir araya gelip küçük yapı adaları oluşturmasıyla meydana gelişir. Çalışma alanı dokusunda yapılan büyük yenilemeler 19.yy. sonunda meydana gelen yangınların etkisi ile yapılmıştır. 20.yy. ile birlikte Bedesten Çarşısı ve Çevresi-Mengüç Caddesi ve Çevresinde yeni inşa edilen yapılar ada bazında ya da açık pazar şeklinde yapılmıştır (Uysal, 2010).

Şekil 3.9. Çalışma Alanının 1950'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).

Kentsel dokuda meydana gelen değişim 1950'li yıllardan itibaren irdelenmiş olup ada büyüklüklerinde, yol genişliklerinde ve mekânsal morfolojide değişimlere rastlanmıştır. Bedesten Çarşısı ve Çevresi-Mengüç Caddesi ve Çevresinde 1950'li yıllar da büyük ada kullanımları bulunduğu bölgelerde yapı ölçeği müstakil bahçeli konutları içinde bulundurmaktadır. Ulaşımın önem kazanması ile birlikte caddelerde genişlemeler yaşanmış ve yeni caddeler oluşturulmuştur (Uysal, 2010). Dönemin şartlarına göre taşıtlar Mevlâna Caddesi, Teyfikiye Caddesi, İstanbul Caddesi, Türbe Caddesi, Sahibiata Caddesi ve Topraklık Caddesi olmak üzere her güzergahta hareket edebilmektedir.

Şekil 3.10. Çalışma Alanının 1980'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).

Ülkemizde ise 1980'li yıllarda koruma kavramının öneminin anlaşılması ile birlikte sürdürülebilir koruma, bütünleşik koruma ve korumada kentsel tasarım gibi yeni yaklaşımlar benimsenmeye başlamıştır (Meşhur, 1999). 1995 yılında hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı çalışması ile çalışma alanını oluşturan bölgede uygulama kriterleri belirlenmiştir (Uysal, 2010). 1980-2000 arası dönem incelendiğinde planlı döneme geçilmesi ve planlı dönemin getirdiği şartların uygulanmaya başlanması ile birlikte ada büyüklüklerinde az da olsa küçülme meydana gelmiş; Çarşı ve Konut adalarında yeni inşa edilen yapıların ölçeği artmıştır. Ulaşımı ele alındığında ise geçmiş dönemlerdeki güzergahlara ilave olarak Mengüç Caddesi ve Mimar Sinan Sokak taşıt güzergahlarına eklenmiştir.

Şekil 3.11. Çalışma Alanının 2000'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).

2000'li yıllara gelindiğinde ise artan nüfus ile birlikte konut alanlarının ve ticari kullanımın yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bedesten Çarşısı ve Çevresinde koruma statüsü bulunan yapıların dışındaki yapılarda değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Ticari kullanım yoğunluğunu karşılamak amacıyla mevcut ticari yapının dokusundan farklı olarak çok katlı iş merkezi gibi yapı grupları inşa edilmeye başlanmıştır. Çalışma alanında Mengüç Caddesi ve Çevresinde yer alan konut alanlarında imar planına da bağlı olarak yoğunluk artışı meydana gelmiş ve müstakil bahçeli konutlardan, blok-apartman yapılarına geçiş hız kazanmıştır. Kullanım yoğunluğunun artması taşıt kullanım yoğunluğunu da beraberinde getirmiştir. Mevcut kullanılan caddelere ilave olarak Aziziye Caddesinin kullanımı yoğunluk kazanmış ve otopark sorunu meydana gelmiştir. Bu dönemde kullanımı yoğunlaşan Mevlâna Çarşısı yer altı otoparkı ve Buğday Pazarı otopark alanı olarak kullanılmıştır. Yeni caddelerin oluşması ve mevcut caddelerin genişletilmesi ticari yapıda kopmalara, yaya kullanımında ise aksamalara yol açmıştır.

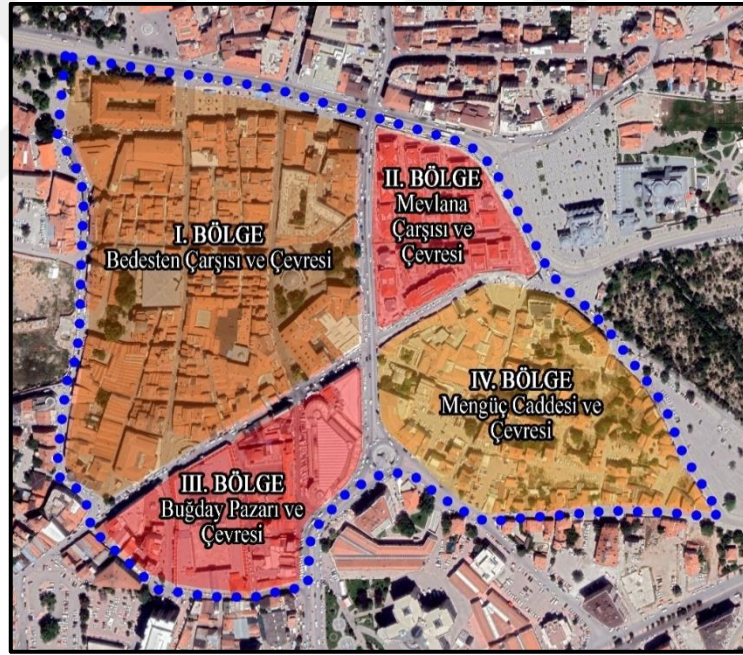
Günümüze gelindiğinde ise 2020'li yıllara incelendiğinde bir önceki dönemden itibaren artarak devam eden ticaret, turizm ve konut kullanım yoğunluğunun artması ve beraberinde taşıt trafiği yoğunluğu, otopark gibi sorunların meydana gelmesi mekânsal yapıda yıpranmaları meydana getirmiştir. Tarihi merkezi oluşturan bu bölgede dönemin ihtiyaçlarına göre fiziki çevrenin düzenlenmesi ve planlı programlı olarak yenileme müdahalelerinin yapılması önem kazanmıştır (Hasol, 1998).

Şekil 3.12. Çalışma Alanının 2020'li Yıllardaki Morfolojik Yapısı (KBB, 2023 ve Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita).

2020'li dönemde Ticari kullanımın yoğunlaşması mevcut yapıların yıpranmasına ve yetersiz kalmasına neden olmuştur. Ticari yapıların verimli hizmet edebilmesi için Bedesten Çarşısı içerisinde önceki dönemde sağıklaştırma ve bakım- onarım çalışmaları

yapılmıştır. Bunun devamlılığını sağlamak için ticari yapılarda dokuya uygun olmayanlar yıkılarak yerine silüete uygun gabari ve yükseklikte yapılar inşa edilmiştir. Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı bölümü bu kapsamda değerlendirilmiştir. Otopark alanı olarak kullanılan Tarihi Buğday pazarı ise eski ticaret işlevinin kazanılması için koruma altında ki giriş kapıları referans alınarak yeniden inşa edilmiştir. Bedesten Çarşısı ve Çevresinde taşıt kullanımını azaltmak ve yaya sirkülasyonunu sağlamak için Bedesten Çarşısı içi yayalaştırılmış ve Mevlâna Caddesi, Aziziye Caddesi, Başarılı Caddesi, Sahibiata Caddesi ve Topraklık Caddesi hem otomobil hem de toplu taşıma kullanımı güçlendirilmiştir. Konut kullanımının yoğun olduğu Mengüç Caddesinde yıpranmaların meydana gelmesi ile sağlıklılaştırma çalışması kapsamında cephe düzenlemeleri, yapılarda fonksiyon değişimleri yapılmıştır. Mengüç Caddesi Çevresinde yıpranan yapıların yıkılarak yerine imar planına bağlı olarak dokuya uygun yeni yapıların inşa edilmesi planlanmıştır.

Şekil 3.13. Çalışma Alanı Bölge Haritası (Google Earth, 2023 ve Tarafımdan Oluşturulan Bölge Haritası)

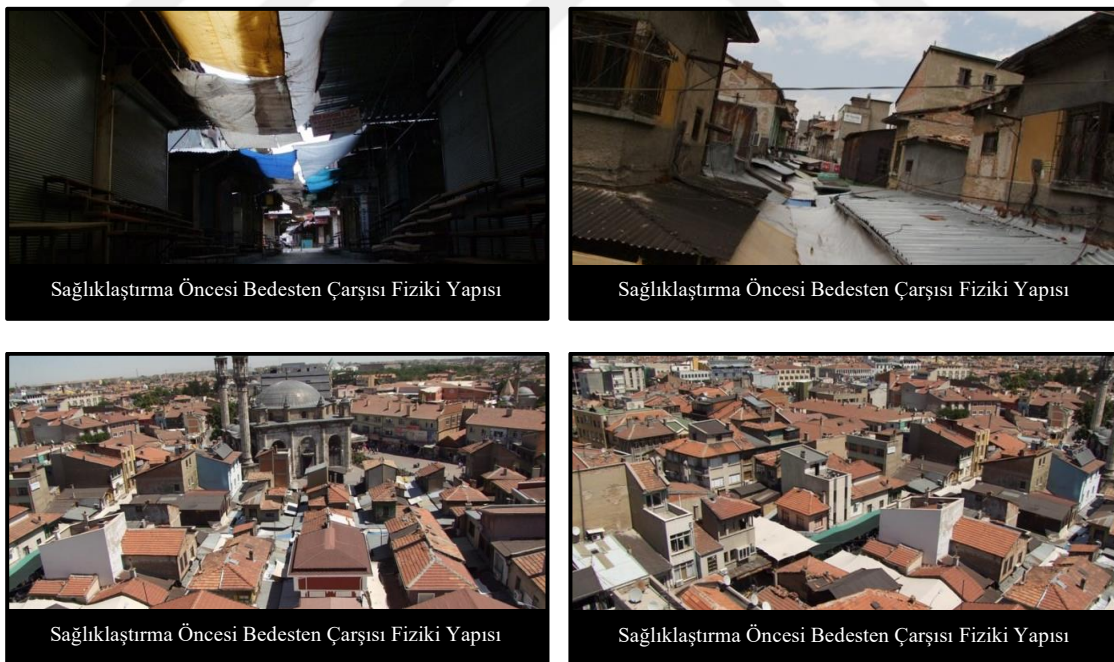
Çalışma alanını kapsayan yıpranan ve köhneleşen bölgelerin kente kazanımının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için yenileme stratejilerinden koruma, sağlıklılaştırma, yeniden geliştirme, yenileme gibi çalışmalar hız kazanmıştır. Bu kapsamda çalışma alanı dört ayrı bölgeye ayrılarak bu alanlarda yapılan yenileme projeleri incelenmiştir. I. Bölge Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi, II. Bölge Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi, III. Bölge Mevlâna Kültür Vadisi Projesi- Tarihi Buğday Pazarı

ve Çevresi, IV. Bölge ise Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesinin uygulandığı alanı kapsamaktadır.

3.2.1. I. Bölge - Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi

Bedesten Çarşısı birbirinden farklı sektörlerde bölgelere ayrılmış birçok iş kolunun yer içinde yer aldığı çarşı yapısına sahiptir. Bedesten Çarşısı'nda olduğu andan bugüne iki büyük yangın yaşanmıştır. Bu yangınlar çarşının fiziki yapısını etkilemiş ve bugünkü yapısının meydana gelmesine imkân tanımıştır (Konyalı, 1964). Yangın sebebi ile Konya Bedesteni olarak bilinen dokuz kubbeli çarşı yapısı ve birbirinden farklı yapıdaki dükkanlar varlığını yitirmiştir. Yangınlar sonrasında ise yavaş bir şekilde ilerleyen fakat devamlılığı olan düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Muşmal, 2008; Muşmal ve Çetinaslan, 2009).

Bedesten Çarşısı'nın fiziki yapısı günümüze yaklaşırken yıpranan kısımları kısmen de olsa bakım ve onarım geçirmiştir fakat çarşı bütününde fiziki yapıda yıpranmanın, güvenlik problemlerinin, yaya güvenliği ve çevresel olumsuzlukların artması Bedesten Çarşısı'nın eski önemini kaybetmemesi için sağlıklaştırma çalışmalarının yapılmasını zorunlu kılmıştır (Şekil 3.14.).

Şekil 3.14. Sağlıklaştırma Çalışması Öncesi Bedesten Çarşısı (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).

Konya Tarihi Bedesten Çarşısı, koruma amaçlı imar planı kapsamında değerlendirilip Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi Özel

Proje Alanı olarak belirlenmiştir. Özel Proje Alanı olarak belirlenen kuzeyde Mevlâna Caddesi, doğuda Aziziye Caddesi, güneyde Selimiye ve Sahibiata Caddesi ile batıda Başaralı Caddesini kapsayan alan içerisinde yapı ölçeğinde sağlıklaştırma, bakım-onarım ve cephe yenilemesi gibi çalışmalar yapılmıştır (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).

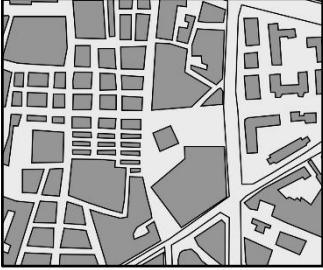
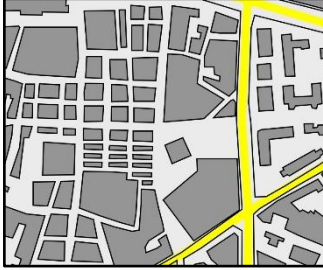
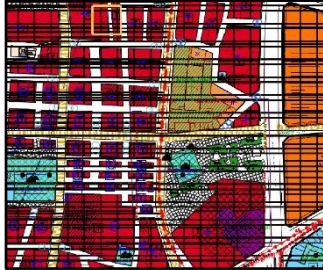

Şekil 3.15. Sağlıklaştırma Çalışması Sonrası Bedesten Çarşısı ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).

Geleneksel Bedesten Çarşısı ve Arasta bölgesi tescilli yapıların yoğun olduğu, Bedesten Çarşısı, Konya'nın hem tarihi kent merkezi hem de geleneksel ticaret merkezi olduğu için; bölgede yer alan tarihi ve kültürel mirasın korunarak sonraki nesillere aktarımı, mimari ve tarihi değeri olan yapıların algılanabilirliğinin sağlanması ekonomik, sosyal ve fiziksel eskimeye, köhnemeye uğramış yapıların yapılacak projelerle yenilenerek, bölgenin canlandırılarak kente kazanımının sağlanması amaçlanmıştır (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).

3.2.1.1. I. Bölge – Araştırma ve Sözlü Mülakat Bulguları

Bedesten Çarşısı içerisinde imar planı koşulları belirlenmiş olup çalışma alanının dokusu, kültürel sürekliliği ve tarihi önemi dikkate alınarak imar planına bağlı özel proje alanı olarak belirlenmiştir. Özel Proje Alanı ile birlikte mekânsal dokunun özelliklerinin ön planda olduğu ve Bedesten Çarşısının bütününde koruma-yenileme çalışmalarının yapılması uygun görülmüştür.

Tablo 3.1. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – İstanbul Caddesi (Eski GörSELLER ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve GörSELLER).

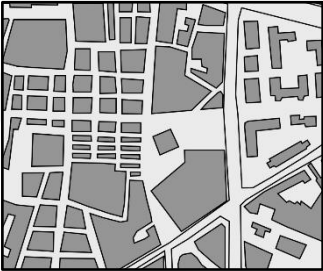
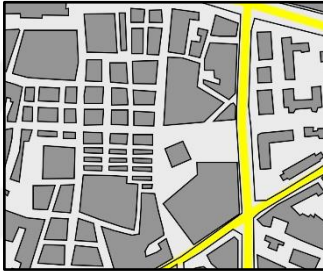

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
			
	ÇALIŞMA SONRASI		
			

Geleneksel dokunun ön planda olması için sağlıklaştırma, onarım, cephe ile doku özelliklerini bozucu eklentilerden ve görüntü kirliliğinden arındırma gibi temel ilkeler belirlenmiştir. Kültürel ve tarihi öneme sahip bölgede yıpranma ve köhnemenin önüne geçmek için kentsel tasarım, rölöve, restitüsyon, restorasyon, sokak sağlıklaştırma projeleri, altyapı, peyzaj, kentsel dış mekân öğeleri gibi projeler hazırlanmıştır (Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu, 2005).

❖ **Kimlik ve Öz Benlik İlişkisi:**

Katılımcı Bedesten Çarşısının mekânsal yapısının bakımlı düzenli olmasını sağlayan çalışma ile görsel bir estetiğinin bulunduğunu ve Bedesten Çarşısının dokusunu güçlendirdiğini ifade etmiştir. Çarşı özelliklerini ve tarihi dokuyu daha iyi yansıtmasını sağlamıştır (K-3, 2023). Yapılan sağlıklılaştırma çalışması Bedesten Çarşısının kentsel hafızadaki yerini güçlendirmiştir ve mekânda ki özgün kimliğini ortaya çıkarmıştır.

Tablo 3.2. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklılaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Türbe Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
			
	ÇALIŞMA SONRASI		
			

Katılımcının ifade ettiğine göre Bedesten Çarşısı ve çevresinde yapılan çalışmalar hem estetik hem de kimliğin devamlılığını sağlaması açısından olumlu olmuştur ve mekânsal yapıyı güçlendirmiştir (K-1, 2023). Bir diğer katılımcı ise yapıların cephelerinin yenilenmesi ve canlandırılması Bedesten Çarşısı dokusuna olumlu bir etki bıraktığını belirtmiştir (K-2, 2023).

Yapılan çalışmaların mimari açıdan dokuya uygun olduğunu belirten katılımcı Bedesten Çarşısının dokusunun bütünlüğün ve devamlılığının sağlanması hususunda olumlu bir etki bıraktığını ifade etmiştir (K-9, 2023).

Hafızanın canlı kalması ve korunarak aktarılması mekânın kullanımına bağlıdır. Toplumun bir arada tutan sosyal ve kültürel değerler mekân üzerinden yansıtılabilir (Assmann, 2001). Assmann'ın (2001) ifade etmiş olduğu hafızanın devamlılığı mekânın koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliği ile sağlanabilmektedir. Bedesten çarşısı olduğu dönemden itibaren çeşitli sebeplerle değişimlere uğramış olsa da dokusunu günümüze kadar ulaştırmıştır. Bedesten Çarşısının günümüze kadar ulaşmasında ki temel unsur Bedesten Çarşısının mekânsal hafızasının canlı olması ve her dönem aktif dinamizme sahip olmasıdır.

❖ ***Aidiyet ve Yere Bağlılık Etkisi:***

Katılımcı, Bedesten Çarşısı içerisinde yapılan çalışmalar ile mekânsal yapı kalitesinin artması ile güvenli bir mekân haline gelmesinin aidiyeti de arttıracaklarını vurgulamıştır (K-7, 2023).

Çalışma alanında plan ve projelerden önceki dönemlerde yapılarda köhneme, güvenlik problemleri gibi sorunların olduğu ve yapılan çalışmalar ile bu sorunların giderildiğini konunun uzmanı katılımcı (K-10, 2023) şu şekilde ifade etmiştir:

“Bedesten Çarşısı ve Arasta bölgesinde ana taşıt güzergahlarının yer aldığı caddelerin cephesi haricindeki işyerleri âtil durumda bulunmaktaydı fakat yapılan sağlıklılaştırma çalışması ile birlikte Bedesten Çarşısı bütününde fiziksel koşullar iyileştirilmiştir. Gündüz yoğun kullanımı olan Bedesten Çarşının akşam saatlerinde kullanım yoğunluğunun olmaması güvensiz mekân haline getirmekteydi kapsamlı ve detaylı çalışmalar ile bu durumun önüne geçildi. Bina cepheleri, peyzaj, döşemeler ve tasarım yönünden ciddi gelişmeler oldu ve mekân içerisinde ki ihtiyaç duyulan yer kolaylıkla bulunur oldu.”

Şekil 3.16. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Teyfikiye Caddesi (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).

Katılımcı Bedesten Çarşısı içerisinde yıpranan mekânsal yapının sağlıklaştırma çalışması ile düzenlenip, güvenli bir biçimde olmasının kullanıcıların mekân kullanımlarını arttıracığını ve bu mekâna karşı bağlılıklarının artacağını vurgulamıştır (K-6, 2023).

❖ ***Mekân, Zaman ve Kültür Etkisi:***

Yenileme çalışması ile ilgili bir diğer katılımcı ise yeni yapılan yapıların estetik açıdan olumlu bir etkisi olsa da yapılan mimari projelerin Bedesten Çarşısı sade, yalın ve kültürel dokusundan farklı olması ile olumsuz bir etki bıraktığını ifade etmiştir (K-4, 2023).

Şekil 3.17. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Başarılı Caddesi (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).

Kentsel gelişme ile birlikte ticari kullanımın daha da yoğunlaştığı Bedesten/Arasta bölgesinde ticari yapıların yetersiz kalması neticesinde blok ve çok katlı iş merkezi yapılarının oluşmuştur. Taşıt güzergahlarının bulunduğu caddelerin çeperinde yer alan bu yapılar Bedesten Çarşısında yapılan sağlıklılaştırma çalışması ile birlikte silüet ve mimari özellikleri açısından Tarihi Bedesten çevresinde duvar etkisi yapmıştır ve Bedesten Çarşısının kimliğini baskılamıştır.

Bir diğer katılımcı ise zamanla yıpranan mekânsal yapının sağlıklılaştırma çalışması ile yeniden canlandırılması ve mekânın korunarak devamlılığı için yenileme çalışmalarının gerekli ölçüde yapılması gerektiğini ifade etmiştir (K-5, 2023). Yapılan sağlıklılaştırma çalışmasını değerlendiren katılımcı, Bedesten Çarşısının karakteristik yapısının korunması açısından olumlu bir etkisinin olduğunu belirtmiştir (K-8, 2023).

Bedesten çarşısı içerisinde mekânda fiziki olumsuzluklar giderilmiş olsa da sonradan ilave edilen yapılar mekâna kimliğini veren yapılardan farklı mimari özelliklerde olması ise Bedesten Çarşısının özgünlüğüne aykırı olmaktadır.

3.2.1.2. I. Bölge – İçerik Çözümlemesi

Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak hazırlanan içerik çözümlemesi Bedesten Çarşısı ve Çevresindeki sağlıklılaştırma projesinin olumlu/olumsuz etkileri Kimlik ve Öz Benlik – Aidiyet ve Yere Bağlılık – Mekân, Zaman ve Kültür Kavramları bağlamında ifade edilmiştir.

Bedesten Çarşısı ve çevresinde yapılan sağlıklılaştırma çalışması ile yaşanan gelişmeler neticesinde bina cepheleri, peyzaj, döşemeler ve tasarım yönünden yaşanan gelişmeler katılımcıların belirttiği hususlar göz önüne alındığında Bedesten Çarşısının kimlik ve öz benlik kapsamında özgün dokusunun ve fiziki çevre ile uyumunun olumlu bir etki bıraktığı gözlenmiştir.

Bununla birlikte aidiyet ve yere bağlılığın oluşmasını sağlayan hem mekânsal kalite ve estetik açıdan hem de mekânın güvenliği açısından olumlu bir etki bıraktığı gözlemlenmiştir. Ayrıca mekân, zaman ve kültür öğeleri kapsamında işlev ve yapı özgünlüğü ile hafıza ve kültürel doku açısından Bedesten Çarşısı içerisinde olumlu etki bırakırken Bedesten Çarşısı çevresine yeni inşa edilen yapılarda bu durum olumsuz bir etki bırakmıştır.

Bedesten Çarşısı ve Arasta bölgesinde ana taşıt güzergahlarının yer aldığı caddelerin cephesi haricindeki işyerleri atıl durumda bulunan yapıların fiziksel koşulları yapılan sağlıklılaştırma ile iyileştirilmiştir.

Tablo 3. 3. I. Bölgenin (Bedesten Çarşısı ve Çevresi) İçerik Çözümlemesi

I. BÖLGE		KORUMA YENİLEME (Yeniden Geliştirme – Sağıklaştırma- Canlandırma)					
		Kimlik ve Öz Benlik		Aidiyet ve Yere Bağlılık		Mekân, Zaman ve Kültür	
		Özgün Doku	Fiziki Çevre ile Uyumunu	Mekânsal Kalite ve Estetik	Güvenlik	İşlev ve Yapı Özgünlüğü	Hafıza ve Kültürel Doku
K-1	Olumlu	X	X				
	Olumsuz						
K-2	Olumlu	X	X				
	Olumsuz						
K-3	Olumlu	X	X				
	Olumsuz						
K-4	Olumlu						
	Olumsuz					X	X
K-5	Olumlu					X	X
	Olumsuz						
K-6	Olumlu			X	X		
	Olumsuz						
K-7	Olumlu			X	X		
	Olumsuz						
K-8	Olumlu					X	X
	Olumsuz						
K-9	Olumlu	X	X				
	Olumsuz						
K-10	Olumlu			X	X		
	Olumsuz						

Gündüz yoğun kullanımı olan Bedesten Çarşının akşam saatlerinde kullanım yoğunluğunun olmaması güvensiz mekân haline gelmesine neden olmuştur. Kapsamlı ve detaylı çalışmalar ile güvenlik probleminin önüne geçilmiştir. Bina cepheleri, peyzaj, döşemeler ve tasarım yönünden yaşanan gelişmeler hem estetik açıdan hem de mekânın güvenliği açısından olumlu bir etki bıraktığı gözlemlenmiştir.

Kentsel gelişme ile birlikte ticari kullanımın daha da yoğunlaştığı Bedesten/Arasta bölgesinde ticari yapıların yetersiz kalması neticesinde blok ve çok katlı iş merkezi yapıları oluşmuştur. Taşıt güzergahlarının bulunduğu caddelerin çeperinde yer alan

yapıların Bedesten Çarşısında yapılan sağlıklılaştırma çalışması ile birlikte düzenlenmesi silüet ve mimari özellikleri açısından Tarihi Bedesten çevresinde duvar etkisi yapmıştır.

Tarihi Bedesten Çarşısının kimliğini oluşturan ve mekânsal hafızasına yön veren sade/yalın yapısından farklı bir strüktürde inşa edilen bu yapılar Bedesten Çarşısının kimliğini baskılamıştır fakat yapılan sağlıklılaştırma çalışması Bedesten Çarşısının mekânsal ve kültürel devamlılığı açısından kentte olumlu bir etki bırakan çalışma olmuştur.

3.2.2. II. Bölge - Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi

Mevlâna Çarşısı yapımından önce çarşının bulunduğu alan ve çevresinde Üzüm Pazarı, Fenni Fırın ve İl Halk Kütüphanesi yer almaktadır. 1980'li yıllarda değişen dönem şartlarına cevap verebilmek amacıyla mevcut yolların genişletilmesi Üzüm Pazarı, Fenni Fırın ve İl Halk Kütüphanesinin yıkılmasına ve yerine yeni Mevlâna Çarşısı ile birlikte ticari yapıların inşa edilmesine neden olmuştur (Karpuz, 2009). Böylece eski kentsel doku izleri kaybolarak yer ve aidiyet hissi mekânda kaybolmuştur (Şekil 3.18.).

Günümüzde ise Mevlâna Çarşısı ve Çevresindeki ticari yapıların fiziki durumlarının yetersiz kalması, özgün yapı niteliğinin olmaması, güvenlik sorunları ve diğer çevresel sebeplerin de artması bu bölgede yeniden geliştirme çalışmalarının yapılmasına imkân tanımıştır.

Şekil 3.18. Yenileme Projesi Öncesi Mevlâna Çarşısı ve Çevresi (Karpuz, 2009; Yılmaz, 2019; URL-1, 2023; Google Street View Görüntüleri, 2023).

Tarihi Bedesten Çarşısı ile Mevlâna Türbesi arasında kalan alanda Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi uygulanmıştır. Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşısı kapsayan projede imar planında yer alan yapılaşma koşulları doğrultusunda bölgedeki yapıların tamamı yıkılarak yerine silüet ve gabari göz önünde bulundurularak yeni yapıların inşa edilmesi ve Mevlâna Türbesi ve Bedesten Çarşısı arasında yaya bağlantısının sağlanmasıyla yenileme çalışması yapılmıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Şekil 3.19. Yeniden Geliştirme Çalışması Sonrası Mevlâna Çarşısı ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).

3.2.2.1. II. Bölge - Araştırma ve Sözlü Mülakat Bulguları

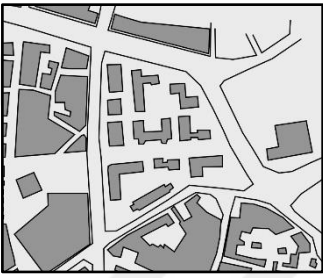

Bedesten Çarşısı 7-8 dükkânın bitişik ve sırt sırta bir araya gelip küçük yapı adaları ve han/çarşı yapıları ile meydana gelmiştir (Uysal, 2010). Yenileme projesi kapsamında inşa edilen yeni Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı ticari faaliyetlerin gelişmesi için yapılması olumlu bir anlam taşırken mevcut Bedesten Çarşısının dokusundan farklı olarak imar planı koşulları doğrultusunda ayırık ve blok yapı nizamları ile inşa edilmesi bölgeyi özgün çarşı yapısından farklılaştırmıştır.

Bedesten çarşısı bölgeye yön veren mekânsal bir yapıya ve özgünlüğe sahipken çalışma kapsamında yeni inşa edilen yapılar mimari özellikleri ve yapılaşma nizamlarının farklı olması ile bölgede yeni mekânsal kimlik oluşturmuştur.

❖ **Kimlik ve Öz Benlik İlişkisi:**

Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı bölgesinde yapılan çalışmalar ile konunun uzmanı katılımcı, bölgenin eski karmaşık dokusundan kurtulup düzenli bir yapıya sahip olmasının ve Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi arasında ki bölgeyi yeni bir odak haline getirmesinin olumlu etki bıraktığını yapıların mimari özellikleri ve oluşan yeni doku ile Mevlâna Türbesinin görünümünü baskıladığını dile getirmiştir (K-1, 2023).

Tablo 3.4 II. Bölgenin (Mevlana Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Aziziye Caddesi (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
			
	ÇALIŞMA SONRASI		
			

Mekânsal yapı değerlendirildiğinde karmaşık olan dokunun imar koşullarına göre düzenlenip karmaşıklığın yeni bir doku ile ortadan kaldırılması Mevlâna Türbesi ve Bedesten Çarşısı gibi iki önemli tarihi mekânı baskılayarak bulunduğu bölgenin özgün kimliğinin dışında yeni bir kimliğe sahip olmasına neden olmuştur.

Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı bölgesinde yapılan yenilme çalışmasının Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi ile uyumu hususunda mekânsal özellikleri, dokusu, silüet açısından olumlu/olumsuz yönlerini ve önerilerini ilgili konuda uzman bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir (K-5, 2023):

“Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi arasında büyük bir yapı kütleleri olarak bulunan, cephe ve malzeme özellikler açısından uyumsuz olan Mevlâna Çarşısının kaldırılması estetik ve doku açısından olumlu bir etki bırakmıştır. Bununla birlikte Mevlâna Külliyesi çevresinde silüete daha uyumlu yapıların yapılması ve kentsel sit alanı içerisinde yer alması sebebi ile yeni yapılarda uygulamanın koruma amaçlı imar planına göre yapılıp denetleniyor olması da olumlu olmuştur. Eski yıkılan yapıya kıyasla yoğunluğu daha düşük yapılar inşa edilmeliydi ya da Mevlâna Türbesi karşısında kalan bölüm rekreatif alan-meydan olarak düzenlenebilirdi. Ayrıca alanda yeni inşa edilen yapıların cephe özellikleri ve malzeme seçimi, yükseklik gibi mimari özelliklerinin kendi içerisinde benzerlik göstermesi Bedesten Çarşısı çevresinde kimliksiz bir alan oluşturmuştur.”

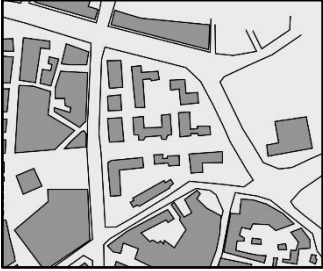

Bir diğer katılımcı ise Yeni yapılan Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı’da yer alan yapıların özelliklerinin mevcut Bedesten Çarşısı’nı oluşturan yapılardan farklı özelliklerde olduğu için dokuya uygun olmadığını belirtmiştir (K-3, 2023).

Katılımcının belirttiğine göre yapılan yenileme çalışmaları estetik açıdan ve cephe görünümü açısından olumlu bir etki bırakmıştır ve böylece yapılan çalışmaların alanın kimliğine de olumlu bir yansımaları olacaktır (K-10).

❖ ***Aidiyet ve Yere Bağlılık Etkisi:***

Alanında uzman katılımcı eski önemini yitiren kullanışsız bir yapıya dönüşen Mevlâna Çarşısının ve diğer ticari işlevi bulunan yıpranan yapıların yeni bir doku ile değişmiş olmasına bununla birlikte Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi arasındaki yaya bağlantısının sağlanıp kullanıcıların kendini güvende hissetmesi açısından olumlu bir etki bıraktığına değinmiştir (K-2, 2023).

Tablo 3.5. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Türbe Caddesi (Eski Görşeller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görşeller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
			
	ÇALIŞMA SONRASI		
			

Çalışma alanının ticaret işlevinin farklı bir yapılaşma düzeni ile aynı devam etmesi ve bu bölgede yaya hareketlerine daha fazla imkân tanınması kullanıcıların mekân içerisinde kendini güvende hissetmesi ile mekâna bağlılığının artmasını sağladığı için yapılan yenileme çalışması bu anlamda olumlu kılmaktadır.

Çalışma alanı olarak belirlenen Mevlâna Çarşısı ve Çevresi için bir diğer katılımcı ilgili alanın eski köhnemiş durumundan kurtulmuş olmasının ve bedesten dokusuna aykırı kütleli etkiye sahip bir yapının (Mevlâna Çarşısı) kaldırılmış olmasının ve yeni yapılar

ile güvenli bir alan oluşmasının sağlanması açısından bölgenin kazanımı adına olumlu olduğunu ifade etmiştir. Fakat yeni yapılan yapıların yapı yoğunluğunun fazla olması, yapıların saçak kotunun fazlalığı mimaride ve dokuda kimliğin yansımalarının önüne geçtiğine değinmiştir. Ulaşım anlamında ise trafik yoğunluk etkisinin dikkate alınmaması Aziziye-Mevlâna bölgeleri arasındaki bağlantının zayıf kalmasına sebep olduğunu bu durumun kullanıcıların mekânı benimsemelerini etkileyeceğini düşünmektedir (K-6, 2023).

Yenileme çalışması öncesinde çalışma alanında meydana gelen sorunlar ve yenileme ile mekâna yansıyan olumlu/olumsuz düşüncelerini bir başka katılımcı da (K-7, 2023) şu şekilde ifade etmiştir:

“Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı yenilme projesi ile yapı kalitesi arttı, alanın köhnemesi ile oluşan güvenlik sorunun önüne geçildi, Bedesten Çarşısı ve Çevresinin algısı ve sınırları tanımlı hale geldi, bölge içerisine taşıt girişinin olmaması ile yaya ve trafik güvenliği arttı. Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı için yeni yapılan yapıların kütle/gabari açısından geleneksel dokuya aykırı olması ve mekânda imge haline gelen Kütüphane, Şifa Restoran, Bolulu Etliemek, Hediyelik Eşya Satış Yerleri, Antika Satış Yerleri gibi alanların kaldırılması ve farklı bir yerde olması olumsuz bir etki bırakmaktadır.”

Kentsel mekânlar yaşanan deneyimler ile birlikte kimliğini ve ruhunu oluşturur (Norberg-Schulz, 1979). Tarihi çevrelerde yenileme çalışmaları yapılarırken Norberg-Schulz'un (1979) belirtmiş olduğu kimlik ve yerin ruhu gibi mekâna yön veren etkenlere dikkat edilmesi hususu önem arz etmektedir. Yenileme çalışması ile Bedesten Çarşısı gibi kültürel değerlerin ve sosyal etkileşimin mekâna yansıdığı alanda oluşan yeni Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı bireylerin zihninde oluşan ve hayal edilen Bedesten Çarşısı algısından farklı bir biçimde yer almıştır. Bu anlamda Bedesten Çarşısı ile yapısal özellikleri ve morfolojisi benzerlik gösteren bir alan oluşması hem mekânın kimliğinin hem de ruhunun sürekliliğinin sağlanması açısından beklentiler arasında yer almaktadır.

❖ **Mekân, Zaman ve Kültür Etkisi:**

Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesinin uygulaması ile proje alanında yer alan köhnemiş yapıların temizlenip yeni yapıların inşa edilmesiyle kente yeni bir karakteristik alan kazandırılması ve yeni alışveriş mekanlarının oluşmasına imkân sağlanması yönü ile katılımcı olumlu bir çalışma olduğunu belirtmiştir (K-8, 2023).

Tablo 3.6. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Mevlâna Meydanı (Eski Görşeller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görşeller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
	ÇALIŞMA SONRASI		

Ticareti canlandıracak cazibe merkezi oluşturulması ile çalışma alanının eski durumuna kıyasla yeni yapılar turistik açıdan daha güvenilir ve kaliteli izlenim vermektedir. Ayrıca alanın yoğunluğunun yeterince azaltılmaması ve ulaşım sorununun bu projelere rağmen kesin çözüme ulaşamaması tarihi çevre üzerinde baskı oluşturduğu katılımcı tarafından ifade edilmiştir (K-9, 2023).

Şekil 3.20. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Mevlâna Meydanı (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).

Bir diğer katılımcı eski Mevlâna Çarşısı yerine yeni yapı kütlelerinin yapılmasını mekânsal kalite, kültürel çeşitlilik ve işlevsel açısından olumlu bulmuştur (K-4, 2023). Yenileme çalışması ile çalışma alanında perde etkisi yapan Mevlâna Çarşısının kaldırılıp yeni çarşı yapılarının yapılmasıyla silüet açısından çevre ile uyum yakalanmış ve daha geçirgen bir mekân oluşturulmuştur. Tarihi Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi arasında yeni bir cazibe merkezi oluşması bölgenin kimliğinin de etkilenmesine neden olacaktır.

3.2.2.2. II. Bölge – İçerik Çözümlemesi

1960-1980-2000-2020 dönemlerine ait halihazır doku analizlerimize göre Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi arasında büyük bir yapı kütlesi olarak bulunan, cephe ve malzeme özellikleri açısından uyumsuz olan ve bir perde gibi alanı kapatan Mevlâna Çarşısının kaldırılması estetik ve doku açısından olumlu bir etki bırakmıştır. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak hazırlanan içerik çözümlemesi Mevlâna Çarşısı ve Çevresindeki sağlıklılaştırma projesinin olumlu/olumsuz etkileri Kimlik ve Öz Benlik – Aidiyet ve Yere Bağlılık – Mekân, Zaman ve Kültür Kavramları bağlamında ifade edilmiştir.

Mevlâna Çarşısı ve Çevresinde yapılan yenileme çalışmaları kapsamında yeniden geliştirme yönteminin uygulanması ile birlikte kimlik ve öz benlik kapsamında özgün dokusunun ve fiziki çevre ile uyumunun olumsuz bir etki bıraktığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcıların belirttiği ifadelerle göre aidiyet ve yere bağlılığın oluşmasını sağlayan mekânsal kalite ve estetik açıdan olumsuz, mekânın güvenliği açısından ise olumlu bir etki bıraktığı tespit edilmiştir. Ayrıca mekân, zaman ve kültür öğeleri

kapsamında işlev ve yapı özgünlüğü ile hafıza ve kültürel doku açısından genel anlamda olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.7. II. Bölgenin (Mevlâna Çarşısı ve Çevresi) İçerik Çözümlemesi

II. BÖLGE		KORUMA YENİLEME (Yeniden Geliştirme – Sağıklaştırma- Canlandırma)					
		Kimlik ve Öz Benlik		Aidiyet ve Yere Bağlılık		Mekân, Zaman ve Kültür	
		Özgün Doku	Fiziki Çevre ile Uyumu	Mekânsal Kalite ve Estetik	Güvenlik	İşlev ve Yapı Özgünlüğü	Hafıza ve Kültürel Doku
K-1	Olumlu						
	Olumsuz	X	X				
K-2	Olumlu			X	X		
	Olumsuz						
K-3	Olumlu						
	Olumsuz	X	X				
K-4	Olumlu					X	X
	Olumsuz						
K-5	Olumlu						
	Olumsuz	X	X				
K-6	Olumlu				X		
	Olumsuz			X			
K-7	Olumlu				X		
	Olumsuz			X			
K-8	Olumlu					X	X
	Olumsuz						
K-9	Olumlu					X	
	Olumsuz						X
K-10	Olumlu	X	X				
	Olumsuz						

İmar planı çalışmalarına bağılı olarak yeniden geliştirilen alanda yoğunluğun azalmaması ve yeni inşa edilen yapıların cephe özellikleri ve malzeme seçimi, yükseklik gibi mimari özelliklerinin kendi içerisinde benzerlik göstermesi Bedesten Çarşısı çevresinde kimliksiz bir alan oluşturmuştur. Tarihi ve kültürel bir öneme sahip olan Bedesten Çarşısı çevresinde yapısal özellikleri ve morfolojisi açısından geleneksel çarşı

yapısından farklı olan bir alan oluşması hem mekânın kimliğinin hem de ruhunun sürekliliğinin sağlanması açısından olumsuz etki bırakmaktadır.

3.2.3. III. Bölge - Mevlâna Kültür Vadisi Projesi- Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresi

Buğday Pazarı ve Çevresi 1980’li yıllara kadar Konya Ovası içerisinde yetiştirilen buğdayların alışverişini yapıldığı ve diğer ticari faaliyetlerin gerçekleştiği bir yapıya sahiptir. Buğday Pazarı ve Çevresinin fiziki yapısında ki yetersizlikler bu alanın bakımsız kalıp köhnemesine ve büyük bir kısmının yıkılmasına neden olmuştur (Uysal, 2010; Şekil 3.21.).

Değişen dönem şartları ve artan taşıt kullanımı bu bölgenin hem otopark hem de belirli günlerde açık pazar alanı şeklinde kullanılması beraberinde getirmiştir. Bu durumun önüne geçip tarihi bir önemi olan Buğday Pazarının kente kazandırılması için 2014 yılında yeniden geliştirme çalışmalarına başlanmıştır (Şekil 3.21.).

Şekil 3.21. Yeniden Geliştirme Çalışması Öncesi Buğday Pazarı ve Çevresi (URL-2, 2023; URL-3, 2023)

Bedesten Çarşısı Çevresinde kalan alanlardan Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresi de Mevlâna Kültür Vadisi Projesi kapsamında lokal bir yenileme çalışması ile düzenlenmiştir. Tarihi Buğday Pazarının koruma altında bulunan iki giriş kapısı referans alınarak yeniden geliştirme çalışmaları kapsamın yenileme projesi uygulanmıştır (Eseroğlu, 2018).

Şekil 3.22. Yeniden Geliştirme Çalışması Sonrası Buğday Pazarı ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).

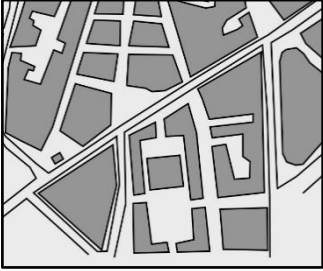
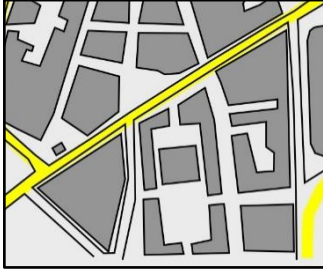

Buğday Pazarı ve Çevresinin bulunduğu alanda; bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgede konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabii afet risklerine karşı tedbirler alınması, otopark alanı olarak kullanılan Eski Buğday Pazarı'nın yeniden ticaret işlevli bir çarşıya dönüştürülmesi ile bölgenin yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması amaçlanmaktadır (Gerekçe Raporu, 2021).

3.2.3.1. III. Bölge –Araştırma Bulguları

Buğday Pazarı ve Çevresinde yapılacak olan yenileme çalışması ile birlikte ilk etapta önceki dönemlerde yıpranan yapıların ömrünü tamamlaması ile birlikte otopark olarak kullanılan Eski Buğday Pazarında ilk olarak arkeoloji çalışmaları tamamlanmıştır (Eseroğlu, 2018).

Arkeolojik kazılar ile elde edilen bulgulara göre eski ticari işlevinin geri kazanılması için hem de Bedesten Çarşısının devamı niteliğinde bulunduğu için ticari işlevi olan bir çarşıya dönüştürülmüştür. Ayrıca bölgede aran taşıt kullanımı ve Buğday Pazarında bulunan otoparkın kaldırılması ile birlikte meydana gelen otopark sorunu Buğday Pazarının bulunduğu alanın zeminin altında kapalı otopark oluşturularak önlenmiştir (Eseroğlu, 2018).

Tablo 3.8. III. Bölgenin (Buğday Pazarı ve Çevresi) Yeniden Geliştirme Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Taşkapı Medrese Caddesi (Eski Görşeller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görşeller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
			
	ÇALIŞMA SONRASI		
			

Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresinde genellikle atıl halde ticaret alanları bulunmakta olup alanın çevresinde ana caddelere cepheleri olan bölümlerdeki yapılar ise aktif olarak kullanılmaktadır. Bedesten Çarşısı gibi aktif kullanılan bir alanın güneyinde yer alan ve çevresi ile etkileşimi kısıtlı olan bölge atıl bir halde kalıp köhnemeye yüz tutmuştur. Proje Alanının turizm ve ticaret fonksiyonları ile desteklenerek, çevresi ile bütünleştirilmesi ve böylelikle yeni bir kentsel alan olarak şehre kazandırılması, “Kentsel Yenileme Projesi” ile mümkün olabilecektir (Gerekçe Raporu, 2021).

Assmann (2001) kentsel mekanların, içinde bulunan kitlelere hem geçmişi ve kültürel değerleri hatırlatan hem de bu olguları hatırlayan bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir. Buğday Pazarı ve Çevresi geçmişte taşıdığı izlerin bir kısmını mekân üzerinde bulundurması ve arkeolojik çalışmalar ile yenileme çalışmasının gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Yıpranarak büyük bir bölümü kaybolan ve çalışma öncesinde otopark olarak kullanılan Buğday Pazarı eski işlevine çarşı yapısı olarak kavuşmuştur. Yeni yapılan çarşının mimari yapısı ve özellikleri günümüz yapı tekniğine uygun olarak yapılması ile özgün durumundan farklı olsa da bölgede kentsel hafızanın varlığının mekânsal yapı üzerinde sürdürülmesi açısından olumlu bir örnek olmuştur. Tarihi Buğday Pazarı'nda yapılan yenileme projesi ile geçmişin ve kültürel değerlerin kentsel hafıza içerisinde aktif bir yapıda hep var olduğunu ortaya çıkarmıştır.

3.2.4. IV. Bölge - Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi

Mengüç Caddesi 1950'li yıllardan 2020 başlangıcına kadar konut işlevini ve özgün dokusunu koruyarak varlığını sürdürmüştür. Zaman içerisinde değişen dönem şartları, güvelik sorunları, fiziki yetersizlikler ve diğer çevresel sebepler neticesinde bu alanda sağlıklaştırma çalışmaları ihtiyaç haline gelmiştir (Karatay Belediyesi, 2009).

Şekil 3.23. Sağlıklaştırma Çalışması Sonrası Mengüç Caddesi ve Çevresi (Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).

Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi ise Koruma Amaçlı İmar Planına bağlı olarak özgün sokak dokusunun korunduğu, yapıların cephelerinin bakım-onarımlarının yapılarak yenilenmesi, sokağın bütün olarak sağlıklaştırılmasını ve Mengüç Caddesinin kente kazandırılmasını amaçlayan yenileme çalışmalarını kapsamaktadır (Karatay Belediyesi, 2009).

İyileştirme çalışmalarının temeli koruma altında bulunan ve sivil mimarlık örneği olarak varlığını sürdüren yapıların iyileştirilmesi değil çalışma alanında kaybolmakta olan kent kimliğinin dönemin ihtiyaçlarına göre yeniden yaşatılarak kazanılmasına dayanmaktadır. Yenileme projesi kapsamında yol-zemin döşemesinin geleneksel yol dokusunda göre düzenlenmesi, cephelerin ve yapıların iyileştirilmesi, sit alanı içerisinde yer alan tarihi alanın fiziki sınırlarının sağlıklaştırma çalışması ile farklılaştırılarak hissedilmesi amaçlanmıştır (Karatay Belediyesi, 2009).

3.2.4.1. IV. Bölge – Araştırma ve Sözlü Mülakat Bulguları

Geçmiş dönemlerde konut alanı işlevinde kullanılan bölge, sokak sağlıklaştırma çalışmasından sonra estetik açıdan değer kazanmıştır ve ticaret-turizm gibi işlevlere de hizmet etmeye başlamıştır.

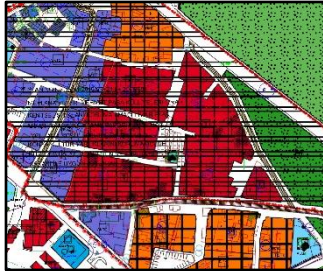

❖ Kimlik ve Öz Benlik İlişkisi:

Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi, katılımcının belirttiği üzere cadde üzerindeki yapıların bakımlı olması ile cadde üzerindeki çekiciliği arttırmıştır (K-1, 2023).

Mengüç Caddesinde yapılan sağlıklaştırma çalışması ile mekânın kimliğinde meydana gelen değişimi katılımcı (K-5, 2023) şu şekilde belirtmiştir:

“Sağlıklaştırma çalışması ile birlikte Yapıların özgün özelliklerinin yenilenerek ön plana çıkarılmıştır. Farklı iş kollarının oluşması ile alan üzerinde hareketlilik artış göstermiştir ve bunun neticesi olarak alanda ikamet eden halk ekonomik anlamda kazanç elde etmiştir. Yenileme çalışması, eski Konya evlerinin mekânsal kimliğinin hatırlanmasında ve tanıtılmasında katkıda bulunmuştur. İmar planı koşullarına uygun olmayan aykırı yapılarda uygulama yapılması ve bazı yapılarda malzeme tercihi ile tek renk kullanımı tekdüze bir düzeni oluşturup mekânın kimliğini etkilemiştir. Çalışmanın sadece Mengüç Caddesi ile sınırlı kalması ve çevresi ile bütünleşik olmaması konut fonksiyonunun kullanımının azalmasına ve bölge halkının alandan uzaklaşmasına neden olmuştur.”

Tablo 3.9. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Mengüç Caddesi 1 (Eski Görseller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görseller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
			
	ÇALIŞMA SONRASI		
			

Alanında uzman katılımcıya göre cadde üzerinde bulunan yerleşik durumun Mengüç Caddesi özelinde bir bütün olarak korunması sürekliliğin sağlanmasında olumlu etki bırakmıştır. Caddeye bağlanan sokakların ve bölgedeki diğer sokakların durumu çalışmayı olumsuz yönde etkilemiştir. Cadde üzerinde bulunan yapıların odak merkezinde olması sebebiyle, ticari amaçlı kullanım fonksiyonlarının değiştirildiği görülmektedir (K-6, 2023).

Katılımcının belirttiğine göre çalışmaların yapılması özgün dokuyu oluşturan eski yapıların canlanıp turizme katkı sağlaması açısından faydalı olmuştur fakat bu durum Mengüç Caddesinin mevcut kimliğinin değişmesine ve çevresi ile uyumunun etkilenmesine neden olmuştur (K-4, 2023).

❖ ***Aidiyet ve Yere Bağlılık Etkisi:***

Yapılan çalışmalar turizm açısından katkı sağlamıştır. Ayrıca atıl durumda olan Konya evlerinin farklı işlevler kazanması ve farklı fonksiyonda işletmelerin bir araya gelmesine imkân tanınmasıyla Mengüç Caddesinin değeri artmış olup binaların ticari kullanımlarına imkân doğmuştur. Bu durumda yapılarda meydana gelen bu değişimler evlerin ticari işletmelere dönüşmesi ile güvenlik düzeyini azaltmıştır ve eski kullanıcıların mekândan ayrılmasına sebep olmuştur (K-2, 2023)

Yenileme çalışması ile birlikte fiziksel yapıdan olumlu gelişmeler yaşanmış olsa da işlev değişiklikleri bölge halkının alanı terk etmesine neden olmuştur ve bu durum mekânsal hafızanın da değişmesini beraberinde getirmiştir. Mekânsal yapıda meydana gelen gelişmeler sosyal ve ekonomik açıdan da değişimlerin yaşanmasını neden olmuştur. Sosyal ve ekonomik açıdan meydana gelen değişimleri katılımcı (K-5, 2023) şu şekilde ifade etmiştir:

“Sosyal açıdan değerlendirmek gerekirse gerçek mülk sahipleri konut kullarımlarını bırakmış, işyerlerine dönüşüm gerçekleşmiştir. Yapıların eskimişliği, güvenlik sorunları ve modern yapı taleplerinden dolayı kullanıcıların uzaklaşması marjinal grup ya da farklı etnik yapıdaki insanların (Suriyeli, Afgan vb.) yerleşim yeri olmuş, sağlıklaştırma sonrası sosyolojik değişim görülmüştür. Ekonomik açıdan ise taşınmazların ekonomik değeri artmıştır. Kiralama ve satış hareketliliği meydana gelmiştir.”

Çalışma alanında yapılan sağlıklaştırma çalışması katılımcıya göre sokak cephesinde estetik açıdan başarılı ve ilgi çekici olmuştur fakat Mengüç caddesine cephe veren yüzeyler hariç kötü durumda olan yapılar hem insan güvenliği hem de çevre güvenliği açısından risk oluşturduğunu düşünmektedir. Çalışma sonrasındaki süreçte ise sosyal ve ekonomik açıdan değişim olmuştur. Sosyal olarak tek mülkiyetli parçacıl mülkiyetli parseller proje sonrası el değiştirmiş ve sermaye gruplarının eline geçmiştir.

Bununla birlikte gece/gündüz kullanım oranının değişmesi Mengüç Caddesinin sosyal kültürünü etkilemiştir (K-7, 2023).

Tablo 3.10. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Öncesi ve Günümüzdeki Görünümü – Mengüç Caddesi 2 (Eski Görşeller ve İmar Planı KBB, 2023; Google Earth, 2023; Tarafımdan Üretilen Morfolojik Harita ve Görşeller).

	DOKU	YOL ŞEMASI	MEVCUT İMAR PLANI
MORFOLOJİ			
YAPILI ÇEVRE	ÇALIŞMA ÖNCESİ		
	ÇALIŞMA SONRASI		

Katılımcının ifadelerine göre işlev değişikliğinin yaşanması burada ikamet eden kullanıcıları alandan uzaklaştırmış ve farklı bir kullanıcı kitlesi ile mekân arasında etkileşim meydana gelmiştir.

❖ **Mekân, Zaman ve Kültür Etkisi:**

Mengüç Caddesi sağlıklaştırma projesi ile tarihi yapılar ön plana çıkmıştır. Sosyal anlamda kullanılabilir alanlar oluşturulup turistik mekanların gelişmesi sağlamıştır. Proje kapsamında binalara sadece cephe düzenlemesi yapılması bazı eksiklikleri beraberinde getirmiştir. Mengüç caddesinde meydana gelen değişimlerin olumlu/olumsuz yönlerini, eksikliklerini ve bu eksikliklerin giderilmesi için plan-proje çalışmalarının başladığını katılımcı (K-8, 2023) şu şekilde ifade etmiştir:

“Mengüç caddesinde yapılan sokak sağlıklaştırma projesini birkaç yönden değerlendirebiliriz. Sadece sokak dokusu oluşturma açısından gayet güzel bir uygulama oldu. Ancak binaların yapı fiziki durumlarını ele alacak olursak, proje yalnızca cephe düzenlemelerini içerdiği için, binalarda fiziki olarak herhangi bir güçlendirme, restorasyon vb. çalışmalar yapılmadığı için proje bir yönüyle eksik kaldı. Sokak dokusunda yeni bir ticari aks oluştu, hemen hemen 24 saat yaşayan mekanlar ortaya çıktı. Ancak bu durum yalnızca bu sokaktan ibaret kaldı. Sokağa açılan diğer sokaklarda herhangi bir yenileme işlemi yapılmadığı için bölgede komple bir gelişme gözlemlenemedi. Ayrıca oluşan bu sokağın getirdiği ticari hareketlilikle, çevresindeki diğer sokaklarda mekânsal sorunlar da oluştu. Otopark problemi en belirgin problem oldu. Bölge genel olarak konumu itibarıyla merkezi bir konumda olmasına rağmen, tam bir çöküntü alanı halindedir. Sadece Mengüç caddesinde yapılan düzenlemeler, bölgeyi hareketlendirmek için yeterli düzeyde bir etki oluşturmadı. Bölgede çok fazla tescilli yapı olmasına rağmen, bütüncül bir planlama/projelendirme olmadığı için, yapılan çalışmalar bir yönüyle hep eksik kaldı. Sokağın mevcut kullanıcıları, yapılan sokak sağlıklaştırmasından sonra bölgeyi büyük oranda terk ederek yerlerini ticari işletmelere bıraktı. Bölgede yeni mülk sahipleri, yeni alan kullanıcıları oluşmuştur. Bu durumdan şikâyet eden de bulunmamaktadır. Mengüç caddesinde yapılan sokak sağlıklaştırma projesi, bölgede bütüncül bir proje yapılması ihtiyacını tetiklemiş ve bu doğrultuda da idarelerce çalışmalara başlanılmıştır.”

Şekil 3.24. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Mengüç Caddesi (Google Earth, 2023; Kişisel Fotoğraf Arşivimden Kullanılan Görseller).

Şekil 3.24. ve Şekil 3.25. incelendiğinde silüet içerisinde tarihi Konya evlerinin olduğu cephede uyumsuz yapıların olması dikkat çekmektedir. Yapılan sağlıklaştırma çalışması ile cephe ve sokak bakımlı bir yapıya sahip olurken dokuya aykırı olan yapılarında tarihi evler gibi aynı cephe rengi, kaplaması gibi özelliklere sahip olması tarihi yapıları baskı altına almaktadır. Günümüz mimari özelliklerine göre yapılan yapıların tarihi yapılardaki gibi mimari detaylarla kaplanmış olması dokuya ve silüete aykırı olan yapıların tarihi bir öneme sahipmiş gibi algılanmasına sebep olmaktadır. Bu durum eski ve yeni ayrımında ki farkın ve mekânda oluşan kimliğin hafızada farklı bir şekilde algılanmasına yol açmaktadır.

Şekil 3.25. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) Sağlıklaştırma Projesi Sonrası Mekânsal Yapıdaki Karakteristik Değişim – Topraklık Caddesi

Katılımcının belirttiğine göre çalışma alanında mevcut dokuya uygun sağlıklaştırma yapılması kente gelen turistlerin Mevlâna Türbesi dışında Tarihi Konya

Evlerinin yer aldığı başka bir yere (Mengüç Caddesi) yönlendirilmesi açısından kent merkezinde değer katmıştır. Çalışmaların ileriye dönük, uzun ömürlü projeler olmaması, istenilen etkiyi vermediği için yeterince turist çekememesi ve sadece cephe odaklı düşünülmesi yapıların taşıyıcı sistemine, dayanıklılığına dikkat edilmemesi açısından olumsuz etki bırakmıştır. Mengüç Caddesi ve Çevresinde yapılan kentsel sağlıklaştırma sonunda çevreyi etkileyen değişim oluşmamıştır çünkü proje beklenen ilgiyi görmemiştir. Birkaç bina sağlıklaştırması dışında mevcut durumda bir değişiklik yaşanmamıştır. Eski kullanıcılar ticari amaçlı kullandığı için yeni yapılan cephe düzenlemeleri de ticari amaçlı olarak devam etmektedir (K-9, 2023).

Şekil 3.26. Sağlıklaştırma Çalışması Sonrası Mengüç Caddesi ve Çevresinde Köhneleşen Mekânsal Doku (Kişisel Fotoğraf Arşivinden Kullanılan Görseller).

Katılımcı sağlıklaştırma çalışması ile eski yapıların yeni bir doku oluşturduğunu fakat bütüncül bir çalışmanın olmaması sadece cadde cephelerinde olumlu etki bıraktığını ifade etmiştir (K-3, 2023). Bir diğer katılımcı ise çalışmaların mekân ve kültürel sürekliliğin sağlanması açısından sadece sokak cephesi özelinde değil ada bütününde olması gerektiğini vurgulamıştır (K-4, 2023).

Mengüç Caddesi ve Çevresinde bütüncül çalışma yapılmasının gerekliliğini katılımcı (K-10,2023) şu şekilde belirtmiştir:

“Mengüç Caddesi özelinde cepheler haricinde bir restorasyon çalışması yapılmadığı için caddeye cephesi olan yapılar dışındaki binalar bakımsız kalmıştır. Çevredeki yapıların bakımsız kalması güvensiz bir bölgenin oluşmasına neden olmuş ve acil müdahale edilmesini zorunlu kılmıştır. Ticari canlılık açısından bölgedeki işyeri ve konutların fonksiyonlarında değişiklik yapılması gerekmektedir. Sağlıklaştırma çalışması sonrasında meydana gelen sorunların çözümü için Mengüç Caddesi ve çevresinde bütüncül bir çalışma yapılması gerekmektedir. Bölgesel ölçekte yapılacak kentsel yenileme çalışması ile hem eski-yıpranmış yapılar yenilenecek hem tescilli yapılar restore edilecek hem de bölgedeki kullanımların fonksiyonları değişecek sağlam sağlıklı ve güvenli yapılar oluşturulabilecektir.”

Sadece cadde üzerindeki yapılarda yenileme çalışmalarının yapılması diğer konut yapılarının köhnemesine ve terk edilmesine sebep olmuştur. Bu durum ise Rapoport'un (1977) belirtmiş olduğu zaman içerisinde toplumun yaşantıları, değerleri ve gelenekleri ile oluşan kültürün devamlılığı toplumun yaşam tarzlarını mekâna yansıtması ile mümkün olmaktadır. Sağlıklaştırma çalışması yapılan Mengüç Caddesi ve Çevresinde birkaç zaman sonra çalışmanın devamının gelmemesi neticesinde çöküntü alanı oluşmaya başlaması kültürel devamlılığının ve geleneksel yaşam tarzının sürekliliğinin sağlanmasının önüne geçmiştir.

3.2.4.2. IV. Bölge – İçerik Çözümlemesi

Mengüç Caddesinde yapılan sağlıklaştırma çalışması sonrasında imar planına bağlı olarak işlevsel değişikliklerin yaşanması ile sokak dokusunda yeni bir ticari aks oluşmuştur. İşlevsel açıdan cadde üzerindeki fonksiyon değişimleri, dokuyu değiştirirken aynı zamanda Mengüç Caddesinin kimliğinin de değişmesine neden olmuştur. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak hazırlanan içerik çözümlemesi Mengüç Caddesi ve Çevresindeki sağlıklaştırma projesinin olumlu/olumsuz etkileri Kimlik ve Öz Benlik – Aidiyet ve Yere Bağlılık – Mekân, Zaman ve Kültür Kavramları bağlamında ifade edilmiştir.

Mengüç Caddesi ve Çevresinde yapılan sokak sağlıklaştırma çalışmaları kimlik ve öz benlik kapsamında özgün dokusunun olumu olduğu; fiziki çevre ile uyumunun ise tarihi yapıların kazanımı açısından olumlu fakat eski yeni ayrımının önüne geçtiği için olumsuz bir etki bıraktığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Katılımcıların belirttiği ifadelerle göre aidiyet ve yere bağlılığın oluşmasını sağlayan mekânsal kalite ve estetik açıdan olumlu fakat yenilenen bir mekân olmasına rağmen yaşanan sosyo-ekonomik yapıdaki değişimler mekânın güvenliği açısından ise olumsuz bir etki bıraktığı tespit edilmiştir.

Ayrıca mekân, zaman ve kültür öğeleri kapsamında işlev ve yapı özgünlüğü açısından değişimin yaşanması çalışma alanını olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte yaşanan işlevsel değişimler hafıza ve kültürel doku açısından mekânın sosyal ve kültürel yapısının da olumsuz etkilendiği kullanıcılar tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 3.11. IV. Bölgenin (Mengüç Caddesi ve Çevresi) İçerik Çözümlemesi

IV. BÖLGE		KORUMA YENİLEME (Yeniden Geliştirme – Sağıklaştırma- Canlandırma)					
		Kimlik ve Öz Benlik		Aidiyet ve Yere Bağlılık		Mekân, Zaman ve Kültür	
		Özgün Doku	Fiziki Çevre ile Uyumu	Mekânsal Kalite ve Estetik	Güvenlik	İşlev ve Yapı Özgünlüğü	Hafıza ve Kültürel Doku
K-1	Olumlu	X	X				
	Olumsuz						
K-2	Olumlu			X			
	Olumsuz				X		
K-3	Olumlu					X	X
	Olumsuz						
K-4	Olumlu	X					
	Olumsuz		X			X	X
K-5	Olumlu	X	X	X			
	Olumsuz				X		
K-6	Olumlu	X					
	Olumsuz		X				
K-7	Olumlu			X			
	Olumsuz				X		
K-8	Olumlu						X
	Olumsuz					X	
K-9	Olumlu						X
	Olumsuz					X	
K-10	Olumlu						
	Olumsuz					X	X

Sağlıklaştırma projesi ise sadece sokak dokusu oluşturma özelinde olduğu için estetik açıdan verimli olduğu gözlemlenmiştir. Bölgede çok fazla tescilli yapı olmasına rağmen, bütüncül bir planlama/projelendirme olmadığı için, yapılan çalışmalar bir yönüyle hep eksik kalmıştır.

Sokağın mevcut kullanıcıları, yapılan sokak sağlıklaştırmasından sonra bölgeyi büyük oranda terk etmesi sosyal ve kültürel açıdan değişime neden olmuştur. Mengüç Caddesi ve Çevresinin terk edilmesi, bölgeye farklı etnik yapıdaki insanların yerleşmesi ile kentsel hafıza açısından olumsuz bir algının oluşmasını beraberinde getirmiştir. Böylece sadece Mengüç caddesinde yapılan düzenlemeler, bölgeyi hareketlendirmek için yeterli düzeyde bir etki oluşturmadığı gibi aksine Mengüç Caddesi dışındaki bölgenin köhnemesine ve bu bölgenin çöküntü bölgesi haline gelmesine neden olmuştur.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihi çevreler ve kentsel mekânlar geçmişten bugüne insanların yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü, sosyal ilişkilerini yürüttüğü ve fiziki olarak bu olayların gerçekleştiği mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların gündelik yaşamsal faaliyetlerini sürdürdüğü bu fiziki mekânlar, bireylerin zihninde çeşitli psikolojik evreler geçirip, mekânın algılanmasıyla birlikte edinilen deneyimlerin anı ve öz benliğe dönüştüğü yer olarak şekillenirken, insanların bu mekânlara zihinlerinde oluşturdukları çeşitli anlam ve kimliklerle biçim kazanmaktadır.

Kentsel mekânların şekillenmesinde ve kimlik kazanmasında kentin sosyo-ekonomik boyutu, doğal çevre koşulları ve iklimsel boyutu, işlevsel boyutu ve estetiksel boyutu gibi bir takım çevresel faktörler rol almıştır. Kentsel mekânlar kendisini sınırlandıran bu çevresel faktörler doğrultusunda birbirinden farklı özgünlüğe sahip yerleşimleri meydana getirmektedir.

İnsanların yaşam tarzlarını etkileyen zihinsel, coğrafi, kültürel ve fiziksel etmenlerin mekâna yansıtılması, kentsel mekân üzerinde sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve fiziki çevre koşullarının biçimlenmesinde görev almaktadır. Kentsel mekân üzerinde gerçekleşen bu eylemlerin bütünü de mekânın kimliğini tanımlı hale getirip kentin bir hafızaya sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Kentsel mekân üzerinde geçmişten bugüne süregelen yaşamsal faaliyetler toplumların ve kentlerin şekillenmesinde etkin rol almıştır. Kentsel mekanların ve tarihi çevrelerin günümüze değişim yaşayarak ya da bir bütün olarak ulaşmasında rolü olan sosyal, kültürel ve ekonomik temelli yaşamsal faaliyetlerin aktif bir dinamizme sahip olması bireylerin ve toplumun hafızası ile sağlanabilmiştir.

Geçmiş ile gelecek arasında bir ilişki kurulması ve ilişkinin sürdürülebilirliğinin olması hafıza kavramı ile sağlanmaktadır. Hafıza, geçmişi olumlu/olumsuz anılar ve deneyimler ile bugün hatırlatan ve geleceğe bu hatıralar doğrultusunda yön verebilen bir etkiye sahiptir. Yaşadığımız çevrelerde de hafızanın bu etkisi mekanlar üzerinden bireylere ve topluma yansımaktadır.

Mekân ve hafızanın etkileşimi kent kimliği kavramını oluştura algı, anlam ve aidiyet ve yere bağlılık gibi bileşenler ile meydana gelmektedir. Mekânın kullanıcı ile entegre olması ise mekân algısını ve aidiyeti ortaya çıkmaktadır. Öz benlik ve deneyim faktörlerinin bireylerin zihinlerinde çevreyi şekillendirmesiyle mekân anlam kazanmaktadır. Bireyin ve toplumun kentsel mekânda yaşadıkları anıların sosyal

ilişkilerin, katıldıkları faaliyetlerin ve yaşantılarının bütününün etkileşimi ile aidiyetleri ve yere bağlılıkları oluşmaktadır.

Tarihi çevreler, içinde barındırdığı anlam ve anılarla geçmiş ile gelecek arasındaki bağlantının sağlandığı önemli kentsel mekân öğelerindedir. Günümüzde sanayileşme ve gelişen teknoloji ile tarihi çevreler insan ölçeğinden küresel bir ölçeğe taşınarak geleneksel kent merkezlerinin arazi değerlerini ve arazi kullanım yoğunluklarını arttırarak bu mekanların tarihsel görüntüsünün hızla bozulmasına neden olmuştur. Tarihi kent merkezlerinde meydana gelen gelişmeler bu mekanların yıpranıp, köhnemesi ve çöküntü alanlarına dönüşmesine neden olmuştur. Yıpranan tarihi ve kültürel doku, geçmiş ve gelecek arasındaki bağlantının kurulduğu bu mekanlarda koruma kültürünün de değişime uğradığını ortaya çıkarmaktadır.

Küreselleşmenin getirmiş olduğu mutlak ekonomik büyüme hedefleri; toplumun ben merkezli, bireyci yaklaşımlarıyla hem sosyo-kültürel hem de sosyo-mekânsal yapıyı rant ve arazi spekülasyonuna odaklayarak tarihi çevre hafızasının öneminin yitirilmesine neden olmuştur. Konya Tarihi Kent Merkezi örneği bu bakımdan incelendiğinde tarihi dönemlere ait karakteristik yapının yansıtıldığı fiziki öğelerden; anıtsal yapı özelinde parçacıl ya da tekil olarak korunabildiği, sivil mimarlık ürünlerinin ise özgün değerinden büyük oranda kayıplar verilerek kent hafızasındaki yerinin kaybolduğu ve sembol niteliğinde varlığını sürdürdüğü gözlenmektedir. Konya kenti hafızasındaki değişimin sebebi Cumhuriyet Dönemi sonrasında Konya Kentindeki sanayileşmenin ve hızlı kentleşmenin sebep olduğu işlevsel ve mekânsal değişimler/dönüşümlerdir.

Konya tarihi kent merkezi, Selçuklu Dönemi kent merkezi yapısının Osmanlı Döneminde de aynı mekân kurgusuyla Ulu Cami, çarşı, yönetim ve halka ait konutlardan oluşan tarihi kent merkezi olarak kullanılmıştır. Kent, Cumhuriyet Dönemine kadar aynı merkez ekseninde gelişim göstermiştir.

Cumhuriyet Döneminden sonra 1960'lı yıllara kadar tek merkezli gelişen kent, sanayileşme süreci hızlı kentleşmenin etkisiyle geleneksel tarihi kent merkezine Kazım Karabekir, Nalçacı ve Vatan Caddeleri kesişimindeki yeni merkez eklemlenerek çok merkezli yapıya dönüşmüştür. Bu dönüşümde 1980'lerin ikinci yarısından itibaren metropolitenleşme sürecinin de başlamasıyla kentin hızla yayılıp çok merkezliliğinde planlama ilkesi olarak kent mekanına yansımıştır. Böylece tarihi kent merkezine olan baskı da Zafer, Nalçacı caddesi gibi yeni oluşan merkezi iş alanlarına yönlendirilmiştir. Tarihi dokudaki yeni açılan yollar, kent içi toplu taşıma düzenlemeleri, kentsel tasarım uygulamalarıyla ada büyüklükleri parçalanarak bozulmuştur.

1980-2000 arası dönem incelendiğinde planlı döneme geçilmesi ve planlı dönemin getirdiği şartların uygulanmaya başlanması ile birlikte ada büyüklüklerinin mekânsal yapısındaki parçalanmalar süregelmiştir. Çarşı ve Konut adalarında yeni inşa edilen yapıların ölçeği büyümüştür.

2000’li yıllara gelindiğinde ise tarihi çevre düzenleme projeleri ile Mevlâna Müzesi ve yakın çevresi yenileme ve yeniden geliştirme çalışmalarına konu olmuştur. Turizme yönelik yapılan bu uygulamalarla alanın kullanım yoğunluğu artarak ticari hacmi de önem kazanmıştır. Bedesten Çarşısı ve Çevresinde tescilli yapıların dışındaki yapılarda değişimler meydana gelmiştir. Ticari kullanım yoğunluğunu karşılamak amacıyla mevcut ticari yapının dokusundan farklı olarak çok katlı iş merkezi gibi blok yapı grupları inşa edilmeye başlanmıştır. Çalışma alanında yer alan konut alanlarında imar planına da bağlı olarak yoğunluk artışı meydana gelmiş ve müstakil bahçeli konutlardan, blok-apartman yapılarına geçişler yaşanmıştır. Bu durum mevcut dokunun değişmesine ve kimliğin tahrip edilmesine neden olmuştur.

Günümüzde ise 2020’li yıllar ele alındığında bir önceki dönemden itibaren artarak devam eden ticaret, turizm ve konut kullanım yoğunluğunun hızla genişlik kazanması mekânsal yapıda yıpranmaları meydana getirmiştir. 2020’li dönemde Ticari kullanımın yoğunlaşması mevcut yapıların yıpranmasına ve yetersiz kalmasına neden olmuştur. Yıpranan yapıların yıkılarak yerine imar planına bağlı olarak dokuya uygun yeni yapıların inşa edilmesi planlanmıştır.

Metropolitenleşmenin getirisi olan artan nüfus ve üretim/tüketim artışı ile birlikte özellikle tarihi kent merkezinde yapılaşma baskısının artmasıyla birçok tarihi yapının yıkılıp çok katlı modern yapılara dönüştüğü ve koruma ilkelerinin yenileme projelerinde tarih – kent turizmi odaklı olarak yerin mekânın ruhuna aykırı bir şekilde yapıldığı gözlemlenmektedir.

Konya tarihi kent merkezinde de görüldüğü üzere tarihi çevrelerde meydana gelen bu değişimler/dönüşümler mekânın sürekliliği, zamanın getirdiği şartlara uyumu ve kültürel açıdan önemi bu alanların hafızlarda yerini etkilemektedir. Tarihi çevrelerin sürekliliği bireyin/toplumun kültür, gelenek ve göreneklere bağlı olarak mekânsal yapı ile uyumu ve buna göre bir yaşam tarzını oluşturup devam ettirmesi gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilebilmesi ise tarihi çevrelerin sosyal ve fiziki koşullarının iyileştirilmiş yenilenmiş bir biçimde olmasına bağlı kalmaktadır. Kentin merkezinde yer alan zaman içerisinde yıpranan, köhneleşen ve terk edilen tarihi çevrelerin kente kazandırılması yenileme çalışmaları ile mümkün olmaktadır. Kültürel öneme sahip,

mekân ve hafıza etkileşiminin belirgin bir şekilde hissedildiği tarihi çevrelerde yenileme çalışmaları bu mekanların özgün niteliklerinden bağımsız uygulanması durumunda hem kullanıcılar hem de kentin bütününe olumsuz bir etki bırakacaktır.

Konya tarihi kent merkezinde yer alan Tarihi Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı ve Mengüç Caddesi ve Çevresini kapsayan bölge çalışma alanı olarak belirlenen alanda yapılan kentsel yenileme çalışmalarının olumlu/olumsuz yönleri ile Konya Tarihi Kent Merkezinde birtakım etkiler bırakmıştır.

Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi, Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi, Mevlâna Kültür Vadisi Projesi- Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresi, Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi irdelenmiştir.

I. Çalışma Bölgesi Olan Geleneksel Bedesten/Arasta Kesimi ve Çevresinin Düzenlenmesi

Bedesten Çarşısı ve Arasta bölgesinde ana taşıt güzergahlarının yer aldığı caddelerin cephesi haricindeki işyerleri atıl durumda bulunan yapıların fiziksel koşulları yapılan sağlıklaştırma ile iyileştirilmiştir. Gündüz yoğun kullanımı olan Bedesten Çarşının akşam saatlerinde kullanım yoğunluğunun olmaması güvensiz mekân haline gelmesine neden olmuştur. Kapsamlı ve detaylı çalışmalar ile güvenlik probleminin önüne geçilmiştir. Bina cepheleri, peyzaj, döşemeler ve tasarım yönünden yaşanan gelişmeler hem estetik açıdan hem de mekânın güvenliği açısından olumlu bir etki bıraktığı gözlemlenmiştir.

Kentsel gelişme ile birlikte ticari kullanımın daha da yoğunlaştığı Bedesten/Arasta bölgesinde ticari yapıların yetersiz kalması neticesinde blok ve çok katlı iş merkezi yapıları oluşmuştur. Taşıt güzergahlarının bulunduğu caddelerin çeperinde yer alan yapıların Bedesten Çarşısında yapılan sağlıklaştırma çalışması ile birlikte düzenlenmesi silüet ve mimari özellikleri açısından Tarihi Bedesten çevresinde duvar etkisi yapmıştır. Nitekim, Tarihi Bedesten Çarşısının kimliğini oluşturan ve mekânsal hafızasına yön veren sade/yalın yapısından farklı bir strüktürde inşa edilen bu yapılar Bedesten Çarşısının kimliğini baskılamıştır.

II. Çalışma Bölgesi Olan Mevlâna Çarşısı Yenileme Projesi

1960-1980-2000-2020 dönemlerine ait halihazır doku analizlerimize göre Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi arasında büyük bir yapı kütleleri olarak bulunan, cephe ve malzeme özellikleri açısından uyumsuz olan ve bir perde gibi alanı kapatan Mevlâna Çarşısının kaldırılması estetik ve doku açısından olumlu bir etki bırakmıştır. Alanda boşaltma yolu ile açılan Mevlâna Çarşısının yerine yeni yapılan yapı ve

boşluklarda ise oluşan güvenlik sorunu çözülerek yapı kalitesi arttırılmış ancak, kütle/gabari açısından geleneksel dokuya aykırı yapıların inşa edilmesi ile özgün kimlik bozulmuştur. Nitekim katılımcıların hafızasında da ilgili yer düzenlemesi özgün kimliği yansıtmamaktadır. Eski İl Halk Kütüphanesi, Şifa Restoran, Bolulu Etliemek, Hediyelik Eşya Satış Yerleri, Antika Satış Yerleri gibi mekânda yer olgusunu oluşturan alanların yenileme ile kaldırılması bu mekanların hafızada edinilen yerinin de yitirilmesine neden olmaktadır.

Bölge içerisine taşıt girişinin olmaması ile yaya ve trafik güvenliği artarken taşıt trafik yoğunluğunun hafiflemesi için üretilen alternatiflerin yetersiz kalması ve özel araca bağımlılığın artması Bedesten Çarşısı ve Mevlâna Türbesi önünde ki ana taşıt yollarının yoğun kullanımına sebep olmuştur. Bedesten Çarşısı içi yeni Mevlâna Çarşısı ve Çevresi her ne kadar taşıt trafiğinden arınmış olsa da çevrede yer alan Mevlâna Caddesi ve Aziziye Caddesi gibi ana güzergâhların yoğun kullanımı iki bölgenin trafiğe bağlı olarak bağlantısının zayıf kalmasına neden olmuştur. Mevlâna Külliyesi çevresinde silüete daha uyumlu yapıların yapılması ve geçirgen bir mekânsal yapıya sahip olması açısından da olumlu olmuştur.

İmar planı çalışmalarına bağlı olarak yeniden geliştirilen alanda yoğunluğun azalmaması ve yeni inşa edilen yapıların cephe özellikleri ve malzeme seçimi, yükseklik gibi mimari özelliklerinin kendi içerisinde benzerlik göstermesi Bedesten Çarşısı çevresinde kimliksiz bir alan oluşturmuştur.

Yenileme çalışması ile Bedesten Çarşısı gibi kültürel değerlerin ve sosyal etkileşimin mekâna yansıdığı alanda oluşan yeni Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı bireylerin zihninde oluşan ve hayal edilen Bedesten Çarşısı algısından farklı bir biçimde yer almıştır. Tarihi ve kültürel bir öneme sahip olan Bedesten Çarşısı ile yapısal özellikleri ve morfolojisi farklı olan bir alan oluşması hem mekânın kimliğinin hem de ruhunun sürekliliğinin sağlanması açısından olumsuz etki bırakmaktadır.

III. Çalışma Bölgesi Olan Tarihi Buğday Pazarı ve Çevresi

Yapılan yeniden geliştirme çalışması ile birlikte Buğday Pazarı ve Çevresi geçmişte taşıdığı izlerin bir kısmını mekân üzerinde bulundurması ve arkeolojik çalışmalar ile yenileme çalışmasının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Yıpranarak büyük bir bölümü kaybolan ve çalışma öncesinde otopark olarak kullanılan Buğday Pazarı eski işlevine çarşı yapısı olarak geri kazandığı tespit edilmiştir.

İmar planı uygulama koşulları doğrultusunda yeni yapılan Buğday Pazarı Çarşısının mimari yapısı ve özellikleri günümüz yapı tekniğine uygun olarak yapılması

ile özgün durumundan farklı olsa da bölgede kentsel hafızanın varlığının mekânsal yapı üzerinde sürdürülmesi açısından olumlu bir örnek olmuştur. Tarihi Buğday Pazarı'nda yapılan yenileme projesi ile geçmişin ve kültürel değerlerin kentsel hafıza içerisinde aktif bir yapıda hep var olduğunu ortaya çıkarmıştır.

IV. Çalışma Bölgesi Olan Mengüç Caddesi Sağlıklaştırma Projesi

Sağlıklaştırma projesi ise sadece sokak dokusu oluşturma özelinde olduğu için estetik açıdan verimli olduğu gözlemlenmiştir. Sağlıklaştırma projesi yalnızca cephe düzenlemelerini ele aldığı için, tescilli yapılar dışındaki binalarda fiziki olarak herhangi bir güçlendirme, restorasyon gibi çalışmaların yapılmaması yönüyle eksik kalmıştır. Mengüç Caddesinde yapılan sağlıklaştırma çalışması sonrasında imar planına bağlı olarak işlevsel değişikliklerin yaşanması ile sokak dokusunda yeni bir ticari aks oluşmuştur. İşlevsel açıdan cadde üzerindeki fonksiyon değişimleri, dokuyu değiştirirken aynı zamanda Mengüç Caddesinin kimliğinin de değişmesine neden olmuştur.

Mengüç Caddesine bağlanan diğer sokaklarda herhangi bir yenileme çalışması yapılmadığı için bölgede bütüncül bir gelişme yaşanmamıştır. Mekânsal yapıda oluşan değişimin sadece Mengüç caddesi ile sınırlı kalması ve çevresinde fiziksel çalışmaların yapılmaması bölgenin terk edilmesine neden olup bu bölgeyi çöküntü alanı haline getirmiştir. Nitekim sadece Mengüç caddesinde yapılan düzenlemeler, bölgeyi hareketlendirmek için yeterli düzeyde bir etki oluşturmadığı gibi aksine Mengüç Caddesi dışındaki bölgenin köhnemesine ve bu bölgenin çöküntü bölgesi haline gelmesine neden olmuştur.

Bölgede çok fazla tescilli yapı olmasına rağmen, bütüncül bir planlama/projelendirme olmadığı için, yapılan çalışmalar bir yönüyle hep eksik kalmıştır. Sokağın mevcut kullanıcıları, yapılan sokak sağlıklaştırmasından sonra bölgeyi büyük oranda terk etmesi sosyal ve kültürel açıdan değişime neden olmuştur. Mengüç Caddesi ve Çevresinin terk edilmesi, bölgeye farklı etnik yapıdaki insanların yerleşmesi ile kentsel hafıza açısından olumsuz bir algının oluşmasını beraberinde getirmiştir. Mengüç caddesinde yapılan sokak sağlıklaştırma projesi, bölgede bütüncül bir proje yapılması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Konya tarihi kent merkezinde yer alan Tarihi Bedesten Çarşısı-Mevlâna Çarşısı-Buğday Pazarı ve Mengüç Caddesi ve Çevresini kapsayan bölgede kentsel yenilemeye konu çalışmaların temel problemi gerek ekonomik gerekse sosyal sebeplerden dolayı bütüncül ve kapsamlı çalışmaların yapılamamasıdır. Yıpranan tarihi kent merkezinde

aidiyeti artıran ögeler; güvenlik, yaya kurgusu, kültürel süreklilik ve mekânın sürdürülebilirliği bütüncül çalışmalar ile sağlanmaktadır.

Çalışma Sonucunda Konya Tarihi Kent Merkezi ile Bütünleşik Olarak Alana İlişkin Getirilen Öneriler ise:

Yeniden geliştirme, sağlıklılaştırma, koruma modelleri ile yapılan projeler birbirinden bağımsız eski kentsel doku izlerini ve aidiyet-yere bağlılık mekân-zaman-kentsel hafıza bileşenlerini dikkate almadan parçacıl olarak uygulanmıştır. Koruma planında bütünlük ilkesi tarihi doku-mekân-hafıza ilişkisini göz ardı ederek yeni yapılaşma düzeni önerilmiştir. Bu doğrultuda işlev ve estetik açıdan mekânın fiziki şartlarının belirlenmesinden önce mekâna ruhunu veren, özgünlüğünü koruyan, sosyal ve kültürel hareketleri göz önünde bulunduran plan çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Bütüncül bir şekilde hazırlanan plan ve projeler imkanlar dahilinde eş zamanlı olarak uygulanması mümkün olmayabilir; fakat bu durumda etaplama ile birbirini takip eden uygulamaların yapılması süreci hızlandıracaktır. Çalışmaların uygulama aşamasında mekân ve kimlik açısından uyumsuz süreçlerin yaşanması durumunda ise etaplar içerisinde geri dönüşler ile çalışmalar daha nitelik kazanabilecektir. Yenileme çalışmaların bu yönde yapılması Bedesten Çarşısı ve Çevresi, Mevlâna Külliyesi ve Mengüç Caddesi Çevresinin uyumlu ve birbiriyle bağlantılı gelişmesini sağlayıp kentsel hafızanın ve mekânsal yapının canlı kalmasının önünü açacaktır.

Kültürel değerlerin ve imgelerin mekân üzerinde geçmişin izlerini ilk günkü gibi yansıtılması yapılacak bütüncül çalışma ile kent içerisinde işlevsiz kalan tüm alanların canlandırılarak mekânın sahip olduğu dokusunun korunabilmesi ile sağlanmaktadır. Bu hususta yapılan çalışmalar bireylerin ve toplumun algısındaki Bedesten Çarşısı ve Çevresi, Mevlâna Külliyesi ve Mengüç Caddesi Çevresinin özgün yapısının devam etmesini sağlayacağı gibi olumsuz neticeleri de beraberinde getirebilmektedir.

Çalışma alanına konu bölge birçok potansiyeli içinde barındırmaktadır. Sit alanı içerisinde olması, sivil mimarlık örneği ve tescilli yapıların bulunması, tarihi ve turistik mekanlara yakınlığı, ulaşım kolaylığı vb. özellikleri ile bütüncül bir şekilde yenileme projesine konu edilmesi durumunda, Konya tarihi kent merkezini kültürel değerlerin, mekânsal dokunun ve kentsel hafızanın sürdürülebilir bir biçimde yansıtıldığı geniş bir odak noktası haline gelecektir.

Konya tarihi kent merkezinde bulunan çalışma alanında geçmişte ve bugünde kentsel dokuda ve morfolojide meydana gelen değişimler meydana geldikleri dönemin izlerini yansıtmaktadır.

5. KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (2017), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2017.
- Alterman, R., 1991, Dilemmas about cross-national transferability of neighborhood regeneration programs. In: Alterman, R., Cars, G. Eds., Neighborhood regeneration: An international evaluation, Mansell, New York.
- Andersen, H. S., Leather, P. 1998, Housing Renewal in Europe, The Policy Press, London.
- Amsterdam Bildirgesi, 1975, The Declaration of Amsterdam. <https://www.icomos.org/en/and/169-the-declaration-of-amsterdam>.
- Arabacıoğlu, F. P. 2007, Sur - Kent İlişkisinin Çevre Düzenleme Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Assmann, J., 2001, Kültürel Bellek, İstanbul, Ayrıntı Yayıncılık.
- Assmann, J. (2015), Kültürel Bellek. (Çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atak H. (2011), “Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme”, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Cilt 3, Sayı 1, 2011, s. 168.
- Atçeken, Z., (1998), Konya’daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VI. Dizi, Sayı-46, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Avcıoğlu, S., 2009, Tarihi Çevrelerde Kentsel Yenileme Eğilimleri: Tuzla Köyiçi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.
- Aydın, S., (1999), Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği, Ankara, Öteki Yayınları.
- Barthes, R., 2008, Göstergibilimsel Serüven, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Baydar, F., Baydar, L. (1954), Konya İmar Planı İzah Raporu, 1954.
- Baykara, T. (1998). Türkiye Selçukluları Devrinde Konya, Konya Valiliği, İl Kültür Müdürlüğü Yayını, Arı Ofset Matbaacılık, Konya.
- Bildirici, M. (1994). Tarihi Su Yapıları -Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Yalvaç, Side, Mut, Silifke. T.C Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 40’ıncı Kuruluş Yılı, DSİ Teknoloji Dairesi Başkanlığı Basım ve Foto-Film Şube Müdürlüğü, Ankara.

- Boyer, M. C. (1996). *The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments* (New Ed edition). Cambridge, Mass. London: MIT Press.
- Cansever, T. (2016), *Kubbeyi Yere Koymamak, İslam ve Şehir*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Carmon, N., 1999, Three generations of urban renewal policies: analysis and policy implications, *Geoforum* 30 1999, 145-158
- Cerulo, K. A. (1997), “Identity Construction: New Issues, New Directions”, *Annual Review of Sociology*, Vol. 23,1997, s.386.
- Crowe, N., 1995 : *Nature and the idea of a man-made world, an investigation into the evolutionary roots of form and order in the built environment*, The MIT Press, USA.
- Çavdar Ü, Sayan M S (2003). *Tarihi Kent Dokularında Dönüşüm ve Süreklilik: Antalya Kaleçi Örneği*, Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı, Antalya, Ülkü, M. Selçuk, *Uluslararası 14.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Msu/Fındıklı, Ankara.
- Çetiner, A. 1981, *Şehir Yenilemenin ve Korunanın Prensipleri*, İstanbul Sempozyumu, 20-21 Kasım 1981, SĞSAV Yayınları, İstanbul.
- Çiftçi Ç. ve Kunt F. (2018). *Investigation Of Konya City Cultural Heritage Management And Sustainable Urban Development Relationship* *International Journal Of Ecosystems And Ecology Science (IJEES)*, 8(4), 663-668.
- Çubuk M., Yüksel G., Karabey H., (1978), *Yapılanmamış Kentsel - Kamusal Dış Mekanlar*, *Yapı Dergisi*, 30, 27-54, İstanbul.
- Dalbay, R. S. (2018), “Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 31, s.161-176, 2018.
- Demirtaş, H. A. (2003), “Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar”, *Ankara Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, Bahar Sayısı (1), Ankara, 2003 s.130.
- Deniz, K., 2004, *Konya’da Farklı Üç Kentsel Mekânda Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Diacon, D., 1991, *Deterioration of the Public Sector Housing Stock*, Gower Publishing,Comp, England.
- Dizman, İbrahim, (2017), *Ordu: Çoklu Bir Kimlik Bileşkesi*, Karadeniz’in Kaybolan Kimliği, (Der. Uğur Biryol), İletişim Yayınları, İstanbul.

- EDAW, (1996), Manchester Master Plan, <https://confidentials.com/manchester/manchester-ira-bomb-twenty-years-on> [Erişim Tarihi:11.03.2023].
- Emre, A, (2017), Şehirlerin Hafızası, Düşünen Şehir Dergisi, Sayı 1, ss.10-11, Mart 2017, Kayseri.
- Erden, Y. D., 2003, Kentsel Yenileşmede Bir Araç Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ergenç, Ö. (1995). Xvi. Yüzyılda Ankara ve Konya, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayını, Sf.32-38, Turan Kitabevi, Ankara.
- Ergun, D. (2000). Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik, Ankara, İmge Kitabevi.
- Erikson E.H. (1968), Identity: Youth and Crisis, New York, W.W. Norton Company, 1968.
- Eseroğlu, İ. (2018), Kentsel Dönüşümde Kültürel Birikimin Sürekliliği ve Korunması Sorunu: Konya-Mevlâna Kültür Vadisi Projesi Örneği. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.
- Eskidemir, K. 2016, Kent Morfolojisi Ve Kültür: Anadolu Ve İtalya Kentleri Karşılaştırmalı Analizleri, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Faust, B. B., & Smardon, R. C. (2001). Introduction and overview: environmental knowledge, rights, and ethics: co-managing with communities. *Environmental Science & Policy*, 4(4-5), 147-151.
- Garcia, P. R. (2008). The role of the port authority and the municipality in port transformation: Barcelona, San Francisco and Lisbon. *Planning Perspectives*, 23(1), 49-79.
- Gerekçe Raporu, (2021). Konya İli, Meram İlçesi, Buğday Pazarı Çevresi Kentsel Yenileme Alanı Gerekçe Raporu, 2021.
- Glass, R. 1964, Aspects of change. In London: Aspects of change, edited by the Centre for Urban Studies, introduction, London.
- Google Street View Görüntüleri, (2023), Google Earth Sokak Görüntüleri, 2023.
- Google Earth, (2023), Google Earth Uydu Görüntüleri, 2023.
- Halbwachs, M. (1992). The Social Frameworks of Memory, London: The University of Chicago Press.
- Halbwachs, M. (2018). Kolektif Hafıza. (Çev. Banu Barış). Ankara: Heretik Yayınları.

- Harrison, S., and Dourish, P., 1996: Re-place-ing space: the roles of place and space in collaborative systems, Proceedings of the ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work CSCW'96 (Boston, MA), 67-76. New York: ACM.
- Hasol, D. (1998). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (yedinci baskı). Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Hauge Å. L. (2007), "Identity And Place: A Critical Comparison Of Three Identity Theories", Architectural Science Review, March 1, 2007, Erişim: <https://www.researchgate.net/publication/233630419>.
- Hummon, D. M. (1992). Community Attachment: Local Sentiment And Sense of Place. I. Altman, & S. M. Low içinde, Place Attachment (s. 253-277). New York: Plenum Press.
- Huysen, A., (1999). Alacakaranlık Anıları Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek, Çev. Kemal Atakay, Metis Kitap.
- Karatay Belediyesi, (2009), Topraklık ve Mengüç Caddeleri Sağıklaştırma Projesi Analitik Etüt Raporu, Karatay Belediyesi, 2009.
- Karpuz H, 2009, Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 1. ve 2. Cilt, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XXVII Dizi, 12 Ankara.
- Kennedy, M., Leonard, P. 2001, Dealing With Neighborhood Change: A Primer On Gentrification And Policy Choices, Washington, DC, The Brookings Institute, USA.
- Keleş, R., 1998. Kentbilim Terimleri Sözlüğü, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kiper H. P., 2006, Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye Bodrum Örneği, (1. Baskı), Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayını, İstanbul, 2006, ss. 18.
- Konya Büyükşehir Belediyesi, (2020), Konya Büyükşehir Belediyesi, Mevlâna Çarşısı ve Altın Çarşı Dönüşüm Projesi, <https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=7635> , Erişim:27.03.2023.
- KBB, (2023), Konya Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Müdürlüğü, Planlama Bürosu Arşivi, Konya, 2023.
- Konyalı, İ.H., (1964), Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi, Yeni Kitap Basımevi, Konya.

- Koruma Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu, 2005, Konya Tarihi Kent Merkezi ve Çevresi 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu, 2005.
- Kömürcüoğlu, A. (1947), Konya İmar Planının Son İzah Raporu Hülasesi, Arkitekt Dergisi 4(16),14-17, Cumhuriyet Matb., İstanbul, 1947.
- Küçükdağ, Y. (1989), Lale Devri'nde Konya, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Lynch, K. (1960), The Image Of The City, Boston: Harvard University Pres.
- Madanipour, A. (2017). Cities in Time: Temporary Urbanism and the Future of the City. London: Bloomsbury Academic.
- Malet, H., 1977, Bridgewater: The Canal Duke, 1736-1803 , Manchester University Press, Manchester.
- Manzo, L. C., (2003),“Beyond House And Haven: Towarda Revisioning Of Emotional Relationships With Places”, Journal of Environmental Psychology, 23, 2003.
- McDonald, S., Malys, N., & Maliene, V. (2009). Urban regeneration for sustainable communities: A case study. Technological and Economic Development of Economy, 15(1), 49-59.
- Meşhur, Ç. M., 1999, Tarihi Çevrelerin Korunması Sürecinde Yeni Yaklaşımlar Amasya Kenti, Yalıboyu Evleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Morley, D. ve Robins, K. (1997). Kimlik Mekânları, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Muşmal, H., 2008, 1867 Konya Çarşısı Yangını Ve Etkileri Üzerine Bir İnceleme Denemesi, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs 2008 Cilt : 32 No:1 97-116
- Muşmal, H., Çetinaslan, M., 2009, Bir Keşif Defteri Işığında Konya Kapı Camii“nin İnşa Süreci ve Mimari Özellikleri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 6, Kış 2009, s.447,
- Nicholas Abercrombie, (2000) Stephan Hill, Bryan S. Turner, The Penguin Dictionary Of Sociology, 4th Edition, London, Penguin Boks, 2000, s.171.
- Nora, P, (1989). Between Memory and History: Les Lieux de Memoire, M. Roudebush.
- Nora, P, (2006). *Hafıza Mekânları*. (Çev. Mehmet Emin Özcan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Norberg-Schulz, C., 1971: Existance, space and architecture, Praeger Publishers, New York.

- Norberg-Schulz, C. (1979). *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*. New York, Rizzoli Publishing.
- Ocakçı, M. (1993), *Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Kent ve Çevre Planlamaya Ekolojik Yaklaşım*, 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu, İstanbul: Kasım 7-9.
- Olgun, İ. (2009), *Kentsel Değişim Sürecinde Kentsel Okuma ve Bellek İlişkisi*, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Olick, J. K., Seroussi, V. V., Levy, D. (2011). *The Collective Memory Reader*. Oxford University Press, Birleşik Krallık, 497 p.
- Özdemir, M.Ç (2008), *Türkiye’de Sosyoloji (İsimler - Eserler)*, Phonix Yayınevi, Ankara.
- Özden, P. P. (2008), *Kentsel Yenileme, İmge Kitapevi*, Ankara.
- Poete, M., 2010, *Formation Et Évolution De Paris, France.*, Nabu Press.
- Prohansky, H.B., Abbe K.F., Kaminof R., (1983), *Place Identity, Physical Word Socialization of the Self*, *Journal of Environmental Psychology*.
- Project Ciutat Vella, 1986, *Revitalization of the Historical Center of Barcelona (Spain)* [online], <http://habitat.aq.upm.es/bpes/onu98/bp443.en.html>, [Erişim Tarihi:11.03.2023].
- Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form: Towards a Man-Environment Approach to Urban Form And Design*, Pergamon Press, Oxford, England.
- Resmî Gazete, 1983, *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*, 2863 Sayılı Kanun, 23 Temmuz 1983.
- Rossi, A., 2006, *Şehrin Mimarisi*, İstanbul, Kanat Kitap.
- Solak S., (2014), *Mekân-Kimlik Etkileşimi ve Kentsel Mekândaki Tezahürleri*, Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Spencer, C., (2005), “Place attachment, place identity and the development of the child’s self-identity: searching the literature to develop and hypothesis”, *International Research in Geographical and Environmental Education*, Vol:14, Issue: 4, 2005 pp. 305–309.
- Steele, F. (1981). *The Sense of Place*. Boston: CBI Publishing.
- Stanciulescu, G. C., Dragulanescu, I. V., Andrei, I., & Stan, T. A. (2014). *European cultural and touristic heritage: Sighisoara vs. Verona*. *Amfiteatru Economic Journal*, 16(Special No. 8), 1160-1177.
- Stumpo S. (2010), *The Sustainability of Urban Heritage Preservation The Case of Verona, Italia*, Inter-American Development Bank Institutional Capacity and Finance Sector Discussion Paper No. Idb-Dp-128, Nw, Washington, D.C., U.S.A.

- Şentürk, A. (2018), Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Weeks, J. (1998), "Farklılığın Değeri", Kimlik: Topluluk/ Kültür/Farklılık J., Rutherford, vd., İstanbul, Sarmal Yayınları, 1998, s.85.
- Tanyeli, U. (1987). Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11-15. Yy), İtü Mimarlık Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1987.
- Tajfel H., 1981. Human Groups and Social Categories. Cambridge University Press, Cambridge
- Tajfel, H. (1982). "Social psychology of intergroup relations". Annual Review of Psychology, 33,1-39.
- Taşçı, Y., Berksan, H. (1968), 1/5000 ve 1/1000 Ölçekli İmar Planı İzah Raporu.1968.
- Taşçı, Y. Berksan, H. (1978), Organize Sanayi Bölgesi 2. Etap İmar Planı İzah Notu, 1978.
- Taşçı, Y. (1998), Kon-Plan 2020; Konya 2020 Nazım Plan Revizyonu Raporu (Birinci Kısım), Ankara:Taşçı Mimarlık ve Planlama Atölyesi, 1998.
- Tekeli, İ. (1991). Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara,
- Ter, Ü. (2002). Konya Kenti Açık Yeşil Alan Varlığı İçinde Tarihi Kent Merkezinin Kentsel Tasarımı Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Till, K. E. (2005). The New Berlin: Memory, Politics, Place. University of Minnesota Press, London, 281 p.
- Tiesdell S., Oc, T., Heath, T., 1996, Revitalizing historic urban quarters, s.106, Architectural Press, Oxford.
- Topçu, K.D. (2011), "Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:8 Sayı:2 Yıl:2011, ss. 1048-1072. s.1052.
- Turner, J. C. (1991). Social influence. Buckingham: Öpen University Press.
- Urbanismo E História De Barcelona, (2011), Degustando Barcelona, Urbanismo E História De Barcelona, [online], http://degustandobarcelona.blogspot.com.tr/2011_01_01_archive.html, [Erişim Tarihi:11.03.2023].
- URL-1, 2023, <https://www.merhabahaber.com/beton-meydan-tepki-toplamaya-devam-ediyor-246143h.htm>.

URL-2, 2023, <https://www.kerimlerplanlama.com/ticari-tesisler/eskibugday-pazari/>

URL-3, 2023,
http://wowturkey.com/t.php?p=/tr181/Muammer_Uluturk_konyabugday.jpg

Urry, John, (2018), Mekânları Tüketmek, (Çev. Rahmi G. Ögdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Uysal, M. (2010). Tarihsel Süreçte Geleneksel Konya Çarşısı İçin Bir Mekânsal Analiz. Milli Folklor, 22(86).

Uzunoğlu, N., 2018, Kültürel Miras Alanlarının Toplumsal Bellek Bağlamında Yeniden İşlevlendirilmesi: Haydarpaşa Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Williams, G., 2000, "Rebuilding the Entrepreneurial City: The Master Planning Response to the Bombing of Manchester City Centre", Environment and Planning: Planning and Design, 27: 485-505 (2000).

Venedik Tüzüğü, 1964, Tarihi Anıtların ve Yerleşmenin Korunması Onarımı İçin Uluslararası Tüzük. II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi.

Yenice, M. S. (2012). Konya kentinin planlama tarihi ve mekânsal gelişimi. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Fen Bilimleri Dergisi, 28(4), 343-350.

Yenice, M. S. (2011). Tarihi Kent Merkezlerinde Sürdürülebilir Yenileme İçin Bir Model Önerisi; Konya Örneği, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yılmaz, Ö, (2019), Kent Belleği Olgusunun Konya Kenti Örneğinde İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

EKLER**EK-1 Mülakat Soruları.****MÜLAKAT SORULARI**

1. Bedesten Çarşısı ve çevresini (Mevlana Çarşısı-Altın Çarşısı) kullanıyor muydunuz? Ne sıklıkla (.....) ve ne amaçla (.....) kullanıyordunuz?
2. Bedesten Çarşısı ve çevresinde (Mevlana Çarşısı-Altın Çarşısı) yapılan değişimi/dönüşümü beğendiniz mi? Olumlu ve olumsuz yönleri sizce nelerdir?

ESKİ HALİ	YENİ HALİ
	
	

OLUMLU	OLUMSUZ
1).....	1).....
2).....	2).....
3).....	3).....

3. Mengüç Caddesi ve çevresini kullanıyor muydunuz? Ne sıklıkla (.....) ve ne amaçla (.....) kullanıyordunuz?
4. Mengüç Caddesi ve çevresinde yapılan kentsel sağlıklılaştırmayı beğendiniz mi? Olumlu ve olumsuz yönleri sizce nelerdir?

OLUMLU	OLUMSUZ
1).....	1).....
2).....	2).....
3).....	3).....

5. Mengüç Caddesi ve çevresinde yapılan kentsel sağlıklılaştırma sonrasında sosyal ve ekonomik yapıda değişim meydana gelmiş midir? Eski kullanıcılar sağlıklılaştırma çalışmaları sonrasında normal yaşantılarına devam edebilirler mi?
6. İlgili alanlarda bütüncül bir kentsel yenileme çalışması yapılmış olsaydı bu alanların mekânsal yapısı ve tarihi çevre ile uyumu nasıl olurdu?

EK-2 Mülakat Yapılan Katılımcıların Listesi

Katılımcı Görüşme Sırası	Katılımcının Mesleği	Katılımcı Görüşme Tarihi
K-1	Şehir Plancısı	24.03.2023
K-2	Harita Mühendisi	24.03.2023
K-3	Şehir Plancısı	24.03.2023
K-4	Harita Mühendisi	24.03.2023
K-5	Şehir Plancısı	24.03.2023
K-6	Şehir Plancısı	24.03.2023
K-7	Şehir Plancısı	24.03.2023
K-8	Şehir Plancısı	24.03.2023
K-9	Mimar	24.03.2023
K-10	Şehir Plancısı	24.03.2023

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı :
Uyruğu :
Doğum Yeri ve Tarihi :
Telefon :
Faks :
e-mail :

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	:	
Üniversite	:	
Yüksek Lisans	:	
Doktora	:	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
-----	-------	--------

UZMANLIK ALANI:

YABANCI DİLLER: